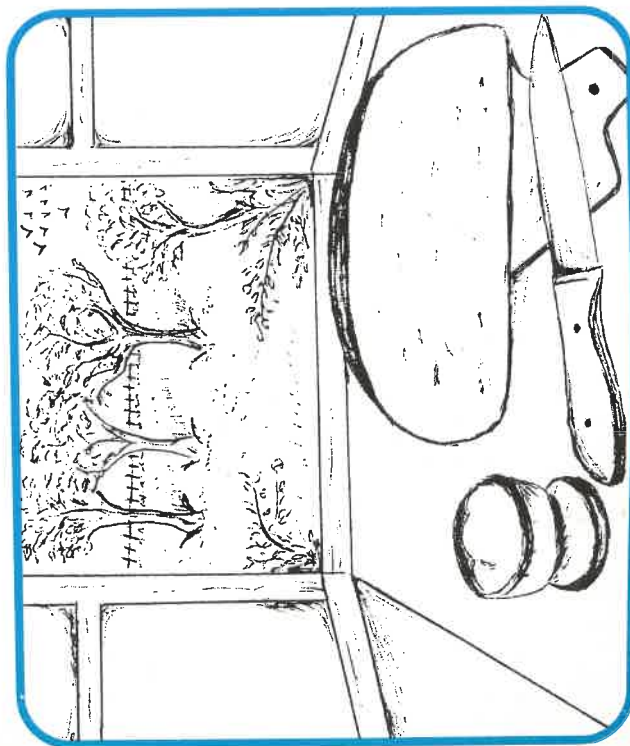

Jiřina Zárecká - Suchá

SŮL VOLYŇSKÉ ZEMĚ

*Wid. Rozhledna k Volyňskému
1995 a. výstava knihy*

Jiřina ZÁRECKÁ-SUCHÁ SŮL VOLYŇSKÉ ZEMĚ

Vydalo za soukromé finanční prostředky Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel jako svoji 5. publikaci.

Redakčně zpracovali Libuše a Jarmil Sekerovi.

Lektorovali Marie Pluhařová-Janů a Věra Suchopárová-Skrivánková. Ilustrace Miluše Dědková-Průšová.

Technická redakce ing. Jiří Hofman.

Sazba Michal Hofman.

Výtiskla H&Z tiskárna, Praha.

ISBN 80-901878-2-X Praha 1995

Praha 1995

vě vzpomínky věnuji především volyňským Čechům a ostatním lidem dobré vůle, kterým život krajanů v cizině nebyl nikdy lhostejný. Chci čtenářům přiblížit, jak na západní Ukrajině naši prostí a srdeční lidé žili a jak jim při všech těžkostech ještě zbyl smysl pro jadrný humor.

Měli ho někdy hodně zapotřebí! Od průkopnických začátků - při osídlování Volyně v sedmdesátých letech minulého století až po rok 1947, kdy se vrátili do staré vlasti jako reemigranti se toho mnoho změnilo a neměně toho tito lidé museli přechkat. Co obětí a ztrát je stála jen první světová válka. A sotva se z ní zmátořili a začali čerpat z rohu hojnosti úrodné země, přihnala se druhá - mnohem hroznější a delší. Přesto se naše menšina na rozrostla na více než 40 tisíc a nebyť citelných ztrát na Dukle a v zámech, všichni tito lidé by byli mezi námi a přispěli by svou hřívnou ke společné budovatelské práci.

Osudy volyňských Čechů jsou mi blízké a dobře známé. Dvacet let života mezi nimi postačilo k tomu, abych se chopila pera a věmě vylíčila, co se na Volyni vyprávělo za dlouhých zimních večerů nebo jen tak zatepla, když se někde něco šustlo. Dojde i na svérázné anekdoty, které si naši vypravěči vymysleli.

Budu mluvit řečí svých krajanů. Promítnou se tu i slova domorodců, která jistě každý pochopí, protože je to řeč bratrských národů. A za ta „odvážnější“ slova mne také na prányř nevodte. Jsem sice žena a dalo by se předpokládat, že všechno do krajnosti zaobalím, ale to by nebylo to pravé. Vtip se nemá vyvozovat z hrubosti nebo opačně, ale ty dva pojmy jsou někdy tak nerozlučně spojeny, že je nelze od sebe oddělit.

A tak, milí čtenáři, ozbrojte se optimistickou fantazií a přeneste se na pár hodin do vzdálené krajiny, kde žili Češi jako jste vy a posuďte potom, zda byl jejich život neplodný a prázdný. Zdaleka nevyčerpám živé prameny dědění z rodičů na děti, ale alespoň částečně řeknu těm, kteří se rádi zasmějí, jak to na Volyni chodilo.

Tak - dobré pobavení.

Podbořany, 1965

Jiřina Zárecká - Suchá

© Jiřina Zárecká-Suchá

Illustrations © Miluše Dědková-Průšová

ISBN 80-901878-2-X

Nakladatelství
VOLYN

Učitel Holan

Říšel na Volyn - nevím odkud z Čech - aby v české kolonii pod Luckem učil děti číst a psát, již před první světovou válkou. Jméno „učitel“ mělo v té době nesmírnou moc a nebylo to jen tím, že dětem dával první poznání, ale i proto, že byl pro Čechy rádcem v jejich těžkostech, v novém prostředí, kde největším zdrojem posily bylo právě české slovo.

Po válce stavěli kněhnyší nejdříve pro sebe, potom příbytek pro učitele a novou jednopatrovou školu. Doposud sloužil obytný dům, do kterého se stále rostoucí počet dětí nemohl vměstnat. Děti se to v každé rodině začalo hemžit, jako by příroda sama chtěla vyrovnat válečné mezery právě novou generací. Po nekonečných měsících běženství začal zase nový život a lidé, kteří se zbavili věčného strachu, mohli zakládat novou existenci na základech té staré.

K tomu jim radami pomáhal učitel Holan, vzdělaný a mírný člověk, který jen s povděkem konstatoval, že děti jeho žáků už zasedají do lavic. Ovšem léta se ani tenkrát nenechala zastavit a z průkopnického učitele se stal vetřelý, do běla zbarvený holoubek, podírající se o tenkou hůlčičku při procházce po návsi a okolním lese.

Spojení se školou a vesnicí neztratil ani jednou, dokud ho na lůžko nepřipoutala záľudná stařecká nemoc. Chodili jsme mu jako děti vyřizovat vzkazy jeho nástupce učitele Pospíšila. Chodila jsem tam velice ráda. Snad také proto, že paní učitelová Holanová měla vždy v zásobě bělostné, domácí pusinky ...

Jednou se u nás se sousedem zavzpomínalo na zlaté časy, kdy otec a soused seděli vedle sebe jako spolužáci.

„Učitel Holan - ten to s námi uměl. Bez rákosky se nehnul a ono to bylo vidět.“

„Kór pod kalhotama, když sis je svlíkl !“ zazubil se zvesela soused.

„I nepovídej, kolem tebe taky nikdy neprošel, aby tě s ní nepohládl !“

Soused se ani nepřel a tak mě hned napadlo, že byli oba jako kluci asi stejní.

„Teď jsou ty děti, až hanba povídat. Ještě Pospíšil - ten má trošku Holanovy školy, ale ti ostatní, ti si děti vůbec nevšimnou. Roste to jako koul v polí.“

Mimoděk jsem se ošila. Byla jsem za Pospíšila párkrát po škole a jednou nás pro rámus postavil do řady a každému dal pravítkem přes ruku. Učitel Holan byl ještě přísnější. Chudák táta, ten byl bit asi jako žito.

„Tu hůlčičku beztak nosí ze zvyku namísto rákosky.“

„To víš, že ano! Já z něj mám ještě teď respekt, když ho potkám. Pořád si myslím, jestli jsem neprovedl nějakou alotrii,“ prohlásil otec a když si povšiml, jak zvědavě polykám každé jeho slovo, raději přestal. (To jen tak kvůli pořádku, abych to jednou ve vhodné příležitosti nepoužila jako protirodičovskou zbraň). Aby předešel tomu, že něco pochytil z jejich vzpomínání, raději mě poslal pro něco pryč.

Tak jako tak mi přece něco v paměti utkvělo a vyrukovala jsem s tím při první, lepší příležitosti:

„To je vidět, že tě už neučil Holan. Ten nám pořád domlouval, abychom na rodiče nebyli nikdy hubatí.“

„Nám to učitelé taky říkají,“ zastala jsem se hlavně učitelky Zuzany Janické, která nás denně nabádala k slušnému chování.

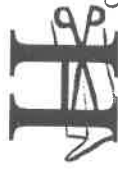
„Bez rákosky si toho školák moc nepamatuje,“ odpověděl mi na to otec a vzdálil se do druhé místnosti. Pořád jsem si to nedovedla představit. Viděla jsem před sebou milého stařečka, který pro každého měl dobré slovo, kdyby nás k němu přišlo sebevíc. Mně samotné se kolikrát optal, jak se mi líbí ve škole a co se teď právě učíme. Jednou nápadně posmutněl, když jsem mu v dětské sdílnosti prozradila, že se u nás učí jen polsky a jednu hodinu česky. Také jsem nezapomněla vyžvanit, že nový ředitel zakázal nosit do školy a číst na hodině Mladý svět. Udělala jsem to z dětské povídavosti a potom jsem se strašně divila, když si učitel Holan utíral slzu pod brýlemi. Až dodatečně mi někdo vysvětlil, že před staříčkým učitelem se tajilo všechno, co by mohlo bolet a rozrušit.

Ještě toho roku na podzim jsme nesli věnce za knězem před Holanovou rakví. Tolik lidí pohromadě jsem ještě na pohřbu neviděla. Také na hřbitově jsem viděla něco neobvyklého - nad otevřeným hrobem neplakala jen manželka a neteř Slavíková z Čech, ale i tátové a mámy si otírali hojné

slzy, jako by je opustil někdo hodně blízký a drahý. Potom, když zaduněly na víku rakve první hroudy a sbor dozpíval svou smuteční píseň „nashledanou“, nikomu se od hřbitova ani nechtělo. Postávali v hloučcích a vzpomínali na svého drahého učitele. Nikdo mu nezazlival, že si pomáhá hal rákoskou, když z nich chtěl vychovat poctivé a pravdomluvné lidi.

Za krátkou dobu ho následovala manželka. Slečna Slavíková všechno prodala a odjela zpátky do Čech. Holanův dům zůstal Holanovým domem, i když v něm bydleli noví majitelé.

Na Holanovic hrobě od jara do zimy kvetlo nějaké kvítí a kupodivu nesázeli je jen staří, ale i děti žáků zemědělského. Snad tam ještě dnes stojí omšelý kříž s pobledlým nápisem, pod kterým položí kytíčku něčí milosrdná ruka.

Krejčí

Ospodář Novák stál pevně na svých vlastních. Dřevěná chalupa svítila do dálky novotou a lán osetého pole byl ke stavení přilepen jako kus obrovské záplaty mezi neprošlapanými listnatými lesy. Chalupu si Novák hlídal jako ostříž, aby mu v ní některý domorodec nezaložil červeného kohouta a od báťušky cara koupený lán si zase musel uhlídat před divokými kanci, kterých tam bylo jako smetí a rádi se zaryli do obdělání půdy. Přímou v chalupě to bylo veselejší. Hospodyně se tam oháněla od svítání do soumraku a ani v noci nemívala pokoj. To se ji pod srdcem rozdováděl sedmý přírůstek a nenechával ji klidně spát.

Její nepokojná drobotina vždy na chvíli ztichla u stolu, aby si naládovávala nenasytná pandírka. Jinak jí bylo všude plno a šťastní rodiče si ani neměli čas zastesknot po lidech. Jen v kusých větvích si mezi sebou povídali, že tam doma v Čechách by ani tu svou čeládku neuživili.

Těch několik Čechů, co tu v okolí žili, na tom nebylo o mnoho líp. Občas se sešli, aby si vzájemně vypomohli a při té příležitosti si i zavzpomínali na svá rodiště a na všechno, co tam v dálce zanechali. Ještě, že jejich osada byla u cesty Kovel - Luck, jinak by se tu cítili ztraceni a zapomenuti celým světem. A právě touto prašnou cestou zavítal do Novákovice obydlí pejzátý starý Žid. Uctivě pozdravil hned u vchodu a spustil svou hantýrkou:

„Chazajin, niepotrzebovali krawca ?“

„Krawce - toho mám ve chlívě. Vodějí sem krávy z dalekého okolí.“ Žid rozuměl-nerozuměl, ale nedal jinak, než že se chce na krawce podívat.

„I dyť ho neprodám,“ zahlaholil basem Novák. Ozvala se v něm ale chovatelská krev a tak šel to dobytče Židovi ukázat. Mojšele běžel za hospodářem, až se mu vyblýskané šušky házely na vyrudlých holinkách. Sotva byli ve chlévě, prošmejdila jeho bystrá očka i trávu založenou v jeslích.

„A gdzie jest ten krawiec ?“ optal se celý nespúj.

„Takovej starěj chlap a on to nerozezná,“ zachechtal se majitel a poplácal býčka po masitém zadku.

„Ale prodat ti ho stejně neprodám, co by si tady stračeny bez něho počaly?“ Stařec ještě zapátral pohledem po prostorném dvoře a že konkurenci nikde neviděl, tak se nevzdával naděje. Pořád ukazoval na kalhoty, něco vysvětloval a sedlák se bezděčně podíval na ty svoje, jestli mu Žid neukazuje na kus kravince, který mu tam snad uvízl, když ho jedna kráva praštila ocasem.

„Tak pojď dál,“ zval Žida do stavení, jak to tam bylo všude ve zvyku. Žid se nedal dvakrát pobízet a také si zakrojil z pecnu chleba, který si pomazal máslem. Zapil to hrnečkem mléka a ani si nepomyslel, že by to nebylo košer (se sádlem nebo od sádla). Oni se polští Židé drželi své víry jako veš košile a u nevěrců si nic od jídla nebrali. Mojšele byl sice také starověrec, ale nějak to moc nepřeháněl, obzvlášť když mu řemeslnická bída čouhala z očí. Doma měl asi také plno capartů.

Koukal se po skotačících dětech jako kvočna po kuřatech. Všiml si že nejstaršímu z nich vykukuje z poklopce podolek. Přitáhl si ho proto na kolena a jal se mu podolek zastrkávat na patřičné místo. Při té příležitosti ti zjistil, že má kluk utržený knoflík a tak, než by řekl „švec“, zaštrachal v kapse chalátu, vyndal potřebné věci a pustil se do šití.

Byla radost pohledět, jak mu šla práce od ruky. A tak se selka dovtipila, že má před sebou mistra od jehly. Odešla do vedlejší místnosti a přinesla šůček látky. A že nevěděla jak to má krejčímu vysvětlit co chce, ukázala postupně na mužův kabát a kalhoty. Chytrý Žid se hned vytasil s mírou a hajdy měřit, na koho ukázala.

„Vždyť on mně to taky říkal,“ rozpomenul se Novák. „A já si myslím, že mi ukazuje, jak mám od krávy zadělaný kalhoty. Pořád říkal kravec, kravec a u nás se tak říkalo bulíkovi. Kdyby řekl aspoň, že tam mám v koutě buhaje, to už vím co to je. Danylo ze sousední vesnice mi to vysvětlil, když sem přivedl kravku k oběhnutí. Ale tenhle si vedl svou, jestli chce krawce a kdo mu měl rozumět ?

Žid jakmile slyšel o krawci, znovu natáhl uši. „Ja jestem dobry krawiec,“ točil se jako čamrda a pustil se na sklizeném stole do stříhání.

„To bych ani neřekl,“ zahuhňal pro sebe hospodář. „Už na to nemáš ty pravý léta.“

Hospodyně se zasmála od škopku a pleskla manžela přes nevymáchanou hubu.

Za čtyři dny šel Žid do města. V kapsáři mu zvonilo několik kopějek a v mošně mu kdákala strakatá slepice na ten jejich šábes. A u Nováků od těch dob věděli, že kravec není krawiec a krawiec nemusí být vždycky kravec.

O lakomé selce

Bormce se všude říkalo, že byla taková hladová, že by sežrala i něco po sobě. Na místo čeledína si vzala jen malého kluka, který sice musel udělat práce za dospělého, ale krmit ho krmila jako dítě do desíti let. A to ještě tak, jak se krmí děti cizí. Vlastním však dopřála, co jejich hrdlo ráčilo. Protože nezbyvalo na pořádný plot, hlídala si zahradu sama. Na kolemjdoucí se jen smály běloučké papírovky, podlouhlé hrušky panny a máslovky. Běda však tomu, kdo překročil drát a třeba jen jednu si zvedl. Hned byl oheň na střeše a nadávky ho doprovázely na hon cesty.

Jednou na jaře si selka přinesla psíka. Byl pěkný jako pohyblivá okatá kulička. Selka ještě v té době nevěděla, že se jeho máma - čilá a maličká fenka - zapomněla s potulným strakatým psem, připomínajícím svou stavbou švýcarského bernardýna. Chudák potomek se zvrhl celý po otci. Rostl a rostl, až mu nestačila bouda a lakomá Bormka se div nezvenčila, co takový hafan spořádá. Když se to stále stupňovalo, praštila milého

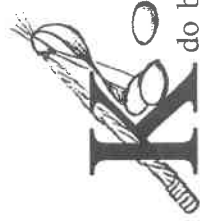
Vorecha lopatou, až vypustil svou psovskou oddanou duši.

Blížil se konec léta a stromy se začaly prohýbat pod zrajícími plody. Selka začínala hlídat svou úrodu a pomáhala jí při tom za nebožtíka Vorecha její panensky dospělá dcera. Jednou Bormka něco kutila v kuchyni a v duchu si libovala, jak je venku krásně a jak se to dceruše dobře hlídá. Když se po půlnoci dcera vrátila, rozespálá selka jen něco zabrumlala proč si nerozsvítí, když jde spát a potom se otočila ke svému starému a bezstarostně usnula.

Ráno se ukázalo, že nejlepší jablůň byla očesaná. Co se objevilo za pár týdnů, bylo ještě horší. On někdo očesal i tu panenskou jablůň. Vydala svůj plod o tři měsíce dříve (v příštím roce) nežli ta očesaná v zahradě.

„Chudák Vorech,“ bédovala lakomá selka. „Ten kdyby žil, tak to ohlídá všechno.“

A od té doby začala šetřit ještě víc - na věno pro vnučku.

Vzkříšení

do byl na širé Rusi, mi dá zapravdu, že se tam velikonoce slaví veseleji nežli vánoce. Je to asi tím, že mají po velkém půstu pořádně prorajbovaný zažívací trakt a tak není divu, že na velikonoční svátky vždy zařvalo prase nebo aspoň podsvinče a k tomu několik kop vajec o jiných potravinách ani nemluvě.

Když přišli Češi na Volyn, šel jim tento zakořeněný zvyk náramně k duhu. Jaký div! Přišli většinou z hladového kraje a na zdejší žirné půdě se dalo vypěstovat tolik, aby si každý nacpal nácka k prasknutí. A aby se neřeklo, že jen tak snadno si na novoty zvykají, zavedli pomlázku a tak byly tyto svátky ještě radostnější. Ženské si přišly na své jak s přípravou, tak i s tím šupáním.

Bylo by zločinem nezmínit se o hlavní poezii velikonočního dění. Bylo to vzkříšení, kterým sváteční debužirování začínalo. Žádná bílá sobota tam nehrála velkou roli, jak to diktovala katolická církev, ale úsvit po ní, to byl ten pravý okamžik. Než si naši dědové koupili zdejší pozemky, museli přestoupit na pravoslavnou víru. A ta, aby nebyla s římskou vírou

na štiru nebo na stejné kopyto, skorem všechno přejínacíla. I Ježíšek se jim narodil podle starého kalendáře o čtrnáct dní později a když ostatní křesťanský svět slavil tři krále, oni měli teprve štedrý večer.

Vzkříšení začínalo ještě dříve, než se jarní sluníčko vykutálelo na sváteční oblohu.

„Chrystos voskres!“ zahlaholil popův hlas na cerkev*), prosycenou vůní kadidla a rozžatých voskovic. Zbožný lid mu odpověděl: „Voistinu voskres!“ A toto se opakovalo třikrát. Potom všechno začalo. Všichni šli políbit stříbrný kříž v popově ruce a že mužští vždy měli ve všem privilegiu, tak se líbali s popem a při tom se s ním drželi tak, jako by se s ním chtěli chytit od křížku. Ale ženské - kdepak. Ty kvůli veřejnému pohoršení na posvěceném místě pop raději nelíbal, ačkoli by to bylo pro něj příjemnější, než se píchat o rasputinovské brady.

Potom se začali věřící „chrystosovat“ mezi sebou. Svěží tvářičky krásavíc se ještě více zarděly od svátečních polibků, kterých dostaly bezpočet jak od mladých tak od dědků. Bratři Čechové se rozplývali blahem. Nejdříve ten krásný zvyk okukovali zpovzdálí a potom se do toho také pustili se správným fortem, až jejich ženám div oči z důlků údivem nevylezly. A tak se v té křesťanské lásce pokračovalo celický den. Kam se na to hrabe náš silvestr.

Závěrečnou fází tohoto překrásného obřadu bylo svěcení paschy. Ženy si rozložily své výrobky do kruhu a závistivě koukaly jedna po druhé, jestli to jiná nemá o něco lepší než ona. Pečená selátka, hromady různobarevných vajec, kusy šunky a různého pečiva - všechny ty dobroty zdobil sytě zelený barvíněk nebo asparágus. Pop chodil od košíku ke košíku a všechno to kropil svěcenou vodou. I při tomto obřadu dojemně vyslovoval své „Christos voskres“ a lidé mu sborově odpovídali. Jemu a djakoví pak každá selka oddělila výslužku a tím pádem mátušky i děcka měly na týden o jídlo postaráno.

Potom se sedláci rozjížděli do svých domovů a na cestách to vypadalo jako na dostihové dráze. Formani se předháněli kdo bude dříve doma (ten prý dřív sklídí letošní úrodu) a také se často stávalo, že se na polní cestě při předjíždění zvrátili do orance. Byla to pestrá podívaná, když si selky oklepávaly nařasené sukně a sbíraly rozsypaná vejce. Chlapi ani nekleli,

jelikož se to o svátcích neslušelo a jen si vyhrožovali bičičti. A potom se jedlo a pilo, na kolik kdo stačil.

V české obci Kněhyňky to svého času bylo poněkud jiné. Bylo to zapřičiněno tím, že když se moji rodáci vrátili po první světové válce domů, našli jen tři nespálené chalupy. Rakouští intendant si je nechali jako sklad proviantu, aby jim na něj nepřišlo. Ostatní si museli krajané vše postavit - jak se říká „od píky“ - znovu. Protože to byli snaživí a pokrokoví lidé, začali od střech nad hlavou a potom teprve došlo na jednopatrovou školu, prostornou mlékárnu a hasičskou zbrojnici.

Za slovem božím museli prozatím chodit do sousední obce Syrníky nebo Miluše. Až těsně před začátkem druhé světové války se občané rozhodli, že položí základy pro pravoslavnou cerkev, aby nemuseli jezdit na oddávky a křtiny takovou dálku. Solidní cerkev měla také reprezentovat blahobyť obce a tak si dali záležet i neznabozi.

Když se to vezme kolem dokola, ani se člověk nediví, že Češi, až na velmi vzácné výjimky byli k víře poněkud vlažnější. Bylo sice tenkrát zvykem, že každý se k nějakému vyznání hlásil, ale aby se oslavoval každý svatý Ivan nebo Stepan, to považovali rozumní Čechové za zbytečnou věc. Také se to poznalo na výsledcích jejich práce. Vzmáhali se čím dál více a omezili se jen na nejnútnejší svátky. I tak jich zbývalo víc než dost.

Velikonoce si ale ujít nenechali a slavili je hlučně tak, jako ostatní v okolí.

Jen vzkříšení si zařídili podle svého. Aby se selky nemusely nosit se svěcením do sousedních obcí, zvaly si popa do školy. Tam si připravily bělostně přikryté stoly a každá přinesla talíř s babkou**), ovázaný ubrouskem nebo šátkem a postavila ho na stůl. Tak jako Ukrajinky i Češky si daly na svěcení hodně záležet. Jedna měla babku politou bílou polevou a posypanou barevným sladkým mákem, druhá zase čokoládou napsala iniciály X.B.***) . Některým i to bylo málo, tak přinesly na veřejnost celé dorty, aby lidé věděli, že nejsou jen tak ledajaké kuchařky.

Kolem všech těch naparáděných moučných výrobků byla položena barevná vejce a zelené větvičky, aby to hezky vypadalo a právě ta jejich „pascha“ byla nejhezčí.

My, jako děti, jsme si všechno se zalíbením prohlížely a nebýt toho, že

nás starší bedlivě pozorovali, abychom netropily lumpárny aspoň tady, tak bychom jim v té parádě nadělaly pořádnou paseku. Byly jsme všechny nalačno a to teprve byla chuť si alespoň odloubat hrozinky nebo barevný mák.

Konečně se sem přišoural i báťuška Provarský s dědkem Savčukem, který nesl s sebou všechny potřebné rekvizity k bohoslužbě včetně zlatem vyšívaného ornátu. Kněhyňští zpěváci si rozdávali církevní noty a tvářili se tak důležitě, jako by svěcení „paschy“ bez nich ani nebylo možné. Však také na secvičení obětovali -nejeden večer, aby si neudělali ostudu, až to „svjati sa, svjati sa, novyj Jeruzalime“ budou zpívat.

Po začátku bohoslužby vstoupil do třídy vdovec Tomeček a nesl své svěcení v bílém ranečku. Nikdo se nedivil, že přišel, ale tím více se divili tomu, co Tomeček přinesl posvětit. Babku mu neměl kdo upéci a tak to vyřešil podle svého. Na velikonoce zabil prase a to mělo čirou náhodou na střevě jakýsi výrůstek. A tak i s tím výrůstkem udělal vdovec domácí klobásy, takže to vypadalo jako svázané kolečko, z kterého trčel výběžek tlustý jako dva palce a to na zevní stranu. Uprostřed kruhu ležela dvě vejce a nic víc ... Sotva svůj výrobek položil na stůl a rozvázal, zacukalo zpívajícímu popovi v koutcích úst. Ostatní věřící se také víc začali tlačit ke stolu a my, caparti, aby nám nic neuteklo, jsme tam museli být první. Nevím proč, ale ti naši slavní zpěváci ze sebe nemohli dostat kloudný hlas, ačkoli tak pracně nacvičovali. Jen djak, který měl svůj baryton léty praxe procvičený, ohroženou bohoslužbu ještě zachránil.

A lidé vřadu? Těm povolily všechny slavnostní zábrany a chechtali se do kapesníků, až to nebylo hezké. Jen vdovec Tomeček stál vážně a po očku pokukoval, jak se jeho skromná „pascha“ lidem zamlouvá. Když byla pokropena svěcenou vodou, zase ji zbožně zavázal a odcházel domů. Na to vzkříšení nikdo hned tak nezapomene.

Nikdo v ten den domů nespěchal. Všichni se jen v hloučcích pochechtávali a nás, děti, od své debaty odháněli pryč. Ještě, že se to odehrálo jen ve škole! Kdyby to bylo už v té nové cerkvi, museli by ji za to zneuctění znovu vysvětit.

*)chrám **bábovka ***)(Christos Voskres (azbukou)

Profesor Balej

Děda Tichý měl kýlu jako hrom a ne a ne si ji nechat operovat. Kdykoli se namohl nebo se mu do ní - s odpuštěním - dostaly prdy, tak ho to skácelo do postele, kde pak hekal, než ho to trošku pustilo, jako prvorodička. A to všechno poslouchala jeho trpělivá babka tak dlouho, než ji to pořádně dožralo a nařídila synovi, aby zapřáhl do vozu a odvezl zátu do Dubna.

„Bábo, ty už chceš, abych byl pod drnem,“ hořekoval Tichý a chvějícíma se rukama si natahoval čistou košili.

„I kuš! Ty se mě ještě něco naotravuješ,“ odsekla kurážně babka, ačkoli jí do smíchu také právě nebylo. Ono se tenkrát do špitálu nikomu nechtělo. Nejenže to stálo hromadu peněz, ale o kejhák tam člověk tenkrát přišel dřív než dnes.

Ještě, že měl profesor Balej tak dobré jméno. Ze široka-daleka se k němu lidé sjížděli a on jim ve svém špitálu pomohl znovu na nohy. A ani jim moc nevadilo, že byl profesor podivný. Jen si o něm šuškali prapodivné historky.

Než začnu vyprávět jak to dopadlo s dědou Tichým, musím nejdříve říci, jak pochočil známý Ukrajinec Omeľko. Ten do Dubna jednou přivezl svou ženu hned po ránu, aby nemuseli dlouho čekat. Nechal ženu na voze a sám šel očihnout, jak to v tom špitále chodí. Vidí nevelikého zrzavého chlápka zuřivě pumpovat vodu u studně a tak si Omeľko myslí: Toho se zeptám, ať mi řekne co a jak. Podejde k zrzavému chlapíkovi a ptá se na profesora Baleje. Když se dozvěděl, kam má ženu zavést, dodal si Omeľko odvahy a ptal se: „Slyšel jsem, že ten váš profesor je nějaký tento ...“ a ukázal si prstem na hlavu. Sotva to dořekl, už byl zrzek na betonové obrubě, přitáhl si Omeľka k sobě a jen se optal: „Co`s to řekl?“ A už litaly facky jedna po druhé. Nežli se chudák Omeľko z leknutí vzpamatoval, už měl na dlani deset zlotých*) (to jako na léky) a malý človíček mu nařídil, aby ženu ihned přivedl do ordinace, že se mu na ní podívá. Prohlídka je také nestála nic. Spravilo to těch pár facek, které Omeľko dostal hned po ránu u pumpy.

Tomáš se vrátil a sotva vejde do dveří, Mariánka zůstane stát, jako když do ní hrom praští. Žádnou radost z toho neměla a jen se pustila do breku, jako by jí někdo namačkal cibuli do očí.

„To mě, holka, smutně vítáš! Jako bys měla pod střechem nebožtíka.“

„Nebožtíka ne, ale tohle,“ ukázala na kolébku, která stála v koutě. Sedlák nevěřil svým očím. V kolébce se rozvaloval kluk jako buk.

„Jak si k tomu, ženská, přišla?“

„Ale, stáli tu dlouho autoři a jeden, co tu u nás byl, pořád něco brebentil a jednou v noci si ke mně vlezl a něstěstí bylo hotovo.“

„A to's mu nic nefekla?“

„Ale říkala, říkala a ono to nebylo nic platný,“ rozbřečela se Mariánka ještě víc. „To víš, co já slabá ženská?“

Na to Tomáš jen pokroutil hlavou. Znal svoji polovici jako silačku. Pytel s obilím si hodila přes rameno jako nic a nesla ho vysypat na špejchar. Jak těžký byl ten Rakušák, to se neví, to je taky pravda. Ať tak nebo tak, Tomáše to žralo jako červotoč a že byl s rozumem u konce, tak si pro něj šel k faráři. Ten je na to studovaný, ať mu tedy řekne, co a jak. Farář o tom něstěstí už dobře věděl. Jak by ne? Vždyť toho ouřezka před nedávem křtil a tím ho zapsal mezi své katolické ovečky.

„Podívej se, synu,“ položil svou vymydlenou ruku sedlákovi na rameno. „Já vím o té bolesti, ale jsi-li dobrý křesťan, tak udělej dobrý skutek a ženu nezavrhuj. Vychovej kluka na pořádného člověka a jednou budeš rád, když ti na stará kolena podá kousek chleba.“

„Ono se vám to řekne. Ale jak já se s ním vůbec domluvím, když je to autořiák?“

Jak si kluci pomohli k penězům

lap je chlap teprve když má za sebou vojnu. Dokud to nemá odbyté, tak to není ani ryba ani rak, ačkoli se v hospodě kasá na dospělě a na ženské je řečmi jako čert, i když ani v jednom ani v druhém neumí ještě pořádně chodit. A že jsou v tom věku do všeho hrr, tak si ten svůj elán vylévají v čertovinách.

O jedné takové chci vyprávět.

Kovář Vlačiha měl hafana jako tele a podle toho z něj měl každý, na koho vybafl nebo mu ukázal vyceněné zuby, respekt. Kovářka láteřila, že toho pes tolik zpráská, ale jinak měla radost, že jí při takovém hlídači někdo neukradne slepice a ostatní havěť. Jenže i pes je smrtelný a když navíc běhá po silnici, tak o psovský život může přijít jedna dvě.

Tou dobou se polští pánové začali vozit v automobilech a nadělali v těch kocábkách tolik rámusu a prachu, že z toho nejen lidé ale i domácí zvěř byli u vytržení. Taký Vlačihů hafan nebyl s tímto pokrokem smířený a chtěl kovového vetřelce předejhnat a chytit za přední kolo. To mu bylo osudné a tak chudák pes ukončil svoji životní pouť v příkopě naproti kovárně svého majitele. Bylo to uprostřed léta a tak nebylo divu, že se ubohé psisko zanedlouho nafouklo a že se na něj slétávaly zelené blýskavé mouchy.

Jak to kovář viděl, div chudáka Vořecha neobřečel a že to byl jeho pes, tak si ho měl taky odklidit. Bylo to právě v sobotu a po silnici se klackovali výrostci, kteří večer neměli nic jiného na práci.

„Kluci, chcete si vydělat zlatku?“ zastavil je kovář Vlačiha a ukázal na psa. „Někam ho odkliděte.“

Do kluků jako když střelí. Ošklivá práce, ale zlatka nebyla marná. On si každý táta dal na groš sakrasmentský pozor a ani toho kouření jim do sytosti nedopřáli. Prý mají na takové věci času habaděj.

„Jo, ale až bude větší tma,“ souhlasil jeden za ostatní a už se v duchu těšili, jak se za ten zlatý pěkně pomějou. Kovář jim peníze vysázal na ruku a víc se o kluky ani o nebožtíka psa nestaral. Sotva vesnice ztichla a selky se sedláky zalezly do kanafasu, kluci udělali smýčku a milého psa popadli za hlavu. Táhli ho přes celou obec až k druhému konci, kde se zastavili u Juhovic živého plotu. Před plotem byl vysázený smrček a tam psa pověsili na větev tak, že ho od stavení nebylo vidět.

Ráno si přivstali na zvědy. Jeden si zašel k Juhovům a ostatní čekali venku, co se bude dít. Hospodář Jůha měl takový zvyk, že se po ránu koukal z okna, aby se neřeklo, že při svátku má nějak napilno. Tou dobou jezdívali Poláci ze sousední obce do kostela, který byl v okresním městě

Lucku. Jakmile zmerčili tu podívanou na stromě, dali se do smíchu a ještě se ve svých košatinách otáčeli. Jůha to zahlédla a povídá všem v kuchyni:

„Co sem ti Poláci čumějí jako volí na malovaný vrata?“

Když ani ostatní projíždějící nedali pokoje, Jůha se vypravil před barák a tam uviděl toho psa.

„Kteří parchanti mi ho sem dali, těm bych to osladil, že by to víckrát nevyvedli!“

A kluci v křoví ani nedutali, jelikož by se jim to asi nevyplatilo. Od čeho také měli svého posla v baráku? Ať to slízne on, i když má pro strach uděláno. Jůha se s láteřením vrátil domů a posílal syna, aby psa odklidil.

„Tu máte, kluci, na tabák!“ zacinkal pětníky Jůha a při tom zapomněl, že jim tuhle málem zvalchoval kůži, když je nachytil, jak čudili za stodolou balený tabák. Oba kluci se sebrali a šli shánět rýč. V zahradě vykopali jámu a když do ní psa táhli, bylo jich tam bezmála deset. Potom si koupili kvatyrku vodky, aby tu ošklivou práci spláchli a kouřili při tom jako staří cikáni. Hody si udělali pěkně za větrem, aby jim ten výdělek nikdo neosládl. A jak tam byli celí veselí, vzpomněli si, že nedali psovi věnec. Uvili ho z chrp a divokého máku, jak se sluší a patří. Ani děvčata k tomu nepotřebovali.

oto vyprávěl starý krajan Vošatka o tom, co se u nich přihodilo, když řádili Petljurovci.

V té době byl pogrom na Židy. Dělali s nimi všelijaké kejkle. Vytloukali jim krámy, zabavovali byty a dělali s nimi takové věci, že hanba o tom povídat. Židé to mlčky trpěli a jen si mezi sebou po svém říkali, že jsou vyvoleným národem, který od pradávna trpí za svou víru ...

Jel jednou kozák na koni a uviděl Židovku s Židem. Vidí, že ta ženská je k světu, má před našima za našima, a tak zastaví koně a skočí dolů. Nařídil Židovi, aby koně podržel a šavlí namaloval kolem koně kruh.

„Když ti ten kůň, Žide, vyleze z toho kruhu, tak přijdeš o hlavu!“

Mezi tím, co se Žid bál, že bude o hlavu kratší a koně hladil a říkal mu

„pr-pr-lošadka“, kozák popadl Židovku za ruku a táhl ji do březového lesíka. Pobýli tam pěknou dobu a když přišli zpátky, kozák se podíval, jestli kůň nevylezl za ten kruh, vyskočil do sedla a popohnal koně nahajkou. Manžele šli chvilku mlčky, ale potom to Židovi nedalo:

„Ty, poslyš, Sára, co on tam s tebou dělal?“

„To víš, Moric, co může dělat chlap se ženskou v roští?“

„A ty ses ani nebránila?“

„Bránit jsem se nemohla, ale dělala jsem mu všechno naschvál. Když on nahoru, tak já dolu, když on dolu, tak já nahoru.“

Moric jen pochybovačně zakroutil hlavou, šel mlčky dál a nakrucoval si nervozně pejzy. Sára si jen povzdychla, jako by litovala, že toho násilníka ještě více nepotrestala.

Kořenářka

otva jsem se v dětství začala rozhlížet kolem sebe, nastaly mi různé starosti. Nejvíce jsem se bála bouřky a také o maminku, poněvadž jsem jednou zaslechla, jak babička o mamince povídala:

„Když Julinka bude tolik kouřit, tak bude vypadat jako bába Jevdocha.“ Maminka se mi moc líbila. Měla vlasy domodra jako havraní křídla, velké černé oči a plet v létě opálenou do hněda a v zimě bílou s růžovými pláciky na tvářích. Zdála se mi nejhezčí ze všech žen, které jsem v okolí znala a že jich bylo habaděj. Ale od doby co to babička řekla, začala jsem matku pozorovat, jestli se nezačíná podobat té staré Ukrajince.

Jevdochu jsem znala jen od vidění. Byla zavalitá v dlouhých řasnatých sukních a obličej měla krabatý, jako přesušenou hruškovou křížalu. Jednou jsem ji viděla jít do našeho obchodu s koloniálním zbožím. Při chůzi si pokuřovala z černé fajfčičky o něco menší, než kouřili někteří muži. „Ale maminka kouří jen papirovky a ne fajfku, tak nemůže přece zestárnout.“ říkala jsem si sama pro sebe a to mě do značné míry uklidnilo. Ale Jevdochu jsem přece jen nezapomněla okukovat. Když jednou řekli, že umí provádět různé čáry, začala jsem se jí i bát.

Jednou se mi rozstonala kamarádka Lída Jaklová a nemohly jsme litat

po okolí, jak jsme měly ve zvyku. V mém dětství se s každou maličkos-
tí k doktorovi neběhalo jako teď a nejdřív se léčilo podomácku. Potom,
když to dál nešlo, zavolal se lékař nebo v nejhorším odvezli nemocného
do špitálu. Mezitím na určité věci byla akušerka*) a bába kořenářka v
sousední ukrajinské vsi. Tuto léčitelskou funkci zastávala moje obávaná
Jevdocha, která se proslavila svým zařikáváním a bylinkami v širokém
okolí.

Moje kamarádka Lída měla na noze ostré ohraničenou červenou skvrnu
- a to je růže. „Žádný doktor takovým věcem nerozumí,“ říkaly zkušené
staré ženy. Proto Lídu poslali k Jevdoše a já jsem volky-nevolky musela
jít s ní.

Lída si ovázala své nádherné copy barevným šátkem a vyšly jsme nejkrat-
ší polní pěšinou k doškové chalupě, schované ve vysokých rudých topol-
kách a dozrávajících slunečnicích. Na dvoře se do nás pustil strakatý psík
a my jsme se chtěly již vrátit, když se zápraží objevila tlustá stařena a
zvala nás rukou dál.

Byla jsem jako u vidění. Seděla jsem na stoličce u začouzené pece a jen
jsem pokukovala co se bude dít. Jevdocha si přinesla plátěný, křížkovým
stěhem vyšívaný ručník a položila ho Lídě na bolavou nohu. Dále si
připravila devět stejných chuchvalců z konopné koudle a položila je stra-
nou. Potom si v kamnech zapálila borovou třísku a sehnula se nad Lídou,
která na ty přípravy civěla stejně vyjeveně jako já. Babka zapálila první
chumáč a hodila ho na přikrytou nohu, aby tam dočista shořel. Přitom si
pořád něco šeptala, jako by se potichu modlila a já jsem pochytila něko-
lik slov:

„Ty je bíla, ty je ružova, ty je červona. Jisuse Chryste synu Božij, pomy-
luj nas.“

A tak těch všech devět chumáčků spálila Lídě na noze, přestala šeptat a
sundala ručník. Nesmělo se ji děkovat a hned si mou kamarádku pozva-
la na druhý den. Zase jsem u toho musela být. Všechno se opakovalo jako
včera jen s tím rozdílem, že já jsem se více věnovala prohlídce kuchyně
nežli tomu zařikávání.

Ukrajinci bydleli poněkud jinak než my Češi. Většinou měli jen dvě míst-
nosti, a to světnici a kuchyň. Jen ti zámožnější si stavěli domky o něko-

lika pokojích a také v zařízení se projevoval větší blahobyt.

My jsme však byly u Jevdochy a tak jsem očima prošmejdila, co se dalo.
I do světnice jsem nahlédla, abych viděla, jaké to tam má. Postele, přikry-
té pruhovanými radny, byly ozdobené vyšívanými polštáři, nastlanými div-
ne k samému nízkému stropu. Uprostřed stál stůl přikrytý květovaným
ubrusem, na kterém byl položený usmolený papír plný zaschlých heřmán-
kových květů. Za stolem stála dlouhá dřevěná lavice, nad kterou visela
* dlouhá řada ikon, ověšených bělostnými ručníky, plnými pracovních vyšivek.

V obou místnostech nebylo nazbyt světla. Malá okna stínily rozkvetlé
muškáty a nepropuštěly sluneční paprsky.

Kuchyně byly proti našim střízlivým přecpány haraburdím a různým,
většinou hliněným nádobím, až v nich nebylo k hnutí. Jevdocha tu navíc
měla zavěšeny svazečky léčivých bylin, po kterých se procházely a páři-
ly líné mouchy. Na otevřeném ohništi kamen bublala vařící se kaše z
pohanky a do ohně prskala škvářící se slanina. Proto kořenářka své
mumlání jaksi zkrátila a jen těch devět chumáčků nechala v klidu doho-
řet do konce.

Potřetí jsme tam přišly už jako domů. Lídě po dvou procedurách noha
trochu zbledla a přestávala ji svědit. Dnes jsme tam byly naposledy a
Lídě v kostkované zástěře cinkaly polské groše. Děkovat zase nesměla,
ale peníze babka neodmítla. Říkala, že to bude na svíčky v cerkvi, aby jí
pánbíček pomáhal v léčení. Dostal-li je některý svatý, nebo obchodník za
tabák, to jsme se nikdy nedozvěděly. Hlavně, že noha se skutečně zhoji-
la a my dvě jsme mohly pokračovat v našich dětských skotačinách.

Jenom jedno mi nešlo na rozum: Proč si Lída pokaždé brala na hlavu
šátek? Snad nechtěla vypadat jako některé ukrajinské děvče? Nedalo mi
to pokoje a tak jsem se na ten šátek přece jen nakonec zeptala.

„To máš tak. On tam byl jeden dědek s růží v nose, a když mu Jevdocha
tu koudel na hlavě páčila, tak mu chytly vlasy. A já jsem o copy nechtě-
la přijít.“

Tak ona se, chudinka, bála o vlasy. Kdyby ji chytla sukně, tak to neby-
lo takové neštěstí jako hlava. To jsem svým dětským rozumem uznala
taky.

Potom jsem se Jevdochy přestala úplně bát. Jen jsem se strachovala,

abych nedostala růži a nemusela se léčit jako Lída. Také maminka si tu fajfku nekoupila a pro mne nikdy nezestárne jako Jevdocha-kořenářka.

**)porodní asistentka*

Soud

S talo se těsně po příchodu našich dědů do carského Ruska. Krajana Valenta si nejvíc líboval, jak je to prý bohatá země, že tam kromě úrodné půdy je i víc než dost divoké zvěře. Jen ti hladoví vlci by se měli někam odstěhovat. Nahánějí hrůzu, když za mrazivých nocí vyjí kolem stavení a sežerou, co jim do ratafáků padne.

Kvůli té zvěři si pořídil Valenta pušku. Jakoby k ochraně, ale zlí jazykové tvrdili, že Valenta má pytláčení v krvi. Buď jak buď, puška tu byla a Valenta ji nenechal zbytečně zahálet. Vždycky si z pochůzky něco přinesl a Valentka pekla ušáky o stošest.

Divokého kance tam skoro nikdo nejedl. Smrděl divočinou a co by taky s těmi štetináči kdo dělal, když mu v chlívkou chrochtalo vždycky několik prasat.

Jednou šel Valenta s flintičkou přes rameno a náramně se zlobil. Je to dnes ponejprv, co nic nezastřelil. Nějak ho ta mrcha-puška začíná zlobit a nenese jako dřívě. Parkrát se minul cílem a to ho dožralo tak, že co krok to nadávka a ještě větší vztek.

Šel právě přes ukrajinský chutor a vidí, jak u Stepana na střeše sedí straka. I ta potvora ocasatá jako by se mu posmívala, že domů nic nenese. Valenta sundá pušku a bác! Straka polekaně odletěla pryč a z přeschlých dosků na střeše se jen zaprášilo. Pomalu se z nich ale začal valit kouř.

Valenta skočí k Stepanovi, popadnou vědra s vodou, ale než na stodolu vylezou, už je to samý oheň. Někdo Valentu při tom střílení viděl a on to ani sám nepopíral. Jak to bylo tenkrát v módě, dostala se celá věc k soudu. Milý Valenta ruštinu lámal jen tak-tak trochu, ale aby se neřeklo, že to udělal schválně, spustil na soudce tuto řeč: „Já sem střelil do straky a humno se spálilo.“

Soudce tomu, co Valenta říkal, houby rozuměl. Vyrožil si to nějak špatně rusky a začal se řehtat, až se mu dvojitý podbradek klepal, jako by jel na voze po největších hroudách. Potom se začali v soudní síni řehtat všichni a jen Valenta kulil oči.

Stepan si k tomu otevřel hubu dokořán. Soudcové se usnesli, že je Valenta vinen a že zaplatí stodolu sakumprásk. Sotva postižený Stepan vyšel před soudní budovu, už svým sousedům vykládal:

„Taku joho mat! Vin skaže ščo strelyv do sraky a hivno spalylos!“

A od té doby Valenta straku nikdy nestřelil a jen po ní hodil klackem, když mu někdy přišla do rány.

Hospodský Kovář

Lidé, jak jsou závistiví, tak si hned začnou všímat, kdo se hupem začne vznášat. Na polích to šlo v začátcích tuze pomalu, spíš se nechalo něco utrhnout v kšeftu a to v tom ten dotyčný musel umět chodit.

Nejlepší to měli odjakživa šenkýři. Ono to pít lidem pořád chutná a nemusí k tomu být ani svátek, ani špatné nebo dobré počasí.

O jednom takovém člověku teď budu vyprávět.

Kovář se nastěhoval do vesnice z Lucka a postavil si barák, jaký tam hned v okolí nebyl. Kvůli tanečnímu sálu stavení roztáhl podél cesty a měl to dobře promyšlené, aby se mu to tam všechno vešlo. Šenkoval v sále, aby na ty svoje ochmelky pěkně viděl a také Kovářka to měla s vařením šikovné, když měla kuchyň hned za dveřmi. S kuchyní šetřili. Byla dlouhá jako nudle a když některý zákazník nechtěl mít ostudu před hlavním vchodem, tak si otloukl boky, než se kuchyní vypotácel ven. Pokoj a ložnici měli postavenou hned za kuchyní a tam měli lepší hosté také přístup. Na snad do ložnice, tu si Kovářka hlídala jako ostříž od doby, co se jí jeden ožralka zavrtal do peřin a ještě si tam po pivě ulevil.

Tak to by bylo všechno o tom bydlení. Čeho si lidé nejvíc všímali bylo bohatství, které se rozrůstalo každým dnem. Jak by také ne. Čtvrťka piva v sklenici se nahradila nácehranou pěnou a i na panáčích se dalo po kapičkách našetřit. Obzvlášť u hostů, kteří toho už měli dost, se nechalo

započítat i to, co ani nesnědli a nevypili. Jenže tohle bývá všude a není to nic nového.

Jednou přijeli do hospody polští panáčkové. Naporoučeli si toho, že je hospodský nestačil obsluhovat. Také Kovářka se u plotny činila, jak mohla, a pánům to pořádně nebylo dost. Když ale došlo na placení, nemohli ani všechno poplatit. Kdyby byli zdejší, tak můžou peníze přinést příští den nebo aspoň shodit před krčmou pytel obilí. Jenže Poláci by se mohli sebrat a jací byli ?

Dušovali se na svou čest, že Kovářovi útratu vrátí, ale nic naplat - Kovář neslevil. Už si chtěl doskočit někam pro posilu. Panáčkové to nechťeli připustit a tak jim nic jiného nezbyvalo, než tam nechat nějakou zástavu. Jeden měl kožený kufřík a tak ho pěkně postavil na stůl. Kovář kufřík potěžkal a ani se dovnitř nepodíval, co v něm je, když je tak těžký a něco v něm cinká. Zvědavé Kovářce to ale přece potom nedalo a tak se do kufříku podívala.

„Podívej se, táto, to jsou krásný instrumenty !“

A věru. Lesklo se to tam uvnitř samým stříbrným leskem a v přihrádkách byly věci, jaké Kovář ještě jaktěživ neviděl.

„Ten si pro to jistě přijede a když ne, tak to někomu prodám a zas nebudu na suchu.“

Toho dne přišel do hospody děda s otekrou hubou.

„Dej mi, šenkýři, napít, nebo se bolestí zblázním !“

Hned přišla na stůl sklenička vodky a chudák mučedník ji naráz vrazil do sebe.

„Nevím, co bych za to dal, kdyby mi toho bolavýho parchanta někdo vytrhnul. Už celou noc jsem nespál a ono ne a ne to povolit. A do města se mi tak hned nechce.“

„Od toho vám snadno pomůžu,“ zasmál se lišácky Kovář a už se hnál k pultu, aby dědkovi nalil ještě jednu.

„Jo, to tak pomůže na chvíli, ale co bude potom?“

„Potom to taky bolet nebude. Tady mám pro vás něco, co mívá dentista. Kovář zaštrachal v kufříku a vytáhl zbrusu nové kleště.

„I pro páničku krále, jak jste k tomu přišel?“

„Ale, jeden to tu propil. Byl to asi nějaký doktor.“

Mezi tím, co si tak povídali, vodka udělala svoje. Nejen že zub přestal bolet, ale dědkovi začala narůstat kuráž, až nakonec řekl:

„Když to máte v ruce, tak to škubněte ven!“

„Ale kdepak. Vždyť já to neumím.“

„Aby ne! Vyhodit dva chlapy najednou, to umíte, ale vytrhnout zub, toho se snad bojíte?“

Když ho tak pěkně pochválil, tak se hospodský postavil tak, aby si nezacánil a podíval se na zub zblízka.

„Máte v něm díru jako vrata.“ Mezitím do šenku nakoukla Kovářka a že ji nic nesmělo ujít, šla se taky podívat.

„Mámo, ty drž hlavu!“ poručil Kovář a pustil se do ošemetné práce. Nejdřív tam něco zapraskalo, potom dědek zařval na celý sál a než by někdo řekl „švec“, držel šenkýř zub v kleštích a ze všech stran si ho prohlížel. Děda si parkrát odplivl a aby se neřeklo, že vyváděl u trhání jako prvoroďčka, tak se začal šklebit na celé kolo. Potom na cestu do sebe hodil jednu vodku a zaplatil nejen za pití, ale ještě něco přidal za trhání zubu.

Od té doby se to rozkřiklo po okolí a lidé se sem začali scházet ještě víc. A nebyli to jen chlapi, kdo tu hledal pomoc v krutých bolestech. Chodily sem i ženské s vejci v košíčku nebo jen tak v zástěře a všem bylo od nemocného zubu brzy pomůženo.

A jednou se osud obrátil. Hospodského vytáhla z postele taková bolest, že lítal po baráku jako splašený. Vzbudili syna a ten jen smutně pokýval hlavou, že tomuhle řemeslu vůbec nerozumí a ještě dělat bolest tátovi, to by si ani netroufal. Ani bratr ze sousedství nechtěl s tou věcí něco mít a tak chudák Kovář musel zuby opít, jak to radíval jiným, než se naučil trhat a než si z toho udělal druhý kšeft.

Ráno zapřáhli do vozu a jeli do města k dentistovi. Ten se na zub podíval a že byl liška pálená, hned spustil svou: že jako by se zub dal ještě léčit a že tam dá zlatou korunku, aby to hezky vypadalo. Pravda pravdoucí - dal si na tom náramně záležet a když se Kovář zasmál, tak se mu to pěkně lesklo, že se teď smál radši než dřív.

„Tak se na něho podívejte,“ říkal jeden ochmelka kamarádům z mokré čtvrti. „Nám by to vytrhl i s hlavou a sám si to dá ozlatit.“

„Když to tu nemá kdo trhat, tak co jsem měl dělat?“

„Sám sobě jsi jako nemohl?“ zvědavě se ptal jiný.“

„Jak taky? Mně by ho musel někdo nanejdíš vyrazit!“

„Kdyby si někdo troufnul! Máš sílu jako bejka a každej by se bál, že mu ji vrátíš a ani je neposbíráš.“

Chlapi žertovali a tak jim při pití ubíhal čas ještě líp.

Než se rok s rokem sešel, Kovář se považoval za bohatého člověka. Nebýt války, kdo ví, kam by to byl dotáhl. Vedlo se mu dobře a zlatáky se k němu kutálely ze všech stran.

Když za války neměl co čepovat, zavřel šenk a zůstal jen při těch zubech a hospodaření na poli. Nakonec ho omrzelo dívat se na zpustošený svět a tak pomalu začal chřádnout, až mu jedné zimy zazvonil umíráček.

„To's nám, hochu, neměl dělat,“ říkali lidé za rakví. „Pít si už umíme uvařit sami, ale ty zuby nám nikdo trhat neumí.“

„Co mu to všechno bylo platné?“ říkala v průvodu jedna žena. „Můj tam k němu odtáhl, co mohl a teď, jak koukám, do hrobu si Kovář sebou nic nevzal.“

„Ani ty kleště mu sebou nedali,“ smutně špásoval náš známý děda, který byl u Kováře se zubem jako první.

A když mu zpívali „nashledanou v onom lepším kraji“, tak se vzadu ozval něčí tlumený hlas:

„To jsem zvědavej, jestli na pravdě boží bude taky tak okrádat lidi ...“

O tom jak truchlil vdovec Honza

Jak jsem poznala život, nedala bych za mužskou věrnost ani zlámaný pětník. A nejsem to jen já, kdo to říká!

Tak nebožka Mánička byla ženská, jak se patří. Po prvním klukovi rozvetla jako růže a že si v tom požeňnaném stavu zvykla jíst za dva, tak ji také pěkně šmakovalo, i když už kluka Vaška dala pryč od prsu. Tím se ji zakulatily boky, prsa ji vepředu stála jako dva hrozny dozrálého vína a nejeđen mužský se na ní zadíval se zvláštním zalíbením.

Ale ona nic a oni nemohli také nic. Tak to trvalo další dva roky, až jednou

Mánička sedla na kolo a hajdy do města. Co tam měla k pořízení, to už ani nevím, ale to zase vím, že jí tu cestu připravil zlý osud. Mánička se domů vrátila hrozně uřícená a hned večer ji chytila třesavka. A jak to tenkrát bylo, že se k doktorovi hned tak neběželo, tak si chudák mladá pár dnů poležela a jako by to tím měla odbyté. Ale netrvalo dlouho a Mánička začala naráz chřádnout, na růžových tvářích se jí usadila bledost a jen občas se jí tam objevil zrádný ruměnek. Pot, slabost a kašel dohnaly jejího muže Honzu, že ji naložil do peřin a zavezl k lékaři.

„Má rychlý souchotě!“ říkal lidem a vždy se u toho rozplakal, jak jí měl rád a jak předem věděl, že mu už nikdo ženu nezachrání. Lidé se jeho domu začali nápadně vyhýbat, jelikož souchotě na Volyni byly dost vzácná nemoc, ale o to hroznější, že kdo je dostal, tomu nebylo pomoci.

Také Mánička umírala jako krásný nalomený květ bez vody v ostrém slunečním žáru. Skončilo to funusem, na který se sjelo hodně příbuzných a sešlo se ještě více známých. Bylo hodně pláče a to nejen pro mladou nebožku, ale ještě více lidé brečeli, že tak malý kluk musel přijít o mámu. A tak jak to u nás bylo zvykem, tak se po pohřbu pořádala velká smuteční hostina. Byla nejen pro příbuzné a sousedy, ale také pro popa a zpěváky, kteří u stolu zazpívají ještě několik smutečních písní. Potom ke konci už to bylo o něco veselejší, ale stejně si nikdo netroufal moc hlasitě promluvit nebo se zvesela zasmát.

Po půlnoci dům smutku ztichl docela. Jaké však bylo hnedka překvapení příbuzných, to bylo těžko říci - obzvlášť při tehdejší morálce to byla pěst na oko: Vdovec Honza se po ránu probudil vedle mladší svobodné švagrové a ostatní je viděli.

Dalo se to svést na nedostatek místa, když se tak sjeli z dalekého okolí, ale přece - jak by i nebylo - ono se to ani neslušelo! Ať bylo, jak bylo, všichni se mezi sebou dohodli, že před cizíma ani muk.

Co řekli Honzovi, to taky nikdo neví a mladá švagrová Tonča to asi také šeredně odnesla. Lidé však prozatím nevěděli nic. Ani to se jim nezdálo nápadné, že švagrová k Honzovi jezdila příliš často. Byl tu ten kluk a musel ho taky někdo obsloužit. Jenže za pár měsíců se začala Tonička kulatit a jako blesk se roznesla zpráva, že se vdovec Honza bude znovu ženit. Teprve když už bylo po všem a za pár týdnů se jim narodila dcera,

dali lidé hlavy dohromady a začali počítat.

„To ta nebožka ani pořádně nevystydla,“ šuškala jedna sousedka druhé.

„To víte, chlapi, ti nedovedou dlouho zahálet.“

„Ale že s tím mohli nějakou chvíli počkat - to je pravda!“

A takové a podobné řeči se šířily obcí, až to nebylo pěkné poslouchat. Ale lidské huby ještě nikdo nedokázal zalepít a tak těm mladým nic jiného nezbývalo, nežli se nějak bránit.

„Ona Tonča zvedla hrnec brambor a tím to přišlo o něco dřív,“ říkal Honza.

„Jo, to jo. Ono to na holce je hnedka vidět, že je nějaká malíčká,“ řekl uštěpačně jeden známý a ostatní se jen ušklíbovali.

A než přišel lidem na jazyk nový klep, tak se tím předčasným porodem náramně bavili.

Pomsta je sladká

Kluci jsou kluci. Vyčítali, kdy u vdovy Novotné začínaly zráť třešně. Ne, že by doma neměli, ale co naplat - u sousedů to chutná líp. A tak se jednou smluvili, že tu třešni půjdou večer trošku pročesat. Vdova Novotná ale s těmito špačky počítala. Na ty by neplatil panák, který se již na stromě plácal o obtěžkané větve. Vymyslela na ně něco víc. Vzala vědro pěkně řídkého hnoje a namazala jím celý vysoký kmen. Kluci s tímto opatřením zdaleka nepočítali a jen za krásné letní noci číchali, co to kolem třešně tak smrdí.

První se odhodlal a zul si boty. Sotva však začal šplhat, už byl zase dole a strašně nadával. Neřekl ale ničehož nic a tak ten druhý si myslel, že se kamarádovi lezení prostě nepovedlo. Zkusil to tedy a dopadl jako ten první. Také si to však nechal pro sebe a jen jezdil rukama po nose. Třetí kluk měl na třešně takovou laskominu, že už skoro slintal jako pes, když cítí kus uzeného masa. Vyhoupł se po kmeni a smrad-nesmrad byl nahoře, než bys napočítal do pěti. Tam slavil pravé hody. Vzal to pěkně od vršku, od těch, na které slunce nejvíce doráželo a trhal ostošest. Měl už

plné kapsy u kalhot a ještě toho neměl pořád dost. Tak trhal i za košili pěkně do stran, aby se mu třešně nerozmačkaly, až poleze zpátky.

Když už byl dole, pěkně po bratrsku se dělil s ostatními. Sotva kluci chtěli třešně jíst, hned na ně zavanul smrad z kmene, ačkoli byli od něj notný kus daleko.

„Já to jíst nebudu,“ říká ten druhý. Ten první - byl to kluk pěkně od huby - zřetelně prohlásil: „Ty třešně smrděj obvyčejným hovnem!“ a všichni je vyhodil na cestu před sebe.

„Ta čarodějnice to udělala naschvál,“ bručel a očišťoval si košili, ve které už žádné třešně nebyly.

Ti dva další, kteří jen drželi vartu a o lup se také dělili, těm taky třešně moc nejely. Prostě, žádný užitek si ze stromu neodnesli a jen mleli pantem, jak je ta ježibaba doběhla.

„To nenecháme jen tak,“ zaprotestoval jeden a jako na povel, všichni najednou dali hlavy dohromady.

„Natřeme jí tím svinstvem okna,“ řekl ten, co byl na stromě.

„To tak a ona se vzbudí a udělá kravál na celou vesnici.“

„Já už to mám! Odneseme ji záchod, ať baba chodí na kopřivy.“

Tento nápad smečka jednomyslně schválila. Záchod stál hodně stranou a dvůr byl od ulice pohodlně přístupný, ani kolík jim nestál v cestě. Ba ani ta malá budova nedržela pevně v zemi, jelikož byla postavena teprve nedávno. Když se do ní opřeli, tak se jen zakymácela a byla by spadla do strany, kdyby ji včas nezachytili. Mořili se, mořili, až je poléval pot. Ráno ale měla obec pěknou podívanou. U vchodu do mlékárny stál zbrusu nový záchod a ještě tam bylo křídou napsáno, komu patří.

Lidé se chechtali a čím jich tam bylo víc, tím mlékárník dostával větší vztek. Kvůli záchodu se mléko nepřineslo včas a on ho nemohl jak se patří zpracovat. Největší pozdvižení bylo, když si na záchod někdo odskočil, jako že od toho tam je.

A vdova Novotná dodnes neví, kdo jí záchod odnesl, i když to pořád z někoho vytahovala. A také jí asi nikdo neřekl, že to bylo pro třešni, kterou tak do hněda omalovala.

Jak babka Š. prodávala máslo

Aolyňské trhy se od pradávna proslavovaly svou pestrostí a rušností. Mohlo se tam koupit všechno od jehly po koně a k tomu koni i úpřež a vůz. Desítky stánků s různým textilním zbožím hrály různými barvami stuh a látek, mezi kterými se vzájemně vyjímaly domácí výšivky, provedené většinou na lněm plátně, monofilu nebo hedvábí. Byly tu boty od těch nejmenších po ty obrovské, od titěrných dámských na vysokém podpatku po těžké venkovské „juhtové“ holinky. Prostě pohádka plná křiku a zmatku.

Netvrdím, že tam byly jen věci pestré a přitažlivé, na kterých lidské oko utkvělo s nesmírným zalíbením. Vedle stánku umělých květin byly třeba hrnce na vaření a mezi nimi štůs smaltovaných nočníků. Podnikaví obchodníci prodávali prášek proti blechám vedle pomád na vlasy a různých kosmetických přípravků pro černoooké copaté krasavice.

Kdo si chtěl koupit jenom něco na zub, musel do zvláštní části. Tady našel to pravé pro mlsné huby. Chtěl jsi klobásu nebo šunku? Stačilo jít ke stánku, kde měl jeden z řezníků z města svou filiálku. A nejen takové stánky se tu lepily na sebe. V rohu stála kád', ve které se leskly čilé ryby, rozdělené podle druhů. Tu okouni, tu štíhlé elegantní štiky, tam zase sumci, o jejichž stáří a velikosti se dalo mluvit jen s náležitou úctou.

O pultech se zeleninou ani nemluví. Hromady nejruznější zeleniny a ovoce. Vzhledně upravené a uspořádané většinou do pyramid přímo naháněly chuť k jídlu a vaření. Nejrušnějším místem na trhu byly v jedné řadě postavené vozy, na kterých se mísily zvuky smlouvajících s kdákáním slepic, pípáním odrostlejších kuřat a kvikotem podsvinčat. Kdykoli slyším poznámku o perském trhu, hned si připomenu podobnost toho našeho a při trochu soustředění si můžu orientální trh živě představit. Volyňský trh svědčil o bohatosti země, na které to všechno vyrostlo nebo bylo zhotoveno, pokud tam někdo neprodával něco z pašovaného nebo překoupeného zboží. Tak to by bylo vše o kladné stránce věci.

Nás teď bude chvilku zajímat, jak se tam živily houfy zlodějíčků a zkušenných zlodějů. Právě v tom křiku a zmatku se ledacos nechalo podnikat.

Stačilo k tomu mít náchylnou nátru. A nebyli tam jen zloději specializovaní na kapsy a tašky. Mladí zlodějíčkové ukradli třeba svazeček ředkviček nebo jen párek šněrovaadel do bot. To však bylo, je a bude, že při takové příležitosti se vždycky něco šlohe nebo jinak řečeno - ztratí se to bez návratu. Jsou však i jiní nepoctivci a o jedné takové vám chci vyprávět.

Jednou se na takovém trhu objevila se svými výrobky i selka Š. Byla z blízké vesnice a tak se rozhodla, že si své máslo prodá sama. Natloukla ho ze dvou hrců smetany a nejvíc si dala záležet na výzdobě nážloutlých homolek. Měla jich v košíku několik a přiložila k ním malou lžičku na ochutnávání.

Všechno by bylo v nejlepším pořádku, kdyby si selka na tu slávu nevzala květovaný vlněný šátek, který ji měl dělat reklamu, jako že není jen tak obyčejná chudá chalupnice, že má co na sebe a i více pozemského bohatství. Však taková úřednická panička si toho šátku všimla nejdříve a teprve potom začala chutnat a kupovat máslo.

Neuplynulo ani čtrnáct dnů a selka Š. na trh vyrukovala znova. Zase se vyfintila do toho šátku, aby se neřeklo, že je nějaká všelijaká. A zase se objeví na trhu ta samá panička a jakmile uvidí ten šátek, rozběhne se k selce. Když se před ní postavila, spustila takovou bandurskou, že se sbíhali lidé z okolí. Když tam těch čumilů bylo habaděj, začala panička vykládat, že si tady od selky koupila máslo a že v něm byla uprostřed cihla, aby bylo těžší. Křičela na plné kolo, jaká je ta selka podvodnice a že už nikdy od ní máslo nekoupí. Docela začala vyhrožovat, že sem zavolá policajta. A tak to šlo daleko, že si jedna paní, co si už od selky máslo koupila před chvílí, půjčila nůž a máslo vejpůli přerázla. Byla tam pro změnu velká syrová brambora. Protože ta ošizená nebyla ani tak od huby jako spíš od rány, tak selce Š. jednu půlku šizeného másla cákla do obličeje.

Byla z toho hromada smíchu. Selka si máslo z obličeje otřela do zástěry a vrátila rychle peníze, co za máslo utrhla. Potom si sebrala svých pět švestek a mazala pryč, aby ji ještě za podvod nenamlátili. Od té doby se na trhu s máslem už nikdy neukázala. Nosila mléko do mlékárny a že chtěla ze všeho trhnout, co se jen dalo, tak mléko ředila poctivou studniční vodou. Jenže i na to jí při zkoušce tučnosti přišli a tak jí nic jiného

nezbylo, než brát za mléko méně než ostatní. Tak se to o selce Š. ve městě rozneslo, že i za desaterými kopci, to je až v Československu se po její repatriaci o této věci mluvilo.

I v republice prodávala šizenou smetanu a pošpínala tak jméno volyňských Čechů, že se o nich jinak neřeklo, než „ti keřasové“. Tím končí mé vyprávění o parazitu v ženské kůži který je pohanou nás všech.

Jak jsme se na Volyni léčili

O první světové válce vyrůstaly v naší obci Kněhyňky domky a domy jako houby po dešti. Kdo jel po silnici Kovel - Luck, na první pohled poznal, že zde žijí Češi. Nikdo ale nemohl ihned poznat, jak jsou tyto příčinliví lidé ve všem odkázáni sami na sebe, dokonce i ve zdravotní péči. Pan doktor Goldberg, náš budoucí praktický lékař, si tenkrát ještě osvojoval medicínské vědomosti v matičce Praze, budoucí porodní asistentka, tak zvaná „akušerka“, si těžce razila cestu na Volyň ze sovětského ráje, aby se mohla na Volyni usídlit natrvalo. A tak zaskakoval lékaře bylinkář děda Kopecký, asistentku zastupovala zatím babka Rozová. Můj vyjevený otec ji vždy vezl tryskem z obce Miluše, vzdálené od Kněhyně tři kilometry. Často se stávalo, že babka musela nejdříve ošetřit vyděšeného otce než rodičku. Děda Kopecký si získal největší slávu ani ne tak znalostí léčivých rostlin a jejich vhodným použitím, jako rychlou léčbou své ženy, kterou dokázal vyléčit za jedno dpoledne. Babička často naříkala, že ji bolí klouby a tak děda šel, natrhal kopřivy, dal je na prostěradlo a babičku do něj pevně zabalil. Potom odesel do lesa na houby. Nahodilý chodec uslyšel volání o pomoc a nebýt jeho, tak by se babička ukřičela. Vyndal tabulku z okna a nešťastnici z prostěradla vysvobodil. Byl již nejvyšší čas, babi už jen sípala. Když svoji „léčbu“ líčila sousedkám, nadávala dědovi ve třech řečech, ale on se smál a říkal: „Hlavně, že to pomohlo a bolesti jsou pryč!“

Kdo dostal kožní nemoc „růži“, tady byla veškerá věda krátká. Jediný, kdo mohl pomoci, byla stará Ukrajinka ze sousední vsi, která již na první

pohled připomínala vědmu. Češi ji moc nevěřili, ale když bylo nejhůře, šli za ní také. Ukrajinka položila na postižené místo lněný ručník, připravila si chomáčky koudel a jeden za druhým pálila. Při tom šeptala zaklínadlo: „Ty je bíla, ty je růzová, ty je červona“ atd. Kupodivu do pěti dnů byla růže pryč.

Moje dobrá matka také fušovala do medicíny. Sotva končily posvěcené radovánky a přišly podzimní plískanice, už začali lidé pokášlávat a pociťovali loupání v zádech. To se pak k nám trousily děti se vzkazem a prosbou, aby jim šla matka postavit „baňky“. Většinou jsem ji doprovázel, proceduru znám tedy dodnes. Asi patnáct „baněk“ vytřela matka denaturovaným lihem, zapálila chomáček vaty na silném drátu a strčila ho do připravené „baňky“. Musel to být rychlý pohyb, aby se skleněná nádobka příliš nezahřála, ale jen vypudil vzduch, kam se po přiložení váhla kůže a podkožní vazivo. Po deseti až patnácti minutách se nádobka šetrně odstranila a čím větší modřina po „baňce“ zbyla, tím byl větší účinek.

Někteří lidé na Volyni spíše věřili na pijavice. Ty měly proti běžným baňkám tu výhodu, že se mohly přikládat na různé části těla včetně čelisti při bolestech zubů. Osvědčily se i po rvačce, postižený tak mohl své modřiny svádět na pijavice. Měla jsem z pijavic hrůzu, byla bych s matkou nikam s nimi nešla, ale našťastí jsme doma tuto havěť neuznávali.

Čirou náhodou se do léčitelských praktik dostal i můj otec, ačkoliv jeho pomoc a rada skončila naprostou katastrofou. Jednou se na něj obrátil jeden z jeho vrstevníků o radu, neví-li něco „proti dětem“, když tak často jezdí do lucké lékárny pro léky. „To víš, že ti něco seženu“ sliboval otec a oči mu svítily ještě vřdycky, když příběh vypravoval svým známým. „Máma by mě zabila, kdyby věděla s kým chodím na seno“ zdůvodňoval své obavy dotyčný. Můj podařený tatík mu přivezl pár průsvitných kuliček ricinu, který měl děda v zásobě, když senesové lusky nezabraly na úpornou zácpu. Výsledek byl katastrofální. Hned na druhý den po ránu se u nás objevila milovníkova matka, cože to Vašek dal jejímu klukovi za svinstvo, že od večera ze záchodu nevyleze a hrozně naříká. Dokonce přinesla jako důkaz jeho zánovní kalhoty.

„Toho až potkám, tak ho roztrhnu jako hada!“ vyhrožovala a třískla vrátky.

Chudák stará, kdyby věděla všechno, otci by asi poděkovala, že ji připravil o nežádoucí snachu. A táta si tento spolehlivý způsob antikoncepce nenechal ani patentovat.

Myslím, že je to všechno. Možná, že mi něco uniklo i když jsem byla v dětství nesmírně všetečná. Prostě tenkrát neměl nikdo na stonání čas a také dobrá strava, dobrá pramenitá voda, vzduch jako víno, to byla volýnská základna zdraví. Když však někdo opravdu těžce onemocněl, nemocníci většinou vystřídal „báťuška“ se slovem útechy. Byl to nelehký, ale dobrý život, i když začátky na Volyni byly opravdu nesmírně těžké.

Pojezd*)

Těžko říci, kdy která trať byla postavena. Jaktěživ jsem se o to nezajímala, jelikož jsem se narodila v generaci, která tuto vymoženost už brala jako samozřejmou věc. Nechci tím říci, že bych v osobních vlacích jezdila denně, ale z Lucka do Kiverců jsem jezdila jako dítě a první svou cestu do Varšavy jsem prožila bez bázně. Spíše bych řekla, že to byl výlet, na který v životě nezapomenu.

Nejde tu o moje subjektivní pocity z cestování. Uvádím je jen na úvod, abych zdůvodnila začátky, které znám jen z vyprávění starých. Na Volyni se vlaku jinak neřekalo nežli „pojezd“. To již od těžkých začátků, kdy první lokomotiva dýchavičně zasupěla na nově postavené trati. „Byla to podivaná“ vzpomínal souseď Holík, „když Ukrajinci uviděli vlak ponejprv. Sbíhali se ze všech stran podívat se na to ‘čudo’ a jeden mužik se hnul na tu železnou potvoru s vidlema.“

Nakonec si na tu novinku lidé tak zvykli, že si život bez „pojezdu“ ani nedokázali představit. Krátké vzdálenosti se daly přejet s koňmi, delší autobusem a ty nejdější přece jen v přečpaném vagonu. Tak to bylo za carského Ruska a za polského režimu se toho moc nezměnilo. Snad jen to, že trati se o něco více rozmnožily a z „pojezdu“ se stal „pociong“.

Ted' bych konečně měla dostat k tomu, co takový „pojezd“ nebo „pociong“ může mít také na svědomí.

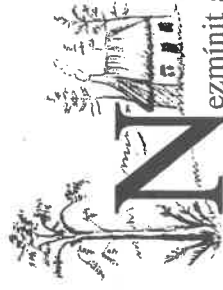
Poblíž trati bydlel Čech Holeček. Neměl k té věci prázdný vřelý vztah.

Nejdříve mu pod kolejnice usekli kus dobrého pozemku, potom mu pod lokomotivu vlezlo tele a tak se nikdo nemůže divit, že na tu černou nestvůru doslova zanevřel.

Nejhorší na věci bylo, že si lokomotiva vždycky k ránu hlasitě zahvízdala a proto bylo většinou po spánku. K tomu se také Holeček před kamarádem vyjádřil podle svého. Když se ho kamarád po dlouholetém odloučení optal, proč mají tolik dětí, Holeček odpověděl:

„To ten sakramentskej pojezd ! Nad ránem vždycky houká jako vztekalej a my, když nás téměř pokaždé vzbudí, co jsme měli do rána dělat ?“

*)vlak

Polesí

Nezmínit se ani slůvkem o nejbližších susedech volýnského kraje znamenalo by se včlenit do kasty nadutých zbohatlíků, kteří přehlížejí své susedy, kterým štěstí přálo méně. Již západní cíp našeho kraje nesl stopy písčitých polí, která se táhla ke Kovelu a ještě dále. Zakrnělé borovice věnčily tuto chudickou zemi a čím více přibývalo lesů, tím méně bylo písčovišť, připomínajících malé ostrůvky uprostřed bažin s rašelinovým podkladem.

Uprostřed té napohled romantické přírody žili lidé, mluvící napul ukrajinsky, napul bělorusky. Byli - jak zdůrazňovali - tunajší. Nevysoké žito a brambory o něco větší než slepičí vejce byly hlavním zdrojem jejich chudické obživy. Pravda, záplava bažinatých vod dávala své ryby a hluboké lesy své houby jako cennou náhražku za kus hovězího nebo vepřového masa. Ba, i o toto bohatství se „polešuci“ museli rozdělit, aby si mohli koupit pro své početné rodiny aspoň to nejnútnejší. A tak ryby, ulovené za svítání mezi těžko přístupným rákosím, putovaly na stoly měšťanů ještě téhož dne a hlavičky hříbků, navlečené do věnců, prodávaly ženy na jarmarcích, aby si mohly nakoupit sůl, petrolej a pár kožených bot, sloužících pouze v zimním období.

Sem tam některému zámožnějšímu „polešukovi“ se podařilo vypěstovat len nebo konopí, ze kterého podomácku napředli nitě na doma zhotovené rezné haleny. Domáci plátno bylo základem oděvů, ložního prádla i hrubých příkrývek, kterými v zimě doplňovali navrch přehozené ovčí kožichy. Kožich byl nejčastěji jediným blahobytem vícečlenné rodiny. Vlastnil ho většinou otec a ostatní si ho jen půjčovali, když vycházeli ven do burácející zimní vichřice.

Skot nebo brav se pěstoval na Polesí jen v omezeném množství. Ojedinelé kravky sloužily jako živitelky rodin. Mimo období stelnosti je používali i k obdělávání chudých políček. Kdo vlastnil i vola, považoval se za bohatého občana.

Koní v té zemi bylo poskrovnu. Vlastnili je jen židovští balagulové*), aby své zboží mohli dopravovat od města k městu po tamějších silnicích. „Polešuk“ si koně do těch bažin při své bídě nemohl dopřát. K čemu by mu také byl? Od vesnice k vesnici se jezdilo na bytelně stavěných loďkách a marně se proto neřikalo, že „polešuk“ se rodí s veslem v ruce. Smutné Benátky bez gondol a zpěvu, plné slaného potu, zalévajícího rozhled na druhý břeh! Ale písně tu přece byly. Ne ty jásající tryskající z hlubin vášnivě italské duše, ale táhlé a smutné, jako byl celkový život uprostřed tohoto kraje. Setkali jsme se s „polešuky“ několikrát do roka. Jen jednou to pro ně znamenalo svátek, jiná období jako senoseč, žně a česání chmele byla pro ty houževnaté, šlachovité lidi jen bojem o větší kus chleba.

Začnu tím svátkem. Rok co rok táhlo kolem nás procesí do Počajeve, kde se v té době slavilo něco jako pouť na Svaté Hoře. Zázračná ikona Bohorodičky přitahovala stovky poutníků z různých stran, aby si tam před zčernalým obličejem v zlatém rámu, posázeném drahokamy, vyprosili lepší život, potomka, nebo nejčastěji ze všeho - zdraví.

Za tím účelem šli lidé z Polesí dlouhé úmorné dny v slunci nebo dešti a čím více se blížili k Počajevu, tím jejich řady rostly, jak cestou přibývalo stále více a více věřících. Někdy je doprovázel i vousatý pop, který šel unaven před svým procesím. V čele průvodu nesli obraz některého z významných světců své pravoslavné církve. Češi se na procesí dívali s obdivem i určitou rezervou. Obdivovali tu pevnou vůli jít pěšky tolik kilometrů a to jen v postolách **), nebo když šli vytrvale bosí s podlitinami

na nohou. Každý měl sto chutí podívat se aspoň jednou v životě na počajevskou lavru. Čech považoval jít tam pěšky třeba několik týdnů za ztrátu času. Tím se hlavně Češi lišili od domorodců a byli považováni za neznabohy, obzvláště když nemínili svátkovat každého Ivana nebo Stepana, jak to tam bylo u Ukrajinců zvykem.

Ženci a sekači byli „polešuci“ jedineční. Ještě než na Volyň přišly první zemědělské stroje, Češi „polešuky“ vyhledávali dost často, aby jim pomohli při sklizni. A „polešuci“ dělali za dva, aby si mohli odvézt žito nebo peníze na chléb. Jen s jídlem byly patalie. „Polešuk“ byl tak nenáročný i po této stránce, že se nejednou stalo, že jim vydaná strava jen ublížila. Soused Chudoba se o tom vyjádřil jednou takto: „Dali jsme mu pořádně najíst, aby měl při sekání sílu a on dostal takový břichabol a laksírku, že půl dne do něj nic nebylo.“ A jiní vyprávěli podobně. Ani knedlíky ani maso těm věčně polohladovým lidem nechutnaly. Většinou byly jejich běžnou stravou jen chléb a brambory. Od toho se odvozovalo i rčení: „Dáváš mi krajíc jako pro polešuka.“

Teprve dnes mohu jakž-takž posoudit celou tu stupnici nepřehledné lidské bídy. Nemusím se ani zmiňovat, že jejich kulturní vyspělost byla nízká. Škola byla jen pro městské děti, a ty v zapomenutých vesničkách uprostřed bažin měly než svého Boha, který na ně také dočista zanevřel. Při tom to byli lidé nejčistších srdcí, ani lež ani lest se jich nedotkla.

Jsem teď na pochybách, zda to nebylo hlavně tím, že k nim do lesů nepronikla civilizace.

*)dopravci a drobní obchodníci

**)jobuv z lipového lýčí, připravená k noze provázekem, pod kterým byla navinuta plátěná onuce

Cikánská růže

Ještě do druhé světové války brázdily volyňskou zemi šňůry cikánských vozů, které tábořily většinou u lesů nebo na úhorech za vsí, kde se mohli popásat jejich hubení koníci. Jedni byli bohatí, druhí chudí. Záviselo to na určitém kmenu. Všem velel nejstarší nebo nejzkušenější člen tlupy, jehož slovo bylo pro ostatní zákonem.

Idylka jejich cestování byla pro pozorovatele něčím úchvatným. Vůz pod špinavou plachtou byl jediným přístřeším pro hejna kudrnatých dětí a skromný, dalekou cestou utahaný majeteček. Na kozlíku seděli osmahlí zarostlí cikáni. Hlavy početných rodin popoháněly své stejně dálkami uštvané koně, jako byli oni sami. Prašné cesty na všech zanechaly své stopy. V barevnosti cikánské karavany převládala šed, kterou smývaly jen líně tekoucí řeky a v zelení skryté potoky.

Noc byla cikánským rájem. Pod letní oblohou si dosyta mohli natáhnout ztuhlá těla a těm mladým vlévala vláha do krve oheň. Ještě po celodenním trmácení si měli chuť zatančit své temperamentní tance za zvuku kastaněť a osamelých houslí. Uprostřed rozloženého tábora plál nevelký oheň, nad kterým před soumrakem vařily cikánky své chudícké večeře. Nebylo to vždycky stejné. Nejednou se z kotlíků linula vůně ukradené slepice, podruhé se na rožni opékal zatoulaný beránek. To již tlupa slavila hody a potom se rozléhaly jejich písně po okolí dlouho do noci.

Nutno se zmínit o cikánech, kteří při svém delším táboření prováděli i poctivá řemesla. Kováři, dráteníci a výrobci kuchyňského nářadí se tím docela proslavovali, takže si od nich lidé nechávali ledacos zhotovit nebo si kupovali již zhotovené věci. Nejednou se stalo, že lácinu koupený kůň od cikánů dokončil svou životní pouť, sotva ho nový majitel dovedl domů. U cikánů kůň bujně poskakoval. Bylo to tím, že mu před prodejem něco namíchali (snad vodku) a tak se milý kůň měl k světu až moc. Cikáni znali i jiné triky. Snad uměli koně i nafouknout, že byl kulatý jako melounek a když potom splaskl, dala se mu žebra spočítat. Prostě ke své skromné existenci, kterou by v té době nevyměnili za žádnou jinou, nacházeli stovky vynalézavých způsobů. Kočující cikán byl volný jako pták a to ještě stěhovavý. Na jihu trávil zimu a v létě se rozjel přes Bessarabii a

Halič až na Volyň, která ve svém bohatém a štědrém lůně užívala i ty, kteří nesejí a nesklízejí. O tom se dochovala jedna pěkná píseň:

„Hej tam pod lasem
coś blysczy zdala
banda cyganów
ogień rozpala.“

A refrén:

„Bum - stradi radi, bum - stradi radi, bum - stradi radi, hej!“

Druhá sloka:

„Cygan bez roli
cygan bez chaty
ale nie biedny
on jest bogaty.“ A tak dále.

V jednom cikánském táboře byla cikánečka, které říkali Mára. Viděla jsem ji první, když nesměle zaklepala na dveře našeho domu a já jsem ji vpustila dovnitř. Tak krásnou cikánku jsem ještě jaktěživa neviděla, mohla jsem na ní oči nechat. Snědá, kudrnatá s jiskrným okem a dvěma řadami bělostných zubů. Méně bělostnou měla vystřiženou halenku, která jen do polovice zakrývala nádherné snědé poprsí. Květovanou sukni měla až po bosé nohy, které při chůzi jakoby tančily a chvilku neustály na jednom místě.

„Chce panienka, powróżę?“ optala se cikánečka, když jsem se dost vynadávala na její krásu. Chopila se mé ruky a když si ji pátravě prohlédla, spustila své hádání tak rychle, že jsem ji nestačila sledovat. Mluvila lámanou polštinou, přpletla i ruská slova a někdy řekla něco, čemu jsem nerozuměla vůbec. Bylo to asi maďarsky, ale z významu dalších slov jsem pochopila, že budu dlouho žít, budu šťastna v manželství a vrcholem všeho mi hádala tři krásné děti. Ačkoli jsem tehdy byla hodně mladá, ty děti se mi zdály nejhezčí z celé té věštbý. Vyrůstala jsem jako jedináček a tak jsem měla radost, že aspoň mé děti si budou mít s kým hrát a budou muset utíkat mezi cizí děti, jako jsem to dělávala od dětství já.

Nikdo nebyl doma a tak jsem cikánečku obdarila podle svého. Groše si zastrčila hluboko do kapsáře a taky kus slaniny. Ještě se na mě vesele

zasmála a za chvílku po ní nebylo ani slechu. Na druhý den jsem ji viděla běžet po silnici a nechťíc jsem zaslechla, jak si dva mladíci od nás mezi sebou povídají:

Saša: „Ta je co ?“

Vláda: „To je růžička, že bych si ji hned utrhl.“

Saša: „Jen abys se o ní náhodou nepopíchal !“

Vláda: „I co by. To je světačka a nedělá takové drahoty jako ty naše holky.“

Saša: „Ta na tebe zrovna čeká. Jistě tam má nějakého svého černého, který by ti dočista přerazil nohy.“

Vláda: „Počkej večer. Já se tam na ní půjdu podívat a ukážu ti, že se nějakého umouněného kluka cikánského nebudu bát.“

Co si říkali více, to jsem nezaslechla. Večer jsem se nenápadně přiblížila k táboru, abych se na ty námluvy podívala zblízka. Nebyla jsem sama, koho tam zahrnala zvědavost. Několik kluků, které ještě rodiče nezahnali na kutě, zevlovalo kolem a docela si s cikánaty o něčem povídali. Šeřilo se čím dál více a v ztichlé krajině bylo slyšet život tábora zřetelněji než za bílého dne.

Kluci se objevili oba najednou a furiantsky si zapálili cigarety. Cikáni je neodehnali. Byli si vědomi, či ty okolní pozemky jsou a tak místní obyvatelé patřičně respektovali. Jen jeden mladík se po nich stále otáčel a nakonec si do trávy lehl tak, aby je měl stále na očích. Asi vytušil, za jakým účelem přišli a co je k táboru večer vábilo ...

Cikánka Mára se objevila zpod napnuté plachty, postavené na zemi jako stan a přistoupila k ohni. Přihodila na dohořívající uhlíky pár suchých větviček a foukáním oheň probudila k novému životu. Čím více se větvičky rozhořovaly, tím více světla utkvělo na její stepilé postavě, která svými pohyby připomínala mrštnost laňky, dovádějící na zeleném pažitě. Potom se ozval zvuk letícího bubínku, který Máře někdo hodil a který zachytila s nemalou zručností. Byla to nemá pobídka k tanci a sotva Mára bubínek v ruce ucítila, zvedla ho nad hlavu a třikrát do něho rukou uhodila. Potom se roztočila v uvolněném kruhu a tancila divoký čardáš. Ťukala si do taktu na ten nezvyklý nástroj, že její tanec ani nelze popsat, jako ho nebylo ani možno v tom šíleném tempu okem zachytit. Ostatní cikáni vzhlíželi k

tanečníci s posvátnou úctou, že to bylo až překvapující, jak se dokázali najednou ztišit a jen se dívat, jak se jejich krasavice dokáže neúnavně vznášet v divokých skocích nad udusanou trávou.

V tu chvíli jsem se i já cítila v docela jiném světě. Mára dotančila a místo potlesku se zalesklo několik desítek párů zubů v širokém úsměvu. Pomalu odcházela ke své natažené plachtě a tu jsem zpozorovala, že i naši chlapci se tam snaží nenápadně přiblížit. Očekávala jsem, že tam za nimi půjde i mladý cikán a dojde ke rvačce. Ale ten se jen ze svého místa díval a ani se nepohnul. Zato se pohnula zcvrká stařena a popošla k našim záletníkům.

„Mára ne pro vás,“ zaslechla jsem, jak říká a rukama rozkládá něco, co asi nedokázala vyjádřit zdejším slovem. Oba chlapci se vrátili a ještě chvílku postáli, aby se neřeklo, že se té staré zalekli. Matka se více venku neobjevila a dcera také ne. Zahlédla jsem ji u vchodu, jak hýčká malého kudrnáče, který se asi jejím příchodem probudil ze spánku.

„Ta růže není, hoši, pro vás,“ říkala jsem si cestou a měla jsem radost, že odešli s nepořízenou.

Můj Ježíšek se do války narodil vždy dvakrát

Sotva jsem dorostla do svých prvních zimních prázdnin, už se mojí katoličtí prarodiče a pravoslavní rodiče nenápadně snažili přetáhnout mne každý na svou stranu. Našestí všichni byli Češi, jinak by šarvátka vyústila možná i bojem na pěsti.

Dnes si z toho dělám legraci, ale pochopte mou situaci. Když jsem ještě nevěděla co dělat, byla jsem zadobře s každou stranou. Děda s babičkou byli horliví katolíci, zvláště, když jejich děd Josef Dubický byl kostelníkem v biskupské katedrále v Lucku, a to už bylo co říci. Navíc zachránil před Petljurovci kostelní poklad a ani okem nemrl když mu jeden z bandy držel pistoli na skrání - strýc nic neprozradil.

Neméně silnou pozici měla matčina strana pravoslavných. Tvrzníkové v jejich rodišti měli dům a větrný mlýn vedle starobylé dřevěné cerkve v Syrníkách. Matka vyrůstala v její blízkosti, takže se snad již v šesti letech

vyškrabala na kůr a vydržela s chórem zpívat po celou liturgii. Všechny to tak dojalo, že se stala dítětem všech přítomných a získala si přístup na faru. Čekalo ji přátelství všech batuškových deer. Skončilo však neslavně, neboť naučily mamku kouřit. Otci to však nevadilo. Prý z velké lásky přestoupil při snátku na pravoslavnou víru. A byl oheň na střeše. S láskou to byla poloviční pravda. Tajemství, proč se můj divočejší tatínek odklonil od původní víry, spočívalo v několika pohlavcích které dostal od katechety za vyrušování v hodině náboženství.

Ať bylo jak bylo, já jsem se měla dobře. Těsně před 24. prosincem naložila babička div ne plné venkovské saně máslem, smetanou a masem ze zabijačky a děda nás vzal k tetě do Lucka. Abych jim po cestě nezmrzla, obalili mne shora dolů a pod nohy mi dali zahřátou cihlu. Volyňské zimy, to byla krása, ale příjemně se dala vnímat jen za okny s fantastickými květy na sklech, když se od rána do noci topilo v kamnech.

Štědrý večer po zmatku příprav již probíhal klidně a důstojně. Na stole pod bělostným ubrusem voněla hrstička sena (na památku jesliček v Betlémě) a strýc byl první, kdo zahájil po modlitbě obřad lámání obdělňku oplatku (z těch se také během roku razily hostie). Na všechny se dostalo a navíc políbení a přání pěkných svátků. Na štědrovečerní stůl se nejprve podával „barsč vigilijny“ barvy rubínu, do kterého teta každému naložila ouška plněná houbovou náplní. Tyto malinkaté knedlíčky se dělaly hodně dlouho, aby byly pěkné a bylo jich dost. Následovala ryba v mrkvi. Pokusím se ji popsat už jen proto, že jsem tuto krásnou tradici od svých drahých převzala a dělám ji také. Ryba se posolí, obalí v mouce a usmaží na oleji. Celá mrkev uvařená ve slupkách se nakrouhá na jemném struhadle, přidá se rajský protlak, sůl, troška cukru, ocet a pepř a vše se promíchá s osmaženou cibulí. Do mísy se pokládá mrkev, pak vrstva ryby a zase mrkev, povrch se ozdobí citrónem. Dalším chodem byla štika v aspiku na oválné míse. Ta se jedla s bílým křenem. Nám se setřenici Helou chutnal křen s červenou řepou, nelezl tak dotěrně do nosu. Na ovoce včetně fíků a sladkostí se už nikdo ani nepodíval, jak byl přejedený. Burskými oříšky jsme si krátili chvíli k půlnoční mši, na kterou jsem se moc netěšila, i když to byla sláva s koledami za zvuku varhan. Klerici zkoušeli své hlasivky jako napjaté tetivy a prostí lidé také. Můj dojem byl ohromný,

ale co naplat, bolely mě ztuhlé nohy a chtělo se mi spát. Ještě, že ráno bude něco pod stromečkem. To asi všechny zkřehlé děti povzbuzovalo.

Do 6. ledna, do narození pravoslavného Ježíška, jsem trávila zimní prázdniny u Dubických (za Poláků byly přes obojí svátky). Doma byla připravena již v plném proudu. Otec nasadil stromek na dřevěný kříž. Vánočky s koláči voněly v komoře až se sliny sbíhaly. Na přípravě se podílela i katolická babička, ale že se jim už Ježíšek narodil, nikdy s dědou nezasedli k našemu pravoslavnému štědrovečernímu stolu, ačkoliv pochoutky neodmítli a jedli je v pokoji u sebe. Celodenní půst nedodržovali a já jsem jim to záviděla, i když jsem chtěla vidět zlaté prasátko. Večer po setmění, když na velké plotně zavoněli smažení okouni, plotice a další ryby od strýce Vondrušky, nebyla jsem k udržení a v nestřežené chvíli jsem si zobla. Rybu v mrkvi jsem však musela nechat na pokoji, byla již naparáděná a matka by to poznala. Také růžový venigret stál neporušený na připravovaném stole. Byl to chutný bramborový salát, kde místo hrášku byly fazole, místo salámu na kostičky nakrájený slaneček a místo majonézy hustá smetana. Ochucený kouskem červené řepy byl růžovoučký jako plátky stolisté růže. Nesmím zapomenout na další pochoutku, kterou si máti donesla věnem z domova a její rodiče z Čech. Byly to buchtíčky s mákem (do něhož jsem tloukla v hmoždíři badián), které se před večerem, natož vánočky, jsme neměli ani pomyšlení. U stromečku jsme si zapívali koledy. To nám pomohlo vytrávit a zavzpomínat na ostatní z rodiny, kteří tráví čas podobně jako my.

O svátcích přišli koledníci nejen s jesličkami, ale také bez nich, patřilo to k drobným radostem svátků. Ve městě jsem viděla v „šopce“ scénky s pimprlaty, např. příběh o Herodesovi. Moc se mi líbily. Kouzlo svátečních dnů znásobila jak návštěva příbuzných u nás, tak především, když děda práskl do koní a my jsme na saních letěli zasněženou krajinou.

Budíž požeňnána vzpomínka na zašlé časy! Jako by mě můj osud chtěl předem vynahradiť ztrátu mládí, kdy v době mého dospívání přišla válka. Hitler mě připravil o dva Štědré večery, ale ostatním zamotal život ještě více.

Poslední vůle

vec Houdek se uchytil na předměstí Dubna asi tak, jako semínko jedle na úpatí malé skály. Z toho kousku země, co si před léty koupil, vyrostl nejdříve malý domek, potom chlívěk pro kozu a pár ovocných stromků, mezi kterými se v létě zelenala nať petržele a mrkve, jakož i cibule vedle hlávkového salátu.

Pro dva by to, co vytloukl na svém verpánku, vcelku stačilo, ale plodná žena Anežka mu přivedla na svět pět malých křiklounů. A to se už měl švec Houdek co ohánět, aby tu věčně hladovou drobotinu uživil. Čím více to rostlo, tím více namazaných krajíců zphlavkovali a tak utmácené Anežce nic jiného nezbyvalo nežli se pustit do překupnictví vajec, drůbeže a zeleniny od okolních sedláků. Zboží pak prodávala na trhu. Přinesla tak do domácnosti nějaký ten groš a když to se ševcováním dali dokupy, nemuseli dřít věčnou bídu. Aspoň ty hladové krky do sytosti nakrmili.

Čas plynul rok od roku a z malých ouřezků se stali vyčouhlí mladíci a dozrávající dívky. Otec se nad svým potěhem čím dál více hrbil, ani mu floky do kůže neležly samy jako dříve a nakonec ulehl na smrtelné posteli. Byl však pořádku při dobrých smyslech a tak jednou zavolal ženu, aby udělal poslední pořízení. Svědky prozatím nevolali, jako že je na to ještě času dost, a tak jen ústně a předběžně se pustili do rozdělování skromného majetku.

„Anežko, chát dostane Josef.“ začal od nejstaršího.

„Ba ne. Josef po tobě převezme řemeslo a vercajk, chát dáme nejmladšímu Toníkovi.“

„Šicí stroj dostane do vejbavy Bláža.“

„Co tě to, člověče, napadá? Bláža dostane kozu a mašinu na šití bude mít Anežka. Tu teď na podzim pošlu učít šít.“

Chudák švec jenom hekal a vzdychal a jen v duchu přemýšlel, čím podělí poslední dítě. Měl ještě staré vrzající kolo, na kterém rozvázal ušité boty a přišitipkované botičky do okolních ulic. Také na tom vehiklu převezl nejedno kilo ševcovské kůže, kterou sháněl po obchodnících někdy i ve vzdálenějších městech jako byl Luck a největší město v okolí - Rovno.

Dát holce Naděždě kolo, to se přece jaksi nezdálo. Ale že byl chudý jak kostelní myš, tak nic jiného neměl a ani poslední dítě nechtěl o nic zkrátit ...

„Kolo dáme Nadi, „ prohlásil zasmušile a ostře se rozkašlal.

„Ty ses asi zbláznil!“ zvolala žena a pustila se do hádky. „Kdo to jaktříviv viděl, aby holka jezdila na takovém kole? To jí radši necháme vercajk, ať si vezme ševce jako já a bude to mít do začátku, jako když to najde. Josef si může najít jiné živobytí a na tom kole se může rozjet do světa.“ To už nemocný švec nevydržel a podíval se vztekle na ženu.

„Tak, kdo tady vlastně v baráku umírá? Ty nebo já?!“

První zboží

aše prosperující obec byla v půlce roku 1939 skoro prázdná. Tak ji vystrašila válka, která se již několik dní točila na území zbědovaného Polska. Sedmnáctého září, kdy bylo již z dálky slyšet hrkot těžkých tanků, mohli si kněhynští pěkně za rohem nebo za záclonami ukroutit hlavy, jak je otáčeli k západu. Čekali odtud úder běsnících Němců.

Vojska ale zatím přijela z jihovýchodu od města Lucka a byli to Sověti, kteří směřovali k městečku Kopačovice, které leželo jako oáza uprostřed začínajících borových lesů.

Když Sověti nenarazili ve své části Polska na žádný odpor, pustili se do vysvětlování proč k nám přišli. Nejdříve říkali, na schůzích a ve školách, že Volyň, Bělorusko a kus Haliče zdědili po bátuškově carovi (který jim, bohužel, nestačil ani napsat testament), ale hlavní důvod připisovali propagandistě tomu, že nás všechny přišli osvobodit od kapitalistů. Jakýsi vtipálek pustil do oběhu mezi lidmi, neznalé nového zákona, že „nás tovaríři přišli osvobodit nejen od panov, ale i od štanov*“.

Nicméně politiku nechme stranou. Mě tenkrát zajímaly jiné věci. Třeba obě prázdné kooperativy, jedna česká u Kadavých, kam jsem to měla šikmo přes cestu a druhá, ukrajinská u Václava Tomička, kam se chodilo málokdy, protože se nakupovalo na knížku a jejich družstvo mělo členy v okolních vesnicích. Ti své dluhy také spláceli jednou za měsíc. V obou smíšených prodejnách bylo ledacos k dostání. To, co scházelo, bylo zase k máni za zlaté v bohatém Lucku.

Nakupovat jsem chodila ráda, pokud to nebylo příliš často v jednom dnu. To jsem si pak prosadila od cesty 10 dkg bulharské chalvy a v zimě uzené šproty, které se prodávaly na váhu jako teď uzenáče. Jinak tam bylo k dostání všechno možné. Stačilo však pár dnů polsko-německé války a zbyly v rohu prodejny násady a košťata, která nikdo za své poslední peníze neekupoval.

Obě prázdné prodejny se rychle scvrkly v jednu u hospodského Klejnšmída, který na tom byl na tom s pivem stejně špatně jako obchody s ostatním zbožím. Lidé byli ze všeho tak vyjevení, co nás všechny čeká, že neměli pochopitelně ani pomyšlení na tancování.

Konečně přišlo do Kněhyně první zboží. Složili bedny a Stázinka X. od Lucka začala vybalovat. Nejdříve přišly na řadu kekсы, volně naapané do krychlového prostoru. A že měly za sebou tak dalekou cestu po matici Rusi, jen sem tam některý kousek byl celý, aby lidé vůbec viděli, jak původně vypadaly. Dále přišla bedna zápalek. Byla mírně promáčená, ale zboží to na kvalitě neubralo, škrtat se sirkami dalo.

Největšímu zájmu se těšilo šampaňskoje polosuchoje a také zelený alaš, který voněl po perníku. Kdo ho ochutnal, hned o něm řekl: „Ten je sladkej jako cecek.“ U alkoholu se na chvíli zastavím. u nás v obci se to nestalo, ale v městečku Mlynově, kde se narodil můj muž, kolovala historika, kterou mi jednou vyprávěl. Začal zeleným alašem (na šampaňské studenti zřejmě neměli). „Když jsme dopili lahev, dva kluci najednou zbledli a běželi ven jako by na vzduch. Oba zmizeli v chlívků, kde majitelka držela kozu a prase a alaš, promíchaný se žaludeční kyselinou vykloupili na zvířata, která netušila, že jim hrozí smrtelné nebezpečí, pokud se nepřijde na to čím to je. Když šla totiž ráno služka krmit a viděla olezlé žíně a srst se zarudlou pokožkou, běžela k hospodyně se zprávou, že zvířata mají červenku. Naštěstí soused řezník viděl, co se stalo, zasmál se a šel domů. Syn majitelky dostal vynadáno a alaš přestali pít.“ Tak to bylo malé zastaveníčko a varování před alkoholem.

Musím však pokračovat v líčení, co bylo v poslední bedniče z první zásilky zboží. Stázince nad tím zůstal rozum stát. Byla plná jednobarevných podlouhlých balonků, které slibovaly nejruznější použití. Malí kluci je natáhli otcům na řídítka kol, kdejaký pobíhající pes, pokud měl na krku

pásek, běhal s balonkem na obojku tak dlouho, dokud mu nepraskl sám, nebo se o něco nepropíchl. Největší úspěch měly balonky na topolech, vysázených pro okrasu nejen uprostřed a na obou koncích naší kolonie, ale hlavně na malých stromcích, které na okraji silnice teprve čerpaly z půdy sílu k vysokému růstu k nebi. Na ně věšeli kluci balonky nejraději a leckdo si do nich plácl, pokud ho nepředešel vítr.

Největší atrakci s balonky měli dospělí chlapi. Když se potkali, něco si šuškali a potom se řehtali na ulici nebo v bytech, dokud se neocitli v doslechu žen a nezletilé mládeže. Starci se to netýkalo. Nevěděli dost dobře, o co se jedná a také žádné novoty a vymoženosti v takové činnosti neuznávali. Jen si ťukali na hlavu a říkali: „Taková těžká doba a oni blbnou jako kluci.“ Stalo se snad i to, že chlapi chodili do krámu jakoby pro zápalky a hned také chtěli „to“ za pět kopějek. Nákup vyvrcholil přibitím polonafouklého válečku na zevní dveře prodejny, kam ho někdo upevnil pro reklamu.

Chudák Stázinka, když na tenhle přehnaný kousek přišla, rozlítla se tak, že dala domácím klíče, zbytek zboží s pění a ještě týž den se odstěhovala do svého rodiště. Z doslechu lidé zjistili, že ta se dobrá duše ve svém rodišti honem provdala, aby prý měla zastání.

Zánik prodejen u nás dovršil příchod Němců. Ani v Lucku se mimo vydrancovaného tržiště nikde nic neprodávalo. Jen v centru bylo pár obchodů „Nur fur Deutsch“.

**Jod kalhot*

Dárek

řed vchodem do předsunuté ošetrovny v Ladomírově zastavil gazík. Pružně z něj vystoupil urostlý, prošeďivý důstojník a vešel do budovy. Gazík mezitím vyrazil na chráněné místo, jako když mu někdo zapálí koudel pod zadními koly. Nikoho to za bílého dne nepřekvapilo. Naše dvě sanitky měly za rohem vykopaný zákop pro přední část s motorem

gheta a potom je během tří dnů postříleli v padesát metrů dlouhých hrobech. V zajateckém táboře v obytné budově katedrály poumírali na skvrnitý tyfus ti zajatí sovětsí vojáci, které předtím nepostříleli strážní.

Neméně krutí jako útvary SS byli banderovci. Němcům patřil den a ukrajinským nacionalistům noc. Nebudu popisovat všechny ty hrůzy, kdy naši lidé celé noci hlídali, aby je někdo nepřepadl ve spánku. Nám zabili na Falkově tetu Annu Vondruškovou, další teta Mojžíšková s rodinou sotva utekla ze samoty u lesa do Kněhyně. Mohli jsme jen čekat, kdy přijde řada na nás ...

Nikoho, kdo to všechno prožil a nezapomene do konce života, nepřekvapilo, že po osvobození Volyně od okupantů všichni bojeschopní muži a také několik stovek žen se přihlásili do řad československé armády. Nebyla to žádná „hurácká“, ale mravní povinnost vůči svému národu.

Tak se také stalo, že se nás podle určitých údajů přihlásilo 12 000 a další statistika říká, že každý pátý volyňský Čech - když nepadl tak byl aspoň raněn.

Ach to jsem odbočila od pěti jablíček! Ale i to bylo třeba vysvětlit, jakou měla cenu pro nás všechny, když jsem je rozdělila o svátcích na tolik dílků, kolik nás bylo. Pozorně očima každý sledoval podíl toho druhého. Ne snad z chamtivosti, ale spíše ze žárlivosti, abych někomu nenadržoval. K dobré náladě nám přispěly buchy se šipkovými povídky a tak stesk po domově se mezi kamarády značně otupil. Byli jsme rádi, že se máme a že na nás někdo v dálce myslí.

Abeceda Čecha v cizině

Batuška car:

Chceš-li si tu koupit kus pole, musíš se přepsat na pravoslavnou víru. (A tak se stalo, že z Václavů se stali Vjačeslavové, z Boženek Natalie, z Tomášů Stepanové a jen Marie zůstaly při starém, poněvadž se tak jmenovaly i jejich bohorodice).

Poláci:

Chceš-li dát své děti studovat, tak je musíš pokřtít v katolickém kostele. (Kdo měl dost peněz, poslal své dítě do soukromé školy. Kdo jich měl

ještě více, poslal děti studovat do Čech. Povinnou obecnou školu musely vychodit bez ohledu na národnost a hlavně náboženství. Jaký to pokrok a přínos do našich rodin).

Sověťáci:

Je-li tvůj táta kulak, tak budeš dělat a ne studovat. Tvůj původ nezaručuje spolehlivost. (Kdo měl hlavu na krku, upravit si svůj rodokmen podle nových poměrů. Učili se zase většinou ti, kteří na to měli, ačkoli byly školy oproti dřívějšíku zdarma. Jíst a bydlet se ale někde muselo. Obchodníci, vyhnání z ráje měst, ukájeli své podnikatelské choutky na venkově. Čech se neztratil ani teď).

Okupace (Nur für Deutsche!):

Našincům měřili nacisté stejnou mírou jako ostatním. Jejich nenasytní chrti smežčili české sýpky více nežli jiné. Cítili větší kořist a v tom byl celý vtíp. Když se zjistil přísun potravin partyzánům, přišly české rodiny a obce nazmar. Tím se zrodila nenávist, stupňující se každým dnem.

Znovu sověťáci:

Jsi občan jako každý jiný. Chop se zbraně a „zaščiščaj rodinu“! (Čech ale měl svou vlast tam za horami. Byla na tom mnohem hůř než obrovské Rusko. Když stál Čech před otázkou, co má dělat, vstoupil do československé jednotky v SSSR).

Na hranicích vlasti:

Tady je vaše stará vlast, tak ji braňte do posledního muže! (Toto heslo si všichni vzali za své a rvali se po boku jiných, jak nejlépe dovedli. Byla to svatá povinnost a nikdo neželel ani útrap, ba ani svého života. Němčouři dostávali na frak a to byl největší smysl celého válečného úsilí).

V Praze po osvobození:

Vítáme vás, hrdinové! Květiny, polibky a krásná slova. (To bylo v prvních dnech. Potom, když se všechno uklidnilo, lidé se ptali: Co tu ještě chtějí ti Rusové? Odkud jste přišli, vy Čechoslováčky? Co teď s vámi, když se už neválčí?).

Rozkaz - obsadit pohraničí:

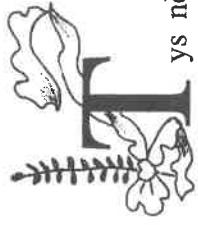
(Jsme poslušní a jdeme. Docela nám dali přednostní právo, abychom si zajistili existenci. Bylo to nedomyšlené až do té míry, že nám k tomu také nepřidělili vlivné strýce někde v Praze, abychom své nároky mohli také realizovat. Šťasten byl jen ten, komu za život narostly tvrdé lokte).

V nových domovech:

Chceš-li se tu uplatnit, koukej poznat nové mravy a zákony. Jinak jsi ztracen. (Svobodovci by mohli jít odkud přišli. Tak se potajmu říkalo o našich příslušnících, kteří tu chtěli natrvalo zakotvit. Až do roku 1947, než reemigrovaly rodiny bývalých příslušníků čs. armády z SSSR, stále se nevědělo na čem jsme. Teď jsme již pohromadě a je nás dost, abychom prokázali svoji totožnost. Stále jsme považováni za cizince a mnohdy i vetřelce. Čech je asi jen ten, kdo se narodil v Praze na Václavském náměstí).

V socialismu:

Je na čase, že naše zřízení dostalo správný směr. (Nás se to také týče. Konečně jsme pravoplatnými občany, jako každý jiný! Ba i při psaní občanských průkazů se přestali divit a uznali nám naši českou národnost bez váhání. Ještě před nedávnem by ledaskdo napsal „národnost volýňská“. Pořád se nám však říká „ty Volýňáci“ a nám to nic nevádí. Volýňáci jako Plzeňáci, jako Ústečáci všechno jedna branže). Jsme jako ti ostatní a to je hlavní věc. Jinak by se mohlo stát, že by se mé desatero znovu opakovalo a mohli bychom bloudit cizinou věčně jako ti Židé.

Svatební šaty

Tys nějak zesílila přes to léto,“ řekla švadlena a brala míru znovu. „Od velikonoc o 15 čísel přes boky a nahoře jsi také přibrala.“

Dívka s uzarděním sklopila hlavu a dělala, jako by si prohlížela špičky bot. Švadlena Holečková jí všechno šila již od útlého dětství a tak snadno poznala, když povyrostla nebo zhubla, ba i že se teď nápadně spravila.

Dnes si dívka přinesla látku na svůj slavný den. Za tři týdny se bude vdávat a první ohlášky už měla za sebou.

„Budeš nevěstinka jako kytička! Koukej si ještě včas sehnat to ostatní, abys všechno měla akorát!“

Tím ostatním mínila švadlena závoj a čelenku z voskovaných bílých konvalinek, která byla tenkrát v módě. A také bílé boty z atlasu, které se sháněly dost obtížně. Jen těm zámožnějším bylo dopřáno, aby se nevěstka vdávala „celá v bílém“ a ve svém. Jinak se to dělalo všelijak. Nejčastěji si nezbytné rekvizity dívky vzájemně půjčovaly a tím asi vznikla pověra, že nevěsta musí mít na sobě alespoň něco cizího, když má mít štěstí. V našem případě to bylo jaksi zbytečné. Nevěstina strana na tom byla dobře, nemusela na ničem šetřit.

Horší to bylo se ženichem. Tomu na všechno nové sotva zbude, protože jich bylo v rodině jako čertů v pekle a majetku jen tak asi tolik, aby je všechny uživil. Hoch vyrostl v chudším prostředí, byl vysoký jako jedle, měl kudrnaté vlasy a velké šedé oči. Každá dívka se za něj ohlédla se zalíbením a když se ještě zasmál, každé se srdce hlasitěji rozbušilo.

Ale co naplat - staří mají jiný rozum. Oči sem - oči tam a koukají raději na peníze. Čím jich má jedna strana víc, tím více by jich chtěla vidět u té druhé ...

Naše nevěstinka, vypiplaná jako labutí mládě v teple a suchu, se na svět dívala mladýma očima a viděla jen toho hochu, ačkoliv neměl dohromady nic. Matka jí přišla sice včas na její spády, ale co to všechno bylo platné? Spíše se uhlídá pytel blech, než jedna holka. Tady se pořekadlo plně potvrdilo.

Matka dceru nepustila na krok. Když šla mezi mládež, tak jen na chvíli a ještě v doprovodu kamarádek. Ale okno, za kterým jejích Anička spala, nebylo tak vysoko a ani ho nechránila železná mříž. Láska začala u masopustní muziky, když mladí i staří rejčili v kole a ledacos se v tom veselém rejži ztratilo. Rostislav si pro Andulku několikrát přišel a nikdo by si toho nevšiml, nebýt matčina ostrážitého oka, kterému hned tak něco nešlo.

„Dej na sebe pozor!“ zašeptala dceři stranou doslechu zvědavých sousedek. „Ten pro tebe není. Takovou žebrotu si přece nevezmeš!“

Anička schlíple svésila hlavu a když zase kroužila sálem v Rostíkově náručí, byla jaksi zamlklá a jen po matce pokukovala, když tančili kolem ní. Potom přišlo jaro a všechno se probouzelo k životu. Mládež se jedné neděle vydala v houfu na fialky, rostoucí na stráni u řeky Styru v takovém množství, že to již z dálky vonělo sladkou omamnou vůní nehledě na to, že doposud holé keře byly jako rušivé body v moři rozsáhlého fialového koberce.

Mládež, povzbuzená skříváním trylkem ve vysoké modré obloze, prozpěvovala si své oblíbené písničky, jejichž ozvěna se nesla až na druhý břeh, kde se potulovaly zamilované ukrajinské dvojice. Anička a Rosta se ocitli nablízku. Její kytíčka rostla dvojnásob, jelikož ji trhali spolu a jen pár drobounkých květů se ocitlo v klopě jeho svátečních šatů. Dala je tam bílá dívčí ručka. A zase společná cesta domů.

Když kvetly v lese konvalinky, historie se znovu opakovala jen s tím rozdílem, že ve stínu listnatého lesa zbyl čas na kradmé, vášnivé polibky. A jedno s druhým - navíc volýnské vlahé noci, plné měsíčního svitu a slavičího klokotu - všechny ty faktory měly za následek, že se pod Aniččíným oknem objevovala kudrnatá hlava, které za rozkvetlými muškáty odpovídal šepot dívčích růžových rtů.

Nevím jak se to stalo - snad hradba těch muškátů nebylo dost pevná - fakt je jeden: než se týden s týdnem sešel, Aniččiny oči podmalovaly dva promodralé stíny a na kulatých tvářičkách se usadila trvalá bleďost.

„S tou holkou něco je,“ říkala manželovi starostlivá matka.

„Ani jí tak nechutná, jako dřív. Jen aby nebyla nějak vážně nemocná!“

„Tak ji zaveď k doktorovi. Na to ještě máme,“ řekl otec a tím byla pro

něj věc odbyta. K lékaři se Anička zdráhala jít a když se po čase nemohla na jídlo ani podívat, uhodla matka kolik uškodilo.

„Ty potvoro, jak s k tomu přišla?“

„Maminko, já a Rosta se máme rádi!“

„Holka nešťastná. Zapomenout se s takovou žebrotou,“ lamentovala selka a pustila se do srdcervoucího pláče.

„Táta tě asi zabije.“

Ale táta ji nezabil, jen jí vynadal do všech ošklivých jmen a při té příležitosti si stará také nějaké to slovíčko slízla. To asi proto, že tak špatně dceru hlídala.

„Co tomu řeknou lidi? Taková ostuda a zrovna musí potkat náš rod! Musíme holku rychle vdát, než to na ní bude vidět,“ promluvil moudře otec a šel do hospody „zapít červíka.“

Tak se stalo, že ty bělostné svatební šaty byly o pár čísel širší nežli ty velikonoční. Lidé se divili, že k té svatbě vůbec došlo. Znali pýchu bohaté selky a čuli, že tu něco není v pořádku.

Když se pak dítě narodilo o tři měsíce dříve nežli mělo, vzala si sousedka Aniččinu mámu na paškál. Ta se jen výhrůžně zamačala a jen řekla: „To máš tak - kdyby se Anička na ledě nesmekla, tak to dobře donosila.“

„Ale že je to pěkný kluk na nedonošeného!“ zachechtala se zlomyslně sousedka.

„Co tím chceš říct? Snad si nemyslíš, že by jako naše Anička tento .. Copak nepamatuješ, že se vdávala v bílých šatech?“

Sousedka na to neřekla nic a šla si po svém.

Z toho vyplývá ponaučení, že v některých krajích jsou patentem na povstlost jen bílé šaty. Dobře to lidé vymysleli. Nestává se to i dnes a častěji?

Poporodní chvíle

rávě narozené děvčátko přinesla ostatním ukázat porodní babička. Leželo v proutěném košíčku. Bylo to kvůli čtyřleté neteři, žijící právě v domě mladých manželů, které se již předem říkalo, že sem přiletí vrána a přinese něco malého.

Novorozeně se na ten svět všelijak špulilo, první pláč již mělo za sebou a teď se vykoupané a zabalené do teplé přínky spíše pokoušelo o první spánek. Bylo mu celkem jedno, že právě na tento okamžik čeká dychtivě otec, kterému po posledním matčině výkřiku vystoupil na čele hojný perlivý pot ...

Malá neter Helenka, nezúčastněná na vzrušující rodinné události, první příběhla k babičce a chopila se okraje košíčku,

„To je velká lala!“ zvolala s údivem.

„To není lala, to je tvá sestřenička Irenka,“ vysvětlovala jí matka.

„Ilenka? Já Ilenku ponesu,“ chopilo se dítě ucha koše a chtělo jej přitáhnout k sobě.

„To nesmíš, děvenko, ty bys sestřeničku neunesla a tetička by se na tebe zlobila.“

Dítě pouvažně poodstoupilo a na řadu přišel novopečený otec. Dosti neohrabaně se sklonil nad dceruškou a políbil ji na ochmýřenou hlavičku.

„Tak já tě vítám na svět,“ řekl dojatě a aby své pocity skryl před ostatními, v zápětí dodal: „Tys nám ale dala, ty malá potvůrko.“

„Mužský na tom mají nejmenší podíl,“ zachechtala se porodní babička. „Jenom to nejlepší.“

Babička druhé narozené vnučky nejdříve novorozeně poznamenala křížkem na čele, potom je políbila a řekla: „To abych už od teď sbírala holčákům peří do výbavy.“

Uvítání bylo málem u konce. Ještě si prohlédla děvčátko teta, pomazlila se s drobnou zaťatou pěstičkou a porodní babička odnášela dítě k rodičce do vedlejší místnosti. Vysílená matka již vnímala, co se dělo vedle, v polodřimotě, ale návrat dítěte jí znovu otevřel černé oči, jejichž velikost byla ještě patrnější po probdělé noci a překonaných bolestech. Nadzvedla hlavu a láskyplně se zadívala na uzlíček, putující z košíka do připravené kolébky.

Děťátko se pohnulo, udělalo malíčkými růčky bezděčný pohyb, jako by cítilo, že na dosah ruky jsou dva po okraj naplněné prsy mlezivem, ke kterým se za pár hodin přisaje.

„Vidte, babičko, že je ta naše holčička pěkná?“

Babka jen pokývala hlavou a dobromyslně se usmála. Za svou dlouhou letou praxi slyšela podobných vět tolik, že by je ani spočítat nedokázala.

Stejně se u dítěte jednou jeho matka vyjádřila, ačkoliv se jiným lidem zdálo šeredné a poznamenané nějakou klatbou. Inu mámy. Těm se to jejich zdá nejhezčí a nejlepší. A když mu příroda dá do vínku něco, čím se liší od ostatních, je tu matka, která svou péčí a láskou vyrovnává nespravedlivou křivdu. Ani já jsem nebyla lepší - myslela si v duchu porodní bába. Splácela jsem daň v každé své těžké hodině, abych ty své měla ráda zrovna tak jako ty ostatní.

„Copak jí říkal táta?“ zeptala se rodička tichounce, aby ji neslyšeli v druhé místnosti.

„I copak ten. Když jsem tam přišla, tak vypadal schlíple, jako by rodil on a ne vy. A když malou políbil, tak se mně zdálo, že měl slzy na krajíčku.“

„A neříkal nic, že to není kluk?“

„Ani ne. On je to moudrý chlap a ví, že se má nejdřív dělat chůva a potom následník jména.“

„To tak hned nebude,“ zaprotestovala mladá matka a po obličejí se jí rozprostřel růžový nach.

„To říká každá, když to má právě za sebou!“ Potom si babička při úklidu porodnických rekvizit říkala spíše pro sebe: „Na ty bolesti se rychle zapomíná. Jinak by bylo lidstvo odsouzeno k vymření.“

Potom pootevřela dveře a zavolala novopečeného otce. Když se sklonil nad postelí a hladil manželčin pramen havraních vlasů, babka se měla již k odchodu.

„Tak se tu mějte hezky. Za rok tu budu zase jako na koni.“

„Tak vám, babičko mockrát děkujeme!“ ozvali se manželé skorem současně.

„Jaképak děkování. To bych měla děkovat já vám, že mi dáváte práci.“ Zavřela za sebou dveře a za chvíli bylo slyšet, jak rychle cupitá kolem zavřených oken. Začínal právě večer a to je doba, kdy se děti rodí nejvíce. Možná, že někde čeká již další žena, které se musí pomoci při přivádění nového člověka na svět ...

Babička Marie

sal se rok 1942. Životní hladina, zčeřená příchodem okupantů se na povrchu zklidnila a jen neviditelné spodní proudy pracovaly k odvetě. Z trosek vybombardovaných měst nesl vítr do okolí specifickou vůni spáleniště, pod kterými ležely hromady obětí zběsilého hitlerovského přepadení nic netušící západní Ukrajiny. Lidé se vraceli do svých domovů, hledali své živé nebo mrtvé a nesmírný žal nebral nikde konce. Jen vesnice, vzdálenější od měst, silnic a tratí, měly tu možnost se dříve zmátořit z té strašné rány, která v posledních dnech volyňskou zemi tak citelně zasáhla ...

Lidé se rozeběhli po své práci, ačkoliv i ta byla některým znemožněna, pokud šlo o poškozené závody nebo úřady, ve kterých se objevili noví lidé ...

To je jen úvodem k mému vyprávění o něčem, co se ve skutečnosti stalo. Jedná se o starou prostou ženu, která všechny ty válečné zmatky brala tak, jak přišly po sobě. Cokoli se již před jejímá očima odehrálo, všemu říkala, že je to trest boží a to jí pomohlo ledasco překonat a s ledasčím se smířit. Právě v ten den, na který - jak říkala - v životě nezapomene, byla babička sama doma. Cupitala od samého rána od práce k práci, až tu k večeru zaštkal na dvorku pes a babička vyšla ven. Od vrátek k ní přicházel světlovlasý německý voják s vyhrnutými rukávy a osmahlým obličejem od letního palčivého slunce.

Němec se před babičkou postavil a začal lámanou polštinou.

„Matka, kura jest?“ „Niema!“ odpověděla babička a poplašeně se rozhledla kolem.

Strakaté slepice jako na povel vylézaly zpod rybzových keřů, rostoucích u plotu a z teplého popele, připraveného na luka, kde si doposud ve vyhřabaných důlcích pěkně hověly. Hospodyně na dvoře pro ně většinou znamenala krmení a tak se sbíhaly i ty, které byly skryty ve stínu.

„Niema matka a co to?“ ukázal na sbíhající se hejno voják.

„Niesprzedam,“ zaprotetovala babka a měla se k odchodu do otevře-

ného domku. Němec se zlomyslně zachechtal a než se stará žena nadála, vytrhl pistoli z pouzdra a bez velkého míření střelil do nejbližší stojící kroupenatky. Slepice nadskočila, udělala několik divokých přemetů a upadla na zem. Několik pírek se ještě vznášelo ve vzduchu, když ty ostatní slepice, vylekané výstřelem se rozletěly kolem. Jen kohout se ještě výhružně na chvilku zastavil a zlobně zakdálal na neznámého vetřelce.

„Ty kluku německá, aby tě hrom spral!“ zabědovala babka a přiskočila k mrtvé slepici.

„Ty moje maličká, takhle tě odprásknout jako psa.“

„Dát si, matko, pozor na hubu. Ja všechno rozumět, co říkat.“

„Tak ty tomu rozumíš? A hleďme se. Snad nepocházíš z Čech jako já?“

„Pocházet, nepocházet, Čech už nejní. Všechno mít Deutschland.“

„I ty kluku mizerná. Čechy byly, jsou a budou. A co ten tvůj dočland znamená, na to ti s odpuštěním kašlu!“

Němec zrudl v obličejí a vztekla se na babičku podíval. Stála před ním bojovně a jen se jí vystoupilá brada nějak podivně chvěla.

„Nemít taková babička doma, tak ji zašcelit jako ta slepice!“

„I tak zastřel! Než se na takovej pořádek dívat, tak budu radši pod drnem. A že jsme tu měli všelijaké pány a žádný mi slepici sám nezabil.“ Babička si s chutí odplivla. „A to jste všichni takoví?“

Voják mávl rukou a otočil se k odchodu. Udělal pár kroků, když za ním stařenka zavolala: „Tu slepici si vezmi sebou. U nás by ji beztak nikdo nejedl.“

Němec se zastavil a maloučko se potočil. Babička Marie k němu přiběhla a podávala mu do ruky ztuhlé slepičí nožky. Němec vzal slepici a vyndal z kapsy zmačkanou marku.

„I tu si nech. O tvé peníze nestojím. A až budeš doma, tak se své babičce pochlub, jakého má herojského vnuka.“

Němec se ošil jako by ho tlačil límec. Něco zamumlal, že to vypadalo jako „danke“ a „sbohem“. „Sbohem“ odpověděla babička a spěchala do domku.

Na vrátkách se objevila válečná marka, kterou vítr sfoukl a pomaloučku ji zanašel do kouta dvorku, kde se zase klidně popelily slepice ...

Prase načerno

ím více se léta okupace protahovala, tím více spížíma zvaná Volyně chudla a chudla. Z úrodných lánů stékalo obilí přímo do nenasytných německých sýpek a prořídlá stáda se jen tak osaměle popásala na sklizených polích, na přeoraném bramborišti nebo na odrůstajícím jeteli. Lidé se pustili do pěstování různých plodin, jako byl například tabák, len, lenka na olej, kterého se do války v českých kuchyních nepoužívalo. Máslo a sádlo, na které jsme byli od pradávna zvyklí, bylo pomalu vzácností a tak si vynalézaví lidé pomáhali jak dovedli. Ono se totiž muselo odevzdat někdy i to poslední a běda tomu, kdo si nenašel nějakou schůdnější cestičku lští.

Okupanti si již v předchozích porobených zemích ověřili svou germánskou důslednost a věděli, jak na lidi. Běžné triky obelhávání úřadů se často již neosvědčovaly a stále přepadové kontroly přinášely vždy spousty nepřijemností a citelných trestů. Ještě že česká Volyně dovedla táhnout za jeden provaz. Nebylo mezi volyňskými Čechy udavačů a nacisté si je dovezli z Protentokrátu Böhmen und Möhren. O jednom takovém se ví, byl to nějaký Nechutný. Nadělal dost zla, jehož důsledky se táhly desetiletí. To by ale bylo dlouhé vyprávění. My se budeme držet svého tematu - prase na černo.

Lidé si věřili, jeden druhému viděl pod pokličku a přece se nestalo, že by se našel někdo, kdo by druhého udal za mizernou odměnu nebo jen proto, že mu záviděl ...

Až jednou obklíčili obec Kněhyňky ukrajinští milicionáři, sebrání z klučků pochybných kvalit, kteří pod vidinou, že jim dá Hitler samostatnou Ukrajinu, upsali mu duši jako čertu. Němci je používali k různým nečistým pracem, vtloukali jim do hlavy svou nacistickou kázeň a posílali je všude tam, kde nestačila jejich dosti skromná posádka.

Bylo to v období likvidace ghetta. Někteří Židé nacházeli útočiště u známých na venkově, někteří si prostě vykopali zemljanky v lese a tam živořili na vyžebnaném chlebě, o který se soucitní lidé s nimi dělili.

V naší blízkosti žil jeden Čech a ten si žil nenápadně jako všichni kolem něj.

Předválečné vesnické furiantství ho za války dočista opustilo. Už se nechlubil párem koní, ba jeho valaši u poloprázdného žlabu už také neměli do skoku jako dříve. A chlubit se tím, kolik sklídl po hektaru, to by také nebylo taktické. Raději mlčel, aby nemusel lhát a šikovně zakrýval, jak mu ten chlubitý hřebínek pěkně spadl dolů.

Právě u něho se odehrála taková věc:

Ukrajínští pohůnkove pod záminkou, že hledají uprchlé Židy, prohrabali mu čverhranný stoh slámy za stodolou. Výsledek byl takový, že namísoto židovské rodiny našli schované prase, které tam ukryl načerno. Ukrajínští kluci byli našťástí z nedaleké vesnice a milého krajana osobně znali. Když přišli do světnice, netvářili se nijak výbojně, jak se na takové nacistické nově pečené milicionáře slušelo a docela pozdravili, jak se sluší a patří.

„Našli jsme u vás ve stohu Žida,“ prohlásil jejich velitel a doslova se pásl na sedlákově leknutí.

Byl to krutý žert. Za přechovávání Židů hrozila smrt celé rodině. Chudák známý! Rozklepala se mu brada a kolena zároveň.

„Já o žádném Židovi nevím,“ vykoktal a musel si sednout na židli, jak se mu kolena začala ještě více podlamovat.

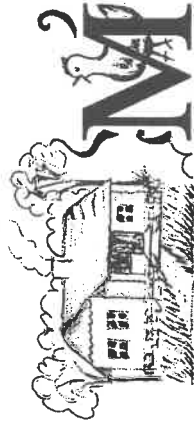
„Kdyby byl menší,“ zachechtal se Ukrajinec, „tak bych ho sem přihnál ukázat.“

Čechovi se slovo „přihnál“ nějak zalíbilo a v tom si uvědomil, že asi našli jeho schované prase. Navíc ho milicionářův smích pozvedl na duchu a tak se náš známý trošku vzpamatoval. Ono to bylo prašť jako uhoď, ale za prase by přišel o hlavu nanejvýš on sám a jeho žena a děti by byly ušetřeny.

„Až budeš Čechu toho Žida na to vaše posvícení zabíjet, tak nás musíš pozvat. A samohonku také připrav,“ dodal milicionář a vyšel z domku ven. Ostatní nemotorně a nedbale dali ruku k čepici a odebrali se za svým velitelem.

Na podzim se konalo posvícení o třetí neděli měsíce října. Nebylo tak hlučné jako do války, ani muzika nehrála, jen z některých domů se ozýval podnapilý zpěv. U majitele dochovaného prasete to vonělo po pečení a jitrnicích a také se tam při lahvi zpívalo až se hory zelenaly. Nejvíce tu

zněly ukrajinské písně o pomíjející kozácké slávě a černobrvých krasavcích, které nesměly chybět ani v jedné písni. Mezi tím se proplétaly i naše české písně a nejvíce tehdy zpívání „Nadě mlejnem, pode mlejnem, Hitler se pase ...“ Ta vyzněla vzhledem k ostré situaci na frontách přímo symbolicky ... Ráno si lidé vyprávěli, že u těch a těch byli na návštěvě ukrajinští kluci a ne jeden to odsuzoval, že se dotyčný spolčuje a takovou pakáží. Ale málokdo věděl, že byli na zabijačku pozváni proto, že aspoň jednou ukázali lidskou tvář a že to byla odměna za zachráněný lidský život.

Okamžiky života

Má matka je obyčejná žena. To, že se jmenuje Julie Suchá, rozená Tvrzníková, také nikomu nic neříká, alespoň těm cizím, kteří jdou kolem ní. Jak by také. Většina z nás se o starší lidi nezajímá. Stařenka v šátku, mírně napadající na levou nohu, se zánovní taškou na nákup - to není nic, co by tak hned někoho upoutalo.

V rusko-rakouské válce byla ještě dítětem, když v zástěrc přinesla pohozené granáty. Rodina se zděsila a ještě více vousatý feldvébl, který byl ubytován v jejich domě a trávil svou volnou chvíli na besedě u rodičů mé matky - Tvrzníkových. To si nejvíce pamatovala a nejvíce mi o tomto okamžiku vyprávěla. Granáty jí i se zástěrkou feldvébl opatrně vzal a vynesl je šťastně ven. Druhý okamžik z jejího dětského života byl zrovna tak nezapomenutelný. Utkvěl jí v paměti jako málo co z toho, co museli v první světové válce prožít. Rakušáci zapálili jejich živitele - větrák stojící na vršku u cihlového domu. Potom roztřískali dům, pod kterým se v prostorném sklepě krčila celá rodina a čekala na svůj další osud. Matka patřila mezi starší děti (bylo jich celkem čtrnáct) a tak, když hvízdaly kuličky ze všech stran, ještě s někým držela přitenu u vchodu do sklepa, aby se některá zbloudilá střela ovinula do péřového prachu a nezasáhla někoho z nich.

Byla to jen vzpomínka, ale o to hroznější, že v době, kdy se děti prohánějí po cestách a lukách, těmhle do hraní nebylo. Předčasně zrály bez snů a pohádek, se strachem o zítřek ...

To bylo tenkrát a já, vyrůstající v míru, jsem dosah toho všeho nedokázala dost dobře pochopit. Teprve potom, když byla v Polsku vyhlášena všeobecná mobilizace, vrátily se časem zastřené zážitky a když se za svítání na přepadenou zemi začaly sypat německé bomby, dospěla jsem naráz i já. Nebudu-ličit příchod okupantů. Mračno zahalilo zemi svým krupobitím do té míry, že všem odumřel na rtech smích a lidé se navzájem podporovali, aby v tom šeru neztráceli směr ...

A tu přichází na scénu obyčejná žena - moje vlastní máma. Nejdříve se k nám přistěhovala známá polská rodina Trochimovičů z Kopačovky. Báli se řádících banderovců a našli u nás útočiště. Bylo jich celkem pět a stejným počtem lidí nás oblažil švagr Bělov. K dovršení všeho k nám na noc přicházel batuška Provarský s manželkou a synem Volodou. Těm na samotě na faře za noci bylo vzhledem k potulujícím se bandám nejednou krušno a tak hledali příštěší v hustě obydleném místě, kterým nesporně byla naše česká kolonie.

Sotva se soumrak snesl nad krajem, zatukal na naše okno Žid Šloma, který se s manželkou a jediným synem skrýval střídavě v naší kolně nebo v sousední zahradě, kde měl vykopaný kryt. Ve dne jsem mu teplé jídlo nosila většinou já, kdežto večer si pro přiděl chodil sám. Asi se mu stýskalo po lidech. Viděla jsem to podle toho, jak se vždycky s batuškou pustil do debaty. Tenkrát ani jednoho z nich v duchu nenapadlo, že budou po válce zaujímat přibližně stejné postavení. Batuška Provarský dostal faru v Terebně u Lucka a Žid Šloma se stal rabínem přímo ve městě Lucku. Mezi tou pestrou internacionálou pobíhala moje věčně úspěchaná matka a všechno to nadělení zvládla. Všichni se najedli a měli kam na noc hlavu složit. Jak to vlastně dokázala, zůstalo mi dodnes záhadou ...

V roce 1943 obsadili sovětsí partyzáni Luck a to již dlouho před příchodem Rudé armády. Fašistům se tato situace nelíbila a tak podnikali časté výpady od Kovelu. Partyzáni si ale město udrželi a nepustili Němce ani na předměstí Krásné. V noci se fašisté k nějakým akcím neodvážili. Noc patřila partyzánům a v lesích se potulujícím banderovcům, kteří ovládali situaci v okolí, ačkoliv s pravými partyzány se do křížku nikdy nepouštěli. Nechci tím říci, že noc patřila výhradně partyzánům. Byli sice bdělí, ale o proviant a podobné věci se starali za bílého dne. Důkazem toho budíž příběh, do kterého se pro své soucitné srdce zapletla zase moje zlatá máma.

Zaklepal u nás na dveře neznámý člověk v ošumělé sovětské uniformě s ušankou na hlavě. Nikdo se ho neptal, odkud přišel, ale ani se ho nemusel ptát. Byl to sovět - a tím bylo řečeno všechno. Možná, že mu někdo náš dům ukázal. Beztak se u nás po celou okupaci skrýval uprchlý zajatec Vasilij Bondar a tak mít o jednoho více nebo méně, to už byl nepatrný detail. Jenže Vasil se u nás již aklimatizoval a docela již mluvil něco česky. Nosil civil a byl považován za člena rodiny. Jen parkrát se musel skrývat před ukrajinskými pochopy, kteří jezdili po vsi, sbírali sovětské zajatce a předávali je do sběrných táborů v Německu. Příchozí však měl stejnokroj a hrozilo tu nebezpečí, že by byl chycen a kdo ví, co by se s ním stalo a námi také. Toho dne byl v okolí klid, a proto se partyzán odvážil jít k nám. Sotva se usadil u kuchyňského stolu, přinesla mu matka právě uvařenou zelnáčku. Nedal se dlouho pobízet a když se při jídle parkrát poškrabal v podpaží, matka snadno uhodla, kolik uhodilo. Poručila mu, aby se svlékl a že měla na kamnech horkou vodu, prádlo do ní hned namočila. Před tím mu dala starou otcovu košili, kterou si, chudák, mohl klidně dvakrát obtočit kolem těla.

Babička tou dobou byla venku a když se vrátila, byla jakási nesvá. Matka si toho nevšimla, jen si ještě při práci zaláteřila na to neřádstvo, které měl partyzán v prádle. Říkala: „Musím ty potvory dát vyvařit, aby se nám to nerozlezlo po baráku.“

„Julinko, co s tím chlapem uděláme? Do vesnice jedou na tankách Němci!“

Partyzán pochopil jen to slovo Němci a hned byl na nohách. Snad mu i pomohl vycvičený sluch. Uslyšel blížící se tanky a tak nemeškal, narazil na hlavu ušanku a zamířil k východu. Matka, která se už vyznala v každé situaci, zaběhla do druhé místnosti a popadla tam deku. Ukázala vojákovi na vrátka do zahrady, kde stál za stodolou zčernalý stoh slámy. Partyzán zmizel a za ním i hrnec s prádlem, které jsme odnesli za barák a narychlo zaházeli sněhem. Němci se v obci našťestí dlouho nezdrželi. Párkrát vystřelili z tankových děl ve směru Lucka a vraceli se po silnici na Kovel. Asi za hodinu přišel partyzán znovu. To už bylo prádlo vypráno a matka ho za mokra žehlila na stole. Host dostal ještě kus chleba se slaninou na cestu. Za soumraku někam odešel a už se nikdy nevrátil. Zůstal nám po něm pocit svědění na těle, tak nás ty jeho vši vyvedly z míry ...

V únoru 1944 jsem viděla matku hrozně plakat. Právě u nás procházela fronta a my jsme se již několik dní skrývali ve sklepě. Otec se nikdy neskrýval a mně tam byla také dlouhá chvíle. Jednou jsem si pod záminkou, že chci chléb s medem, vyšla ven. Sotva jsem kousla do krajíce a už to začalo: Naši kolonii drželi doposud Němci a sovětské jednotky šly právě do útoku od řeky Styr. Předcházela je dvouhodinová dělostřelecká příprava, která se nám mohla stát osudnou. Leželi jsme s otcem na podlaže, já za odtáženou skříní, a čekali jsme, který z dělostřeleckých granátů bude patřit nám. Přálo nám štěstí. Přírný zásah jsme nedostali ani jeden. Chudák matka, když jsme se po tom pekelném rámusu k ní vrátili, byla bezmála strachy bez sebe. Bezhlavě nás objímala a plakala - teď již z radosti, že jsme živi a zdraví.

Neuplynuly ani dva měsíce, když mě doprovázela na vlak, směřující do Rumunsku. Nebyla sice sama, kdo doprovázel své dítě na frontu, ale přece jen se mi zdálo, že si odnáší z luckého nádraží tu největší bolest. Jak by také ne! Měla mě jedinou. Její bolest jsem pochopila až teď, když jsem se stala mámou a když se loučím se svým dítětem třeba jen na krátko.

Setkala jsem se s rodiči v roce 1947. Optovali pro ČSR a já jsem čekala na jejich příjezd. Nechali je sice v Orlických horách, ale netrvalo dlouho a přestěhovali se k nám. Když dneska vidím svou mámu lopotit se ve svém domečku, pocituji zvláštní něhu a v duchu hladím ty zvlíněné vlasy, které již zšedly docela. Léta strastí se postupně ukládaly na její hlavě, přesto, že obličej má stále mladý. Aspoň se mi to zdá, že máma nestárne a že ty upracované ruce by stále rozdávaly bez nároku na odměnu.

Soupis občanů

a Volyně se v předjaří roku 1944 vrátili osvoboditele - Sověti. Události šly jedna za druhou šmahem. Nežli se kdo nadál, již tam po Němcích zbyly jen smutné vzpomínky a bojeschopní občané se hlásili dobrovolně do armád. Podotýkám - do armád. A to v první řadě do sovětské a kdo měl jiného vlasteneckého ducha, tak si vybral tu svoji. Čech si samozřejmě vybral 1. československou brigádu v SSSR a když to byl Polák šel do polské armády.

Nás tak asi nebude zajímat, kdo a jaké se chopil zbraně, aby hnáným fašounům pomohl dát na frak, ale spíše - kdo v té vydrancované zemi zůstal, aby z beznadějných trosek stvořil základy pro nový mírový život. Byly to v první řadě ženy, potom starci a děti. Těch několik schopných mužů - to byli většinou vojáci nebo civilisté v úřadech a tak zvaní „zabroňovaní“(*), kteří tu zůstali na různých místech, aby nejen pomáhali ženám, ale hlavní věc - udrželi v osvobozeném kraji pořádek. Pomalu vše začínalo klapat, ačkoli to ledaskde povážlivě zaskřípalo. Nakonec se kolečka pomalu rozjížděla vpřed.

Mezi jiným se musel provést soupis občanstva. Z věrohodných pramenů jsem se dozvěděla, jak to asi vypadalo. Pokud byl u sčítací knihy domo- rodec, tak to jakž takž šlo. Znal místní poměry a různé jazyky krajanů, nebo alespoň našel společný třetí jazyk, kterým se konečně domluvil. Horší to však bylo s Rusem. Ten neuměl ani česky ani polsky. Než se s venkov- ským člověkem domluvil, trvalo to bez tlumočníka nejméně půl hodiny. Jen pamětníci předválečného Ruska se občas blýskli svou pravou ruštinou, zejména když byli rodem Rusové. Ale o těchto menšinách se nebudu podrobně šířit. Volyňská internacionála zaručovala právo na život všech, ačkoliv německá chytristika chtěla docílit jedno: Tím, že Ukrajincům slibovali „samostatnou Ukrajinu“, chtěla vyvolat a vyvolala bratrovražed- ný boj. Nyní se i tyto složité otázky začaly pomalu urovnávat.

Ale vraťme se k soupisu obyvatelstva. Jak jsem již řekla, venkované byli ve věci poskytnutí osobních dat největším kamenem úrazu. Že se naro- di, to věděli, ale kdy to již bylo horší; prý v cerkvi (nebo v kostele) je to zapsáno v matrikách. Ukrajinské stařenky si pamatovaly jen na roční období, kdy se jim to nebo ono dítě narodilo, ale na bližší datum ne. Kdyby to šlo do soupisu napsat, tak by se tam objevilo: Ivan ten a ten se narodil, když se kosilo žito nebo že Uljana přišla na svět za pár dní po Petru a Pavlu.

Nejhezčí zážitek ze soupisu mi vyprávěl známý, který byl jeho očitým svědkem. Bylo to v Kivercích, nevelkém ale pokrokovém městečku, které se vyznačovalo velkým železničním uzlem a krásnými borovými lesy, ve kterých se ulice a soukromé domky jakoby ztrácely. Právě tady v Kivercích došlo k následujícímu incidentu. Zapisovatel - Rus se právě ptal

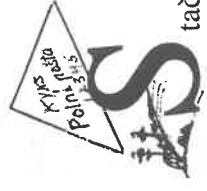
elegantní mladé Polky na její povolání. Ta mu zešířila vykládala, kolik má tříd obecné, kolik obchodní akademie a když byla se svou zpovědí u konce, Rus jen pohodil rukou a diktoval vedle sedící sekretářce: „Zapiš blaď a potom rozberjomsja!“(**)

Znáámý, aby dámu neurazil, vyběhl ven a tam dal volný průběh nehoráz- nému smíchu. Polka v domnění, že věc je již vyřízena, usmála se na přítomné a plavnými kroky vyšla na chodbu, kde si neobyčejně půvab- nými pohyby navlékala své obnošené předválečné rukavice. Doufejme, že tento zápis neputoval za ní za Bug, kam se po čase odstěhovala. Sotva by jí kdo uvěřil, že mimo svou úřednickou činnost neprovzovala ještě něco jiného.

Při takových a podobných omylech se mohlo stát bezpráví i našemu českému člověku. Není vyloučeno, že si z těch ruských „bumázek“ udělal někdo doklad pro věčné časy.

*) *dočasně zproštěn vojenské služby.*

**) *“Zapiš, lehká žena, a potom si to upřesníme.“*

Nedoručené dopisy

tačilo se zeptat všech těch bezejmenných lidí, kteří za války psali nebo nechávali vzkazy svým blízkým a již z toho by byl hotový román. Veliké vzdálenosti, různé situace a hlavně citelné nebezpečí - to všechno dávalo podnět k tomu, že z duší navenek okoralých tryskalo tolik lásky, že by ji sotva i ten nejzdatnější básník dokázal obsáhnout ...

Nejhorší ze všeho bylo, že takové dopisy dlouho bloudily světem. Někdy našly adresáta až za dlouhou dobu nebo se ztratily úplně. Proč se to stáva- lo v době tak potřebné na každé vroucí slovo, dá se krátce zdůvodnit: byla tenkrát válka a to se mohlo přihodit ledacos. A to ledacos bylo podmi- něno něčím, jako je neznalost té nebo oné řeči, což se stávalo pro zami- lovaná psaníčka někdy i osudným.

Pokud je psali chlapci z fronty na složených trojúhelníkových nebo na

obyčejných listcích, stalo se občas, že se dostaly i do vzdálených míst. Ovšem i v tom byl velký háček. Třeba když bojující voják z Dukly psal něco víc, než že je živ a zdrav, tak dopis cenzura nepustila. A běda tomu, kdo napsal jen tolik, že spí a vzpomíná pod holým nebem. Hned bylo zle. Nějaký ten poštovní cenzor v tom viděl prozrazování vojenského tajemství. Kdyby se jen zmínil, že spí pod smrkem nebo docela v zákopu, to bylo už porušování všech pravidel války, odpovídající zradě a koukalo z toho při nejmenším válečné řízení, někdy i citelný trest. Jednu naši zdravotní sestru stálo zaslání listku z obce Východná na Slovensku přeražení na jiné pracoviště u praporu, mnohem nebezpečnější než bylo dosavadní. Všechno se muselo psát rusky, ačkoli se dalo předpokládat, že hodně čechoslováků zápolilo s azbukou stejně jako s čínskými znaky. Slovem to šlo líp, ale psaní dělalo takové potíže, že napsání v azbuce „já živ zdorov“ se neobešlo bez asistence znalce ruštiny. Běda tomu, kdo to zkusil na vlastní pěst. Stačilo v ruském slově napsat české písmenko a už to některý týlový mudrlant považoval za zvláštní znamení a dopis při nejmenším putoval do kamen.

Těžkopádnost válečné pošty přisuzuji všem těm ostražitým zákonům a také tomu, že tyto funkce zastávali většinou méně schopní lidé, kteří v civilu s poštou neměli nic společného. Tím se i omlouvá špatná znalost cizích řečí. Aby znal někdo češtinu - to byla již věc zcela nemožná.

Vojáci byli poučeni, co smí a co nesmí (byla to součást disciplíny), ale civilistům nejedna věc nešla do hlavy. Taková teskníci dívka nebo žena by ani nedokázala vyjádřit své city v cizí řeči. Proto psaly podle svého, tak, jak se svými milými mluvily.

Jeden takový dopis volyňské dívky se nedostal na frontu, kde byl tolik očekáván a chlapec ho dostal až v roce 1947, když ho dívka přivezla do Československa. Za války jí ho jakýsi shovívavý poštovní úředník nasměroval zpátky a ona k němu, zklamaná a nešťastná, dopisovala listky papíru na pokračování, jako by se jednalo o povídku, kterou spisovatel odkládá a dopisuje v různých intervalech.

Původní dopis zněl přibližně takto:

4.6.1944

„Můj drahej hochu,

píšu Ti brzy po Tvém odchodu. Kde právě jsi? Každý kout v našem domě mi Tě připomíná a moc se mi po tobě stejská. Je už pomalu léto a ty krásné večery jsem tu bez Tebe a jen potajmu pláču, aby nikdo neviděl, jak mi scházíš. Pivoňky na zahrádce mají už velká poupata, Némčouři je na podzim zashlapali, že jsem si myslela, že se už nevzpamatujou. Ale ona to ta pivoňka přežila, voní teď na celou zahrádku a já Ti v duchu posílám jedno poupátko pro potěšení. Snad Ti tam jiná nedává kytičku za mne? Kdyby ano, tak ji rovnou řekni, že žádá Tě nebude mít tak ráda jako já. Možná se tomu budeš smát, že jsem Ti to nikdy neřekla, když jsi byl u mě. Muskej se to snad nemá říkat. Aspoň to říkají starší nežli jsem já. Já ti to aspoň napíšu, abys tomu věřil a tam daleko abys věděl, že není dne, není večera, abych na Tebe nemyslela. Když jsi odešel, nemohla jsem si najít místo. Všechno na mě padalo a nebýt práce, tak se dočista usoužím. Dej na sebe pozor, můj milej, ať se Ti nic nestane a ať se mi vrátíš živ a zdrav. Já budu čekat i kdyby to byla věčnost. Teď je tu klidno a dáváme všechno do pořádku. Scházejí nám mužské ruce, ale práce byla udělána. Podruhé napíšu víc. Jenom Ty nezapomínej a dej o sobě znát.

Líbám Tě mockrát

Tvoje Milka.“

Poslední dopis napsala 23. února 1945. A že se poválečná situace vyvíjela pomalým tempem, sešli se milenci až v roce 1947. On byl sice ženatý, ale poznal svůj omyl ještě dříve, než se s Milkou po letech sešli. Dívka, nadšená uniformou osvoboditele, přestala ho brzy milovat, jakmile oblekl civilní šaty. On, v domnění, že Milka nečekala, oženil se s klidným svědomím. Ovšem ani mu na mysl nepřišlo, že jak jeho tak i její dopisy zavála válečná vichřice a málem by zavála i vzpomínku na to, co bylo. Až nakonec, když se setkal se zklamáním, vynořila se mu v paměti i vzpomínka a za ní sama Milka, které na tváři přibyl rys odhodlání a trpné rezignace. Když ji jednou Vláda v její osamělosti konečně vyhledal, na

pouhý okamžik se jí rozzářily smutné oči. Holá skutečnost ten jasný plamínek zhasla, jako se zhasíná svíce, když ji již nikdo nepotřebuje.

„Dokážeš mi to odpustit?“ zašeptal Vláda tiše a provinile.

„Tobě ano, ale těm, co nám rozbili život, nikdy.“

Myslela tím fašisty a Vláda to pochopil. Za necelý půlrok slavili svatbu, něhluchnou a malou, jako bylo i jejich znovu vzkříšené štěstí.

Za jednoho tichého večera Milka otevřela krabici a vyjmula své dopisy. Vláda četl a usmíval se sám pro sebe. Potom svou ženu sevřel tak pevně v náručí, jako by ji chtěl dodatečně nahradit všechen stesk.

„Dej pokoj! Co tomu řekne náš kluk, že tak vyvádíš?“

Při těch slovech si obě ruce položila jakoby v obraně na nepatrně zvěšený podbříšek, kde se probouzel nový život.

„To je mi novinka!“ zahlaholil šťastný budoucí otec. „Ale žádný kluk. Chci, aby to byla dcera po tobě. Chci, aby dokázala mít ráda jako ty. My, chlapi, stejně nestojíme za zlamanou grěšlí, tak aspoň ať ty ženské drží svět trochu pohromadě.“

Pohládl ženinu hlavu, na které se zaběhl první šedý vlas. Ani ho nezakryl, ani ho nevytrhl. Vždyť je ještě mladá, když teprve čeká své první dítě. Milka mezitím pečlivě složila rozložené dopisy a převázala je starou vybledlou stužkou, kterou snad ještě měla od svých dětských copánků.

Němí svědkové žloutnou a žalují i na tu poštu, které se kdysi říkalo „válečná“.

Máj nebyl vždy lásky čas

nem svátku pracujících začíná období, kdy pookřeje i nejedno stařecké srdce a což teprve ta mladá! Mladí jako by celičský rok čekali na tuto pravěkou, ale vždy kouzelnou proměnu, která se tolik podobá jím samým - totiž té nezkratné míze, vlévající se do zrajícího oběhu.

Ale co. O těchto věcech bylo toho napsáno tolik, že mé jarní dojmy jsou proti tomu jen mikroskopickou částečkou, neznamenající zhora nic. Také bych nechtěla zabřednout do lyrického světa, který s dobou, o které chci psát, nemá nic společného ...

Psal se rok 1944. Tím by vlastně mělo být řečeno vše, ale vzhledem k

tomu, že se máj odehrál právě v této době, bylo by hříchem nezdůraznit tento rok, který se zapsal i v dějinách jako poslední před ukončením běsnící vichřice, které se říká druhá světová válka.

Začnu od poznamenaného kusu země, kterému se teď říká západní Ukrajina. Tam, jak jsem již řekla, žilo tolik Čechů, že se s nimi do určité míry i počítalo. Alespoň to nepopíraly vládnoucí režimy, kterým se to hodilo do krámu, že se Češi na kterémkoliv úseku práce vyznají a umí zabrat za své dílo.

Tenkrát byl ovšem jiný čas a především se koukalo na to, zda udrží pušku v ruce nebo ne. Byly samozřejmě i tenkrát určité výjimky. Aspoň u žen, které se dobrovolně přihlášily do československé armády, se na pušku tolik nehledělo. V zázemí však bylo tolik práce, že i ty malé ruce se hodily k přikládání obvazů, v telefonních ústřednách, za psacími stroji, ba i prádelnách a jinde.

Právě v máji vrcholil velký nábor dobrovolníků v Rovně a v Lucku, odkud se doplněné a rozšířené jednotky armády v několika transportech měly vydat k přesunu do Rumunska. Bylo to v době, kdy slunko nabíralo na intenzitě a již silně pražilo do spálenišť a rozbitých domů. Nad krátery po hloubkařích rozkvétaly fialky a petrklíče, pokud tam nepřátelské svazy bombardováním nepoznamenaly jejich okolí ještě před několika dny nebo hodinami. Létaající smrt s nebe kosila nejen jejich šťavnaté stvolky, ale i to, co tu stálo desítky a poskytovalo lidem střechu nad hlavou.

V této době byl i čas loučení. Chlapci a dívky, již jako vojáci, si vesele zpívali, aby zaplašili stesk po blízkém domově, který teď možná viděli naposledy. Ostřílení kozáci, jak se jim všeobecně říkalo byli právě ti, kteří loučení s domovem měli již dávno za sebou a teď to jen s nováčky znovu shovívavě prožívali. Pod otužilou skořápkou jejich duší se znovu ozval starý zaplašený stesk, který je v bojích burcoval a propůjčoval jim hrdinství a sílu ...

Loučení. Ženy své muže, matky své syny objímaly veřejně. Jen milé těm svým vojákům kradmo tiskly ruce, aby je nikdo neviděl, jak si aspoň takto zkrášlují poslední chvíle. Zamračené pohledy mluvily svým jasným slovem, ačkoliv v nich byla i hrdost, že právě ten její odjíždí na frontu, aby tam dokázal, že jeho místo je v boji s nenáviděným vetřelcem.

Věra

S yn Borka šel prvně do školy a za ruku ho vedla jeho utrápená máma. Šli rušnou školní ulicí a valně si nevšíмали povykujících dětí, které touto cestou chodily již několik let a dobře ji znaly.

Matka a syn jaksi ztíchli. Oba svátečně oblečení jen občas někoho mimojdoucího pozdravili a pak se na okamžik před školou zastavili a v zápatí vešli dovnitř. Ostatní děti Borku přijaly mezi sebou radostně, jen matka mezi ostatními ženami stála osaměle a ani nečekala, že některá z matek přijde k ní a bude se s ní dělit o společný zážitek, týkající se jich možná poněkud více, než té hlučné drobotiny, která si mezitím se zájmem prohlížela obrázky na stěnách třídy.

Jak by také ne. Ti malí, prostí, nepokřivení předsudky a předstíranou lhostejností, mohli klidně tmavookého chlapce přijmout mezi sebe a jen malokteré z nich si lámalo hlavu, že ten jejich budoucí spolužák nemá tátu, přesněji řečeno, že ho má v Rusku kdo ví kde.

Starší se na věc dívali jinak. Sama skutečnost, že matka byla Volyňka, v nich vyvolávala jistou nadřazenost a ještě když se rozkřiklo, že není vdaná a má dítě s Rusem, byl z toho úplný poprask. Kdyby to byl aspoň Američan!

V Plzni a jinde se po válce objevilo pár takových dětí, že i tmavá pleť tomu dost nasvědčovala, ale to tam lidé přešli bez zvláštního povšimnutí. Ba naopak, právem „vítězů“ a „lepší kasty“ si tito západáci spíše mohli něco troufnout. Zvlášť když se za tou delikátní záležitostí skrývaly baličky čokolády.

Zahájení probíhalo v radostném ovzduší. Matky - a ojedinele otcové - pomalu odcházeli po své práci. Matka černoookého Borise odcházela domů, kde ji očekávala stará, četnými porody předčasně odkvetlá žena. Byla to její matka, která na značně prošeďivých skráních nesla celou tíhu prožitých let. Uvítala dceru slovy: „Ty už si se, Věro, vrátila? Ani jsi na kluka nepočkala, až půjde zpátky?“

„To víš. Já na něj mám čas čekat, když nevím, jak tam bude dlouho.“ Rychle si odložila sváteční šaty a za chvíli už pobíhala ve skromném, ale

A loučili se i ti v uniformách. Vedl je sice jeden směr, jeden cíl, ale nikde nebyla bezpečná záruka, že se brzy shledají nebo že se shledají vůbec. Do těchto dojemných scén, duněla ozvěna fronty, která loučícím se milencům ani při velké fantazii nedokázala napodobit slavičí tlukot, který se v této době nikde neozval, ačkoli příroda dravě prosazovala o svá násilím narušená práva.

Transporty neodjížděly včas. Kvapem se na lucké rampě plnily do krajnosti těžkotonážní soupravy a potom na krátké zahvízdání výpravního těžkopádně nabíraly rychlost. Nashledanou draží! Nashledanou rodný volyňský kraj!

Obrysy města a předměstí se ztrácejí v slzách, které se nechtěně, nevolyňsky tlačí do očí. I těm, kteří tu strávili jen malý úsek svého života, tento kus země přirostl k srdci. Každá česká domácnost, pokud se v ní československý voják objevil, uvítala v něm svého nového syna. Byl to snad závdavek a naděje pro ty jejich vlastní, že je tam někde v širém světě někdo přivítá s otevřenou náručí a dá jim třeba to poslední i z toho mála, co jim po okupantech zbylo. A možná se tam v dáli najde něčí mateřská ruka, která k hrnečku mléka přidá i laskavé slovo. Nebo po úmorné cestě přiběhne okatá dívka a vstříčí vojákovi do kapsy pár kytíček z vlastní zahrádky, aby zapomněl na to, co ho čeká ...

Byl máj, ale jiný než ty dnes. A přece v něm byla dynamická síla, která se proměnila v nezadržitelný proud.

Kolik takových májů proměnili fašisté v šedou hmotu, ze které nic jiného nemohlo vykvést než palčivá nenávisť. Jen oni, zvrhlí, zfanatizovaní, mohli přivést svět do takového období, kdy lidé v májovém slunci sledovali svazy bombardérů, kdy mladá lidská krev vsakovala do kvetoucích strání a kde jiní ze stesku po životě umírali v izolaci nejtěžším zoufalstvím ...

Proto se stal příští máj rokem nejen osvobození, ale i celkové porážky fašistické zrůdy.

Všechny máje, které přišly potom, patří těm, kteří se zasloužili o mír. A také těm, kteří se v míru narodili.

čistém oblečení.

„Vždyť on se tam neztratil,“ ujišťovala matku a odběhla do druhé místnosti. Chtěla být se svými myšlenkami chvíli sama. Odemkla zásuvku v příborníku a vytáhla balíček pečlivě složených dopisů, u kterých byla přiložena i fotografie mladého muže v sovětské předválečné uniformě.

„Borisi, Borisi! Kdybys tu byl aspoň dnes. Jistě by se ti ten náš kluk líbil. Jak tam sedí v lavici mezi ostatními a rozhlíží se zvědavě kolem.“

Dvě velké slzy se skutálely po hubených tvářích a neslyšně spadly na horní okraj květované zástěry. A Boris se z obrázku díval tmavýma očima, jako by chápal, co se od něho v tom velkém dnu žádá. Byl to dobrý a klidný hoch, vážil si každé maličkosti, která přinášela radost. I Věrinu lásku přijímal jako něco vzácného, co se nepotkává na každém kroku. Jediný stín, který tehdy kalil jejich mladé štěstí, byl tehdejší předsudek její rodiny. Nejdříve to byla připomínka staršího bratra: „Voják je jako pták. Pomiluje - nechá tak.“ Hlodala ve Věrině duši jako červ a pak přišlo navíc poznání, že jediná cesta k jejich sňatku může vést jen přes civilní úřad.

„To bude vypadat, jako bys nebyla vůbec vdaná a žila s Borkou jen tak na hromádce! Pořádní lidé se oddávají v kostele.“

Zoufalí milenci, čím více překážek před sebou viděli, tím více k sobě lnuli. Sovětský voják a komsomolec k tomu do kostela při nejlepší vůli nemohl.

Dny, kdy byli od sebe vzdáleni, psali si o svém stesku. On puškinovskou ruštinou a ona staletou azbukou, kterou spojovala do slov, do krátkých vět, ze kterých číselná tepla něha a volání ...

Jednou se Boris už nevrátil.

Nad volyňskou zemí se vznesla vražedná křídla německých bombardérů a bylo po všem. Rusové, nepřipravení na zákeřný útok, chvatně ustupovali do vnitrozemí a západní Ukrajina se stala bezmála prvním soustem nenasatných hitletrovských chřtánů.

V době, kdy umírání se stalo na okupovaném území denním jevem, poznala nešťastná dívka, že již není sama a že pod jejím zbolavým srdcem se probouzí nový život. Rodina tuto událost přijala jako další neštěstí, které ji v této těžké době stihlo. Ani lidé, jinak vždy zlomyslní,

si tento dívčí poklesek nebrali na paškál a obírali se svými starostmi o nejistý zítřek. Když se narodil Boris a přinesl si na svět jen otcovo křestní jméno, jinak mu lidé za zády neřekli nežli „ten rusák nebo rusáček.“

S tímto přídavným jménem matka chlapce přivezla v roce 1947 do ČSR. Bránila se odjezdu, jak dlouho mohla. Naděje a víra ji udržovaly na starém místě, kde pořád věřila, že se Boris vrátí. Na štěstí měla i adresu jeho rodiny, která do války žila pod Moskvou, tak jeho rodičům po osvobození napsala. Čekala týdny na odpověď, až jednou jí pošták již z dálky zamával dopisem v domněnání, že jí píše ten ztracený Boris. Písmo však bylo jiné a když si přečetla obsah dopisu, hořce se rozplakala a hledala útočiště na matčině hrudi.

„Proto se nevrátil,“ ukazovala na dopis. „Zabili mi ho Němci pod Stalingradem. Och, ty můj ubohý sirotečku, už tátu nikdy neuvidíš!“ Popadla zmítajícího se chlapce, který zdaleka nechápal dosah matčiny tragédie a chtěl se silou vyprostit z její náruče.

„No, no - nejseš sama,“ konejšil ji otec. „Dokud“ máš nás, tak o vás bude vždycky postaráno.“

A potom po týdnech formalit a balení se jelo do Československa.

I tady, v novém prostředí byl stejně nelidský řád jako tam. Na dítě bez otce se spoluobčané dívali s odstupem a tím i zavrhovali matku.

„Přivezla si vejslužku - rusáka!“ jízlivě prohodila jedna sousedka a to tak pěkně nahlas, aby to slyšela nejen Věra, ale i kolemjdoucí lidé.

Věra se tenkrát ještě více uzavřela před lidmi a jen radost z dítěte a práce jí přinesly uspokojení.

Dnes je prvně ve škole.

„Jen aby mu tam nikdo neubližoval,“ tiše zašeptala a drahou vzpomínku uložila na své místo.

Pejsek

*Románcem, Pavlíkovi a ostatním
vnučatům volyňských Čechů
věnuje autorka.*

Ten zimní večer nevymazala z mé paměti ani ubíhající doba ani stupňující se sklerosa, kterou se snažím skrývat jako krásy kosmetikou. Jako dnes vidím před sebou liduprázdnou ulici, kde jsem stála tak přibližně uprostřed kolonie Kněhynky, usazené teď v hlubším sněhu podél silnice Kovel - Luck. Zatemněné domy prozrazovaly známky vnitřního života jen tím, že nad většinou obytných budov se ploužil k nebi šedo-černý dým, svědčící o vařící se věceři, nebo samohonce, kterou pod rouškou tmy bylo možno vařit. V době zdánlivého klidu, kdy po západu slunce Němci nevystřelili z bezpečí ani nos a jejich odchovanci - banderovci se teprve scházeli z různých domů vesnic a chutorů (samot), aby podnikali své vražedné akce na určená místa.

Ten stručný popis tehdejší situace jsem uvedla proto, abych zdůvodnila opuštěnost vesnice a také to, proč jsem si musela vyslechnout pár varovných vět ze strany rodiny, ještě než jsem vyšla ven. Touha po vzduchu a přátelích byla však tak silná, že jsem si vzala svůj polokožíšek, zapínací čepici pod bradu, vlněnou pletenou sukni a válenky a hajdy do třeskutého mrazu, který nám bránil v rozhledu, když nám pomaloval okna fantastickými květy. Na cestě nikdo nebyl a tak jsem na procházku vykročila sama a po chvíli se k mé noze přidala naše kočka - třřbarevná Murka, která za mnou ráda běhala kamkoliv jsem šla a jen když měla kofata, byla u nich pěkně doma a nebyla zvědavá, kdo mne doprovází domů. Pohyby Murky však byly tentokrát jiné než obvykle. Vždy se mi lísavě otírala o nohu a tentokrát se mi pod nohama pletla tak, že jsem ji chtěla okřiknout a poslat za trest domů, ale vtom jsem si všimla její velikosti a celkového vzhledu. Byl to pes barvy uježděného sněhu, který byl kdysi bílý a hebký. Z hlavičky se na mne díval pár bystrých očí, nad kterými stála dvě špičatá ouška, kterými zachycoval zvuky z okolí a pravděpodobně tak zachytil i mé kroky. „Kdepak máš svého pána?“ ptala jsem se toho špinavého chlupáče. A když jsem daleko široko nikoho neviděla, tak jsem se dovítěla, že to byl tuláček. U nás ve vsi nikdo

takového psa neměl. Většinou to byli větší oriškové na hlídání, ale toto stvořeníčko svým vzhledem napovídalo, že je to čistokrevný špic. No a také byl.

Níkocho jsem nepotkala a také diamanty umrzlého sněhu mne přestaly bavit, když mně zašlo za nehty, a tak jsem se i se psem pomalu vracela domů. Odehnat ho jsem neměla svědomí, a tak jsem jen dávala pozor, abych mu nešlápla na nožičku.

„Co jsi to přinesla za čučalo?“ ozval se hlas u kamen, kde babičku nebylo ani vidět. „Koukej ho vyhodit ven, než tady naklepe blechy a možná má ještě i vzteklinu.“ Psík stál na podlaze a byl na něj bezútěšný pohled. Mimo jiné měl ve zplstnatělé srsti tolik bodláků a jiného smetí, že se mu utvořily u obou nožiček dvě šišky, které se mu táhly zadní částí dolu a to mu vadilo v pohybu, proto nejraději seděl. „Ten má na vztekliny moc čistý voči a taky nemá pěnu u drážky“ usoudil otec a já jsem pookřála, neboť jsem vycítila otcův souhlas. Byla to přece jen hlava rodiny. „Vot ty i krasavče, máješ try chvosty“ řekl se smíchem zajatec Vasilij Bondar, který se u nás skrýval už druhý rok a rozuměl česky, jen mluvit si netroufal. Také chtěl ještě něco dodat, ale zdrcující pohled mé matky mu odebral řeč. Maminka asi tušila, co by Vasja asi tak k tomu svému postřehu mohl říci a tak ho včas usměřnila. Bezтак jsme se zasmáli a to byla v té době vzácnost. I babičku ta troška humoru usmířila s novým přírůstkem do rodiny. To poslední slovo si však nenechala vzít: „Až se pes nažere, dáš ho na noc do komory, dnes se tam v pařáku vaří brambory pro prasata, tak tam do rána nezmrzne.“ Po chvíli ce jsem popadla psíka a nesla ven do přístavku u stáje, kde měl děda „verštat“, potom se tam postavila udirna na maso a mimo pařáku tam bylo všeho možného, co v hospodářství je nezbytné. Také jsem tam našla lněný pytel ze kterého jsem pejskovi ustlala pelíšek v nejteplejším místě. Hned ráno jsem běžela do komory, ale někdo mne tam už předešel - stála tam miska s vodou. Do kuchyně jsem ho přinesla v náruči. Na plotnu jsem postavila hrnec vody na koupání. Babička jako babička hned po ránu řekla svou připomínku: „To jsem zvědavá, esli bys tak rychle hrála vodu na nádobí. Ne abys vzala šichtovský mejdlo, máme ho málo, jen to domáci si můžeš vzít.“ Myslela tím to vyrobené po domáčku a nesnadno sehnané. „To víte babi,“ řekla jsem, ale v duchu jsem už plánovala, jak ho budu koupat, až babička bude z dohledu.

Také maminčiny nůžky jsem sebrala tajně. Maminka je hlídala jako oko

v hlavě. Židka, co ji je brousil zabili v ghetu mezi jeho čtrnácti tisíci soukmenovci a neušetrili ani toho, co měl zlatnický krám a ženu v karakulovém kožichu. Ty sváteční nůžky byly jen na střihání látky a také tatínek si je půjčoval na zkrácení nazrzelé patky pod nosem, která svou zlatavou barvu mohla mít zrovna tak od kouření, jako zděděnou po předcích. Chytla jsem toho svého chlupáče a posadila na štokrle dědečkovy výroby, který jako tesař uměl stavět nejen domy, ale i vyrobit jednoduchý nábytek. Střihání začalo od hlavy. Nejdříve jsem mu vystříhala koltuny (zcupovanou srst) na krčku a těle. To se jen vrtěl, když ho to zatahalo, horší to bylo s ocáskem. Ať jsem šáhla na kteroukoli šišku, hrozivě vrčel, až jsem se bála, že mne poráží. Psů jsem se bála od malička, kdy mně do krve pokousal Šteflů Lapaj, když jsem si šáhla pro štěňátko a on tam měl ohlodanou kost. Tenkrát jsem pod tekoucí vodou z pumpy bědovala: „paní Štefjová, já už svou maminku nikdy neuvidím“, a to tu dobrou ženu tak dojalo, že po ošetření mé ruky, potrestala prutem své tři holky, aby mne přišťe ke štěňatům nelákaly.

Tedy, která ta šiška je pravá, ptala jsem se v duchu. Pozvat si rádce jsem nechtěla, zase by to skončilo nějakou pro mne nelichotivou poznámkou, jako abych neustříhla tu živou šišku, či něco na ten způsob. Už jsem ten zubožený raneček chlupů a kostí začínala mít ráda i když na mne vrčel. Jednou jsem stříhla a spadl dolu těžký chuchvalec ztloučených chlupů a smetl a když jsem neviděla ani kapku krve, tak jsem pokračovala z druhé strany a když i tam spadl šeredný krápník na podlahu, hned mě sebevědomí povyrostlo, jaká jsem šikovná „parychmácherša“ (holička).

I v tom oboru se mé vzpomínání vrátilo o pár let zpátky, kdy jsem v zápalu hry ustříhla Mařence Mesnerovy copánky, z čehož koukal veliký nářez. Dopadlo to ale dobře neboť její starší sestra Liduška řekla: „Máňa říkala, že ji to při česání tahá“.

Ubylou tíhou se ocásek pomalu pohnul do stran a když jsem odstranila zbylé závaží, nesměle se pohnul nahoru a zamával s ním pak stejně, jak to dělají ostatní pejskové, když mají z něčeho radost. Koupel probíhala bez vrčení a škrubání, jen zkraje chtěl vylézt ze škopku ven, ale potom se mu to zalíbilo a byl by v teplé vodě do nekonečna. Asi svým psovským rozumem chápal, jak se mu topí blechy v té mýdlové vodě a těch mu asi moc líto nebylo. Když jsem ho utírala do starého hadru, párkrát se oklepal a potom ležel zabalený jako nemluvně u teplé stěny kamen. Svítící

korálky očí a černý puntík nosu se za každým otáčely a bylo vidět, jak ho to neznámé prostředí zajímá. Asi chudák malý hodně zkusil, než se dostal k nám. Jistě to byl městský pes, i Vasja si toho všiml: „Takých sobáků nic na seli nemáje“. Potom si vzpomněl na své zajetí v lágru a dodal: „Vin tak jak ja, přibíh na selo, ščob nepropasty“. Oba vyhnal nepřítel z domova, i to měli oba společné, a naše chát byla dost velká, aby v ní našli svou střechu nad hlavou. Ani jídlo nescházelo i pro ně, ačkoliv jsme nevěděli, co bude dál.

II.

Dny se ploužily jako želva a v nočním tichu bylo slyšet od východu hřímající kanonádu. Nikdo si nelámal hlavu tím, jak se špic bude jmenovat, když kolem dokola řádili Němci, vztekli, že musí ustupovat k Berlínu, kam je Rusové vytlačovali.

Můj pes byl stále bezejmenný a tak poslouchal na zavolání: pejsku, psíníku, sobačko i jiné, až mne to dopálilo a začala jsem vymýšlet něco, co by hned tak někdo neměl. Já jsem byla vůbec přebornicí ve vymýšlení. Stačilo si všimnout našich zvířat - černá kobyłka se jmenovala Arta, hříbě Máši - Loara a persiánový beran - Amor. O klisnách se zmíním jen tolik, že obě nám je vzali pro armádu a nakonec i jejich matku Mášu.

Loára byla ochočená až moc. Já jsem ji naučila na krajíce chleba (když nebyl cukr) a ona do otevřeného okna kuchyně strkala hlavu, až měli všichni strach, aby nerozbila okno a nepořezala si to sametové chřípí s bílou ploškou po celé délce hlavy. Také sklo nebylo k mání, nálety na Luck již dávno odčerpaly zásoby, proto si každý vážil tabulek oken a chránil je před vzduchovým tlakem papírem.

Beran - můj miláček - byl rozmazlený od samého dětství. To, když se vylíhl, byly takové kruté mrazy, že ho naši drželi v troubě, jako nedonošence a jen na kojení ho nosili k ovečce, která ho vždy olízala a pak smutně mečela, jak se jí po tom jejím klukovi stýskalo. On jí tu mateřskou lásku divně oplácel, když během růstu si o ni otíral narůstající rohy, jak ho svédily a potom ducal každého na potkání. Mne, z jakési beraní příchyllosti, té jeho přípravy pro život ušetřil. Když jsem šla po návsi, chodil za mnou jako pes, k veřejnému obdivu a pobavení. Tato jeho příchyllost měla pro mne i praktickou stránku. Jednou se u nás zastavil

diakon Savčuk, že prý mají bílou ovci-berku a my černého karakula, tak že by to byla pěkná jehňátka. Zavedla jsem Amora k nevěstě a nechala ho tam přes noc. Již dopoledne příběh k nám vystrašený diakon a říkal: „Prošu vas, zaberit' cihoho barana, bo vin nas vsich pobje!“ Oblékla jsem se a šla a cestou jsem si vyslechla, co ten můj černý dábel u nich natropil. A že jsem neměla v ruce bič ani klacek, nevycházeli z údivu. Jeho žena a kluci jen koukali z okna, ani jsem s nimi nepromluvila. Stačilo, kdyby zašli do předsíně, tak Amor, jak byl z těch námluv v ráži, by jim asi rozmlátil dveře. Jen jsme si zamávali a já s beráškem jsem odešla bez doprovodu. Kdykoliv i jinak jsem zavolala „Amor“, tak se ozvalo jeho táhlé bečení a nakonec příběh sám, nebyl-li uvězněn v kotci. Se psem se Amor spřátelil dosti rychle. Prostě ho ignoroval a snad si v duchu myslel, že takového malého tajrlíka není proč brát na rohy. Ale když se můj chráněnc cítil u nás jako doma, rozčílovalo ho to stáleňafání a běžel k vrátům hned za ním, aby uvítal příchozího. Když se babička vracela od sousedů Holíků z táce a viděla přes laťky, jak tam čeká i barášek, tak tam chudák tak dlouho čekala, až někdo přišel, aby ji odvedl. Jinak by ji Amor asi přehodil přes vrátka, že by se octla zase na ulici. Tak dlouho můj krasavec vyváděl, až se můj otec musel dopustit lsti. Řekl mi, že v luckém divadle hrají „Nataluku Poltavku“ a já jsem mu skočila na špek.

Přijela jsem domů z divadla a na plotě visela vypnutá kůže z mého ohočeného berana. To mně mohlo srdce utrhnut a ani gram masa jsem z něj neochutnala. A když pak vydělali jeho kůži a maminka mi ji chtěla dát k posteli, jako předložku, hořce jsem se rozplakala a sledovala, jak ji stáčí s listy domácího tabáku virginia, či bakunu a uklízí do starého dřevěného kufru.

Odbočila jsem, ale nechat Amora bez povšimnutí by nebylo správné, vždyť ho respektoval i náš chlupáček.

„Ty si řá k nás pookřál“, smála se babička a hnala ho pryč, když chtěl psík vytlačit kočku z jejího klína a sám se tam uvelebit. „Když si k nám přišel, taks vypadal, jako když máš ‘ trzý ćwierci do śmierci ‘ do mierci a teď se tu roztahuješ, jako harmonika.“ Pes se uraženě otočil a šel si lehnout na svůj pelíšek. Kočka je kočka a mohla by ho také seknout do oka, nebo čumáčku.

Nicméně, jméno pro psíka zatím nikdo nenašel a já jsem vzpomínala na různá kníží jména, až jsem si vzpomněla na první skloňované latinské

slovo „puer romanus“, za což jsem dostala od profesora pochvalu. Potom, za přechodu na sovětský systém školství, latina byla ze školních předmětů škrtnuta a mně to bylo dost líto, neboť se mi ten, i když mrtvý, jazyk, líbil a snad bych se ho i dostatečně naučila. Zatím na sovětské desetiletce se vyučoval, mimo polštiny, ruský a ukrajinský jazyk a ve světových řečech byl volný výběr. V naší třídě se učila němčina a tak dva roky, co u nás byli tovaryšči jsem opakovala jako papoušek „ich, du, er, sie, es“ a spoustu slovíček patřících k popisu socialismu.

Budu mu říkat Puer, pokračovala jsem v úvahách a naši se tomu smáli, když to slyšeli. Z latinského chlapce pak vyšel Pudr a to se mi nelíbilo. Pudr na obličej, nebo tlučený cukr ve hmoždíři na posypávání koláčů nebo koblih se mi nezdálo vhodné pro mého kamarádíčka. Byla jsem citlivá na to, co se o psíkovi mluví. Docela jsem zatajila, jak jsem k němu přišla, aby mu snad neříkali Tulák, to bych nesnesla. Kdo ví, jestli jeho původní domov neleží v troskách, kam by se ani nemohl vrátit i kdyby chtěl. Něco tomu nasvědčuje, že ten můj malý pejsek musel něco hrozného prožít. Když nad naší obcí přelétávala sovětská či německá letadla, mohl se pes zbláznit, jak to nesnášel.

Ale to už zase odbočuji od utkvělé myšlenky na jméno, které mu dám místo Puer. Chce to něco na P, už si zvykl na ten zvuk a také na ten Pudr, čímž si naši tu mrtvou řeč vylepšili a tak jsem zase lovila v paměti.

K mým nejmilejším učitelům patřila paní učitelka Zuzana Janická - Polka, která nás učila nejen podle osnov, ale věnovala nám spoustu času v kulturně duchovním rozvoji a také nás zapojila do organizace PČK (Polský červený kříž). Z členství v této organizaci vyplývala spousta povinností. Od péče o opuštěné vojenské hroby z 1. světové války až po sběr potravin pro chudé. Dopisování s dětmi v cizině patřilo k radostnějším povinnostem, obzvlášť, když nám přišel od nich balík s různými tretkami. Víceméně ty všechny lidumilné akce neopravňovaly nikoho nosit odznak PČK. Musely se skládat zkoušky první pomoci a já se musím přiznat, že docházení do obecně šestitřídní školy bylo pro mne jen povinností, ale do získání odznaku PČK jsem se hnala jako drak. Zasloužila jsem si tím péči o školní lékárníčku a tím pádem jsem natírala jódem rozbitá kolena či lokty dětí na hřišti. Pak z lásky k paní učitelce Janické jsem pokračovala v péči o nemocné tak dlouho, až se z toho stalo mé povolání pro celý život. Nelituji toho. Kolikrát jsem byla v úzkých, jak se zachovat, vždy

jsem se radila v duchu s touto vzácnou ženou.

Vzpomněla jsem si také, jak nám p. Janická vyprávěla o chlapci, který byl na lodi přepadené piráty. Pak jsem hned věděla, jak mému chlupáčkovi budu říkat. Ne Tomík, podle jeho křestního jména, ale Pirát, jak mu říkali i blízcí přátelé, když se po letech přebývání mezi těmi lupiči dostal na svobodu.

Piráti při přepadení poklidně plující lodi pobili malou bránici se posádkou, ale asi dvanáctiletého chlapce na příkaz kapitána ušetřili. „Z toho bude dobrý pirát, když se tak statečně postavil v obraně plachetnice vedle dospělých chlapů,“ řekl kapitán. Jenže z Tomíka v pravém slova smyslu nikdy zločinec nebyl. Neměl na to povahu a v dětství byl vychováván v lásce k poctivosti, dobru a víře ve spravedlnost a to ho neopustilo ani v tak drsném prostředí, kde zločin byl na denním pořádku. Po dobytí této pirátské lodi anglickou posádkou, vystudoval námořnickou školu, stal se důstojníkem na zaoceánské lodi, ale jméno malý Pirát mu zůstalo.

Budu mu říkat „Piráť“, rozhodla jsem se pevně a nedbala jsem na úšklebky vrstevníků, kterým ten bílý nepatrný tvoreček mořského vlka nikterak nepřipomínal.

Piráť si jednou zkazil dobrou pověst, a to u naší babičky, která byla sice malá, ale zato měla silnější hlas na poroučení a bystré oči, před kterými nic neuniklo. Také ji neunikl přestupek, kterého se chudák pes dopustil, když zvedl nožičku na separátor na mléko stojící pod višni. Tam ve sněhu neměla co dělat ta důležitá součást kuchyňského náčiní, ale válka se nikoho na nic neptá a vytváří situace, nad kterými zůstává rozum stát.

Těsně před tím, než se ten pejsek tak ošklivě zachoval, přilétla od Lucka skupina sovětských stíhačů a v jakémsi bojovém zmatku použili také zápalné dělostřelecké střely (snarjady), od kterých na mnoha místech začalo hořet. V prvním okamžiku jsme sebou praštili na zem a když to utichlo, běželi jsme se podívat, jaké škody to zanechalo. Nám hořela sláma mezi úly, kterou tam otec napěchoval před mrazem a že se na to přišlo včas, zachránily se nejen včeličky, ale i dlouhá budova, kde byla kolna na stroje, špýchar na obilí a menší kolnička na dříví. Všichni jsme se pustili do hašení, a tak to dobře dopadlo, až na udírnou, kde právě švagr Bělov udil ze dvou prasat klobásy a dělostřelecký granát je naporcoval a promíchal s omítkou a kousky cihel. Pirát a kočky měly z toho hody, ale z nás je málo kdo ochutnal. Požár u nás a na několika místech vesnice

donutil všechny zachraňovat vše, co se dalo. Otec se zajatcem Vasjou snesli s půdy separátor, který tam za okupace stál na nenápadném, ale přístupném místě, aby se dalo mléko odstředovat, což bylo okupanty zakázané. Postavili ten užitečný přístroj do sněhu pod strom a vynášeli další věci. V té chvíli si čilá babička vzpomněla, že má na půdě také nějaké věci, a tak po chvíli snášela z půdy náruč starých kacabajek, které už dávno nenosila a na kterých si už pochutnal ne jeden mol. Všichni, kdo babičku s tím nadělením viděli, museli se zasmát i když jinak nikomu do smíchu nebylo.

V domě bylo na hromadě oblečení všech, peřiny na postelích, v komoře nádoby a jídlo, ale toho si chudák babička nevšimla. Uviděla právě Pirátu s nožičkou nad separátorem, a proto s hněvem zakřičela: „Ty areš-tante pochcanej, já ti tu chlupatou packu urazím u samé...(a tady to babička řekla naplno), když ji ještě jednou zvedneš na ten separátor“. Pirát poznal, podle intonace hlasu, hrozící mu nebezpečí a v cukletu se ztratil ve sněhu, nebo možná v některém kráteru po dělostřeleckém granátu. Ani k večeru nepřišel domů a my jsme se báli, že se mu něco stalo. Šla jsem ho hledat a když jsem uviděla, jak s chutí pojídá rozstřílené klobásky, věděla jsem, že ho od masa hned tak nikdo nedostane. „Má previt nečistě svědomí“, řekla babička, když mu chystala do misky žrádlo, „ani se neukáže, jak se bojí výprasku.“ „Spíš se bojí o nohu,“ smál se taťka a pustil se do brambor pečených v troubě. Ráno, jak byl Pirát přežraný, tak už nic žrát nechtěl a všichni jsme se báli, aby z té dobroty nepřišel o život. Nálet pro nás dopadl celkem dobře, huře to odneslo několik stodol, které jako hořící pochodně, ukazovaly okolním vesnicím, co se u nás odehrálo. Hlavně, že nikdo nepřišel o život, to ostatní se dalo časem nahradit.

Rok 1944 vstoupil na Volyn za zvuku kanonády. Čím dále na východ, tím byla výraznější. Rusové ustupujícím Němcům dávali na frak a jak už to bývá, kde se kácí les, tam padají třísky - odnášeli to nevinní lidé. Lidé v naší obci, přikrčení ve svých ulitách-čtáčích, jako obrovských chrobáčích, představujících před nepřitelem smrt, si netroufali někam jít, nebo zatopit v plotnách, aby kouř z komínů neprozradil jejich existenci. Zato v noci, kdy se lidé mohli vzájemně hrát pod peřinou, roztápěly se vysoké hrubky (teplná kamna) dřevem nebo torfem a někteří kumáci vařili pod rouškou noci samohonku z pořádné mouky a cukrové řepy. To bylo důležité k životu, alespoň to říkali chlapi, kteří se rádi napili, ale ženy

samohonku používaly, jako osvědčené platidlo, za které se dalo ledacos potřebného koupit. Karbovance ani válečné marky už nikdo nechtěl, neboť obratem postupu fronty i peníze ztrácely na ceně. Domáci vodka to bylo něco jiného, smrdělo to, jako psí kšíry, ale Poláci v Kupičově za samohonku kupovali od ustupujících Maďarů zbraně i docela kanony. Situace naší frontové zóny se neustále měnila a byla značně nepřehledná. Nejhorší bylo to bezvládní, na které doplato mnoho nevinných lidí. Luck již byl mimo přímé nebezpečí, neboť jej již obsadili sovětsí partyzáni a tam si fašisté netroufali.

Naše Kněhynky, které měly z jedné strany řeku Styr a z druhé rozsáhlé lesy, táhnoucí se až k Bělorusi sloužily Němcům, včetně naší silnice, za opěrný bod. Patrová škola a zděná pravoslavná cerkev jim sloužily jako rozhledny, neboť jinak tam byla jen rovina. Po silnici od Rožitiště k nám vyjížděli Němci v pancéřových vozech, jeli k Lucku, kde si párkrát zastříleli a před rozrytou silnicí s výstrahou „Achtung, mine!“ se otočili a jeli zpět. Tuto selanku jim narušila postupující Rudá armáda. S blížící se frontou bylo nutno provést různá opatření. Už jsme zažili ledacos. Celé noci jsme se střídali v hlídání, aby nás banderovci nepřepadli ve spánku. Byly případy, jako třeba u Prašili v sousední obci Miluše, kde celá rodina musela ležet na zemi v košilích a byli moc rádi, že je ti zločinci nepobilí. Nám zavraždili tetu Annu Vondruškovou - matku pěti dětí a my jsme čekali něco podobného, neboť se u nás skrývala sestřenice Ljuba Romášková s manželem a synem Jiříkem. Dopadlo to v tomto případě dobře, když nás nechali banderovci naživu, ale od těch dalších se nechal čekat všechno možné. Nejhorší bylo období bezvládní. To si bezbranní Kněhynští připadali, jako houf ovcí, kolem kterých kroužila smečka hladových vlků. Většinou za noci se ti zlořící banderovci houfovali do větších skupin a přepadali rodiny, nebo celé obce. Tak zahynul na půdě za komínem náš ředitel školy František Novák, kterého zavraždili jeho bývalí žáci, kteří se stali spojenci bandy. Naštěstí jeho ženu Zofii a syny Kajtka a Kazika nechali naživu, jako též rodinu Tomíčkových, u kterých za války bydleli v podnájmu.

Teď něco veselějšího. Po bezvládní jsme se dočasně (asi dva týdny) dostali pod panování Maďarů. Čert aby té jejich řeči rozuměl, ale my jsme měli to štěstí, že se k nám nastěhoval jejich důstojník, který byl asi ze Slovenska a tak s ním byla řeč. Uvedl se ihned po zabydlení maďarským

gestem pohoštění, které mu poslala jeho maminka ze Slovenska v balíku. Zato jeho pucflek byl Maďar jako poleno a byla s ním ohromná legrace. Například, když zbytky jídla z důstojnického ešusu přinesl pucák Pirátovi, ale ten, silně kořeněné, až červené od papriky, jídlo jen očuchal a šel pryč, Maďara to urazilo a dopálilo, zvlášť když viděl, jak se nápadně hyhňáme. Proto spustil nadávky v té jejich řeči, až Pirát z leknutí vlezl otci pod židli. Nevím, jestli mu rozuměl, snad jen té rozzlobené zvýšené intonaci, ale vždy pak, jak se důstojnický sluha objevil, pes se někde ztratil.

Na první a poslední neděli Maďarů u nás vzpomínám s úsměvem. Sotva se setmělo, nařinutý poručík ve vycházkové uniformě se prošel kuchyní a zmizel za vraty. Sluha, když si ověřil, že jeho pán se nevrací, vytáhl plnou placatci slivovice, kdy zátku použil jako kalíšek a nalil hospodáři, tedy tatínkovi. Zajímavé, že táta hned pochopil, oč jde, ačkoliv maďarsky neznal ani slovo. „Nazdraví,“ řekl česky a tomu zase rozuměl oficiířský ordonans a zavdal si také se slovem „Brusit“. Kdo znal trochu němčinu, byl na pochybách, zda se jedná o zdraví, nebo prsa. „Juli, přines nám něco k zákusce,“ požádal táta maminku, která se už lehce mračila, jako vždy, když se jednalo o pití. Pekač se zbytky moravských vrabců od oběda putoval na plotnu a než se ohřál, nakrájela maminka krajice z domácího bochníku chleba a z dubového sudu nabrala na talíř naložené kyselé okurky. Aby hostina byla bohatší, když už byla ta zimní neděle, přinesla babička vdolky pečené na platu, mazané povidly ze sušeného ovoce, posypané tvarohem a polité kysanou smetanou. Byla to pochoutka na tu těžkou dobu, kdy cukr a droždí měly pomalu cenu zlata.

Dvěma rozjařeným chlapům to nic neříkalo, hlavně, že bylo co pít a k tomu maso a okurky. Když přišla na řadu lahvička utajené samohonky, kterou měl táta asi někde v komíně, veselí stouplo do nebyvalé výše. Z maďarského hrdla se rozléhala selskou kuchyní táhlá čardášová píseň, ve které se promítalo jméno Eržika a když ten skončil, náš otec začal jednu ze svého repertoáru, kde sice neopěvoval svou lásku Julinku, ale nějakou dívčinu: „Na pavlači, na pavlači přišlo na mne strašidlo, mělo boty a kalhoty, furt se na mně tlačilo...“ „Vášo, dej pokoj, co si ten člověk o tobě pomyslí,“ říkala maminka a dívala se při tom na mne, jako bych já v životě nic neslyšela. Ba naopak, když jsem si vzpomněla na nebožtíka dědu Suchého, který mne učil různým říkankám místo očenáše, zasmála jsem se jedné rýmovače a to maminku rozladilo ještě víc, ač nevěděla oč se

jedná.

To jsem byla ještě hodně malá a hrála jsem si s kudrnatými hoblinkami u verštatů, na kterém děda něco hobloval ze dřeva, „Irenko, jestlipak umíš tu básničku o té panence v kokrheli?“ (samozřejmě, že to děda citoval v plném a ne příliš slušném znění). Byla jsem asi moc učenlivá, když mne děda vzápětí poslal z vejníčku do kuchyně, kde vařila babička oběd. Když jsem ji říkanku přesně odříkala, popadla babička dřevěnou vařečku, se kterou míchala jíšku a hnala se za mnou. Zachránila mne zase široká náruč velkého tesaře, který stavěl bezmála celé spáleniště Kněhynek po první světové válce. Než mi maminka stačila vyčinit, že zlehčuji její poučení o nemravných písničkách, naši bouřliváci již byli v kole. Maďar měl jednu ruku nad hlavou, druhou v boku a tančil ten svůj čardáš s takovou vervou, že nebyť válečného zatemnění, třásky by se tabulky v oknech, obzvlášť, když se k tomu dupajícím rejí přidal i táta s pohodlnými kroky tanga. Co zpíval ordonans, to nevím, ale tátovo „Spůjž v gure na moře gviavzd.“, to bylo tak dojemné, že jsme se připojili ke zpěvu otce, čímž vznikl ještě větší rámus. Jedině Pirát chtěl uvést věc na správnou míru. Vyrážel z pod štokrlete u kamen a pokoušel se štekotem přivést tančící do patřičných mezí.

Tuto „selanku“ ukončila pokročilá noční doba, kdy nedostatek petroleje hnál lidi do postelí a také se už mohl vrátit poručík a neví se, co by říkal tomu, jak se pěkně spřátelil syn maďarské pustý s českým občanem volýňské bohaté roviny.

Za pár dní Maďaři pokračovali ve svém ústupu na daleké cestě k domovu. Prodávali, co mohli - zbraně různých kalibrů, i koně, ale ani ty si otec od nich nekoupil, ačkoliv nám už dva koně na frontu vzali. Březi Máša čekala ve stáji dalšího potomka a to by ji otec moc neposloužil, kdyby do stáje přivedl zakrnělého stepního koníka, který by měl, mimo dlouhé srsti na kůži i mapky jakéhosi koňského svrabu, kterým by zamořil zdravou a pěknou matku rodu. Ten krátký pobyt Maďarů v naší obci přinesl lidem tolik potřebný odpočinek a uvolnění stále napjatých nervů. Žádná obávaná sebranka se obcí nepotulovala ani ve dne ani v noci a navíc maďarská houslová kapela vrátila lidi aspoň na chvíli do úplně jiného, normálního života. Jen ten spolek s ďáblem Hitlerem Maďarům nikdo neodpustil.

Krátké bezvlády nahradily opět německé jednotky. Lidé se odstěhovali do sklepů a jiných narychlo zbudovaných úkrytů. Naše rodina se odstěhova-

la s peřinami, jídlom a mlékem i vodou do velkého sklepa pod špýcharem. Stály tam také mezi klíčovými brambory a burgánem lepenkové bedny s oděvy a velmi dojemně působil na všechny obraz Krista, který měl ruku na srdci.

Každý z nás měl svůj pelech z dek a peřin, který však nikoho nelákal, jen snad k zahřátí a nutnému spánku. Jednou tam vlezl po schůdkách Němec se samopalem v ruce, a to v nás byla malá dušička. „Rus, Rus,“ křičel a když viděl jen babský sněm, tak popadl z výklenku ve zdi pár jablek a pádl dál. Bály jsme se, aby něco neprovedl otcí, který se zásadně neskryval a jen seděl v kuchyni u stolu a bálil cigaretu, ubalenou z domácího tabáku, jednu za druhou. Asistoval mu věrně náš Pirát, který se marně tlačil ke kamnům, ve kterých se kvůli neprozrazení vůbec neto-

pilo. Jednoho rána po probdělé noci, probíhající jen v polospánku, jsem si vzpomněla na med, kterým jsem si chtěla zpestřit jednotvárný jídelníček. Ta pochoutka se mi však stala málem osudnou. Sotva jsem si ukrojila krajíc chleba a silně ho namazala medem, tak to začalo. Najednou se ozval pekelný praskot, řinčení oken a střepin rozbitých tabulek. Otec mně strhl na podlahu a sám se dostal do nejbližší místnosti, kde velkou silou odstrčil od stěny starou těžkou skříň, ve které byly starší obleky. Potom se vrátil do kuchyně a poručil mi, abych se odplazila za ním do provizorního krytu a sám se vrátil do kuchyně, kde si udělal asi pozorovatelnu a kde měl na stole balíček papírků, zápalky a nakrájený tabák. Pirát, jak byl vyděšený tou dělostřeleckou palbou, se plazil po břichu až za mou skříň a strachy kňučel.

Nebylo to v tom rachotu moc slyšet, ale já jsem to své stvoření natolik znala, že mi nebylo těžké rozeznat, kdy vrčí, kňučí či štěká. Ta skutečnost mou situaci neřešila a tak jsem vystrčila hlavu a volala na táta: „Vezmi mně k sobě, já chci umřít s tebou!“ „Vlez si zpátky!“ zaslechl jsem mezi explozemi dělostřeleckých granátů, „nebo ti dám pár facek“ - to jsem si spíš domyslela a vyčetla z blýskajících tátových očí. Zaccouvala jsem zpátky a Pirát zůstal se mnou, asi se bál, že také náskou utrhá. Vzala jsem ho v leže do náruče a slyšela jsem zrychlený tikot jeho psího srdíčka. Oba jsme se strachem naslouchali hroznému praskotu zbraní a když jsem pokaždé pootevřela oči, přesvědčovala jsem se, jestli je táta v pořádku. Konečně to utichlo. Nevím, jak to trvalo dlouho. Chvíli

jíme setrvali na svých místech, co kdyby si to rusáckové rozmysleli a chtěli něco ustupujícímu nepříteli přidat na frak, bylo však ticho, proto se tatka zvedl první. Když jsem ho chtěla následovat, zamával promodralou pěstí a nemusel už nic říkat, já jsem té posuňkové řeči dobře rozuměla. Také pejsek si dodal odvahy, vylezl z úkrytu a běhal sem tam. A krajíc s medem, co ležel netknutý na stole, mne načas přestal lákat. Otec měl rozhlednu u okna, odkud viděl blížící se postavy v maskáčích přímo od ovocné zahrady, kterou částečně zakrývala naše dlouhá stodola. Vojaží běželi přískoky a kryli se za rohy dalších budov zemědělské usedlosti, až se přiblížili k chátě, kde na zápraží již stál táta a vesele si je prohlížel, neboť poznal, kdo jsou. My s Pirátem jsme se také tlačili ven, ale vojaček nás všechny zastavil. „Vy luče na dvor něvychoditě, ješčo opasno a fašisty strěljajut kak sumasšedšije!“ Ani nebyl čas na poděkování za varování a hlavně za to, že uprostřed desítek kráterů po dělostřelbě, běželi ti, co nám přinesli svobodu, možná vstříc vlastní smrti. Přeběhli jsme s otcem dvůr a v kolně sestupovali po cihlových schodech do útrob sklepa na brambory a zeleninu a až nás zarazilo neobvyklé ticho. Až dole při sporém osvětlení od vchodu jsme se rozkukali a naskytl se nám dojemný obraz. Babička zabalená do pruhované peřiny držela venku dvě kostnaté, stařecké ruce, ve kterých přebírala černé kuličky růžence. Ten byl výjimečně posvátný, neb jí ho někdo z Dubických rodiny přivezl z Jasně hory Matky Boske Čenstochovské, jež kdysi zachránila posvátné místo. Není vyloučeno, že posvěcené korálky na stříbrném řetízku zachránily náš sklep a všechno ostatní od úplné zkázy. Když jsme se tak dívali na bledou maminku, držící v náručí obraz Ježíše Krista, tak jsme byli na pochybách, který náboženský předmět měl větší účinek. Katolická i pravoslavná víra, každá měla svou pravdu a my přítomní jsme ji museli respektovat. Ani náš zajatec Vasilij Bondar si nedovolil jakoukoliv poznámku ohledně víry a jen se usmíval na ten náboženský výjev a konec konců, možná, že i jemu to pomohlo, když ho Němci nenašli ve skrýši. Byli jsme ve sklepě dost dlouho pohromadě a jen tatka a Vasja se šli občas podívat, co se venku děje. Ostatně on to tam zhruba ohlídal náš Pirát, ten by svým zvonečkovým hláskem vždy oznámil přítomnost někoho cizího. Domáci zvířectvo se po tom velkém zděšení ani nehlásilo o svůj denní přídel krmení, jen v prasečím chlívku se ozývalo chrochtání, což znamenalo skutečný hlad po bramborách se šrotem.

Když jsme se za nějakou chvíli všichni vrátili ze sklepa domů, bylo hodně práce, než se uspořádaly věci tak, aby se dalo bydlet a žít. Především bylo nutno odklidit opadanou omítku se střepy okenního skla a okna opravit tak, aby aspoň jednoduchá z dřívě dvojítkých, plnila svou isolační funkci. Tak jsme prožili první den osvobození.

Netrvalo dlouho a do našeho domu vstoupil sovětský důstojník s posláním evakuovat civilní obyvatelstvo do většího bezpečí.

U nás nepřicházel v úvahu jen otec, kterého si sovětský voják nechal, údajně, na kopání zákopů. Nás tři ženy bez smlouvání nasměroval za Styr do české obce Lipjany a my jsme šly. Byla to smutná cesta. Naštěstí mohutná řeka byla ještě zamrzlá. Jako dnes vidím husí pochod všech běženců z naší obce, mířící na českou osadu Falkov, potom přecházení řeky a pár kilometrů přes louky směřující k výstavní obci Lipjany. Žili tam dobří lidé, kteří nás, své krajany, po řadu dnů neopustili v neštěstí. Již mi vypadla z paměti ta jména, stěhovali jsme se tam z místa na místo a jen u p. Valentové se dvěma dětmi jsem se zdržela nejdéle. Věděla jsem, že maminka a babička jsou každá u jiné rodiny, aby ta zátěž nebyla pro jednu rodinu příliš velká. Naštěstí Lipjany nebyly válkou citelně poškozeny. Jen ta obava z větší možnosti leteckých náletů všech objektů u Lucka a velký příliv vyděšených a vyhladovělých lidí, hledajících u nich střechu nad hlavou, sužovala všechny v té době.

Naše rodná obec byla příčinou našich velkých starostí ve dne i v noci. Hřmot kanonády ve dne, noc znmožovala hlasitost výstřelů a děsila rozsáhlými zářemi na obloze od hořících obydlí.

„Tatí“, volala jsem polohlasně, jakmile jsem vyšla ven a sledovala náš úsek fronty. Stále jsem ho viděla, jak nás kus cesty doprovází a se slzami v očích loučení nebylo konce. Táta tomu naráz udělal konec „Já jsem nezavřel dveře, co kdyby tam někdo vlezl,“ řekl a hvízdal na Piráta, který poskakoval kolem nás v domnění, že jsme na procházce. Pes poslechl, ale po několika krocích se otočil a běžel vysokým sněhem za mnou. Mně to mohlo srdce utrhnout, když jsem ho musela zahnat zpátky. Ještě jednou se vrátil a potom zmizel za vraty a lítostivě kňučel. Kdo ví, možná, že jakýsi psí instinkt mu již tenkrát napověděl, že se vidíme naposled.

Tak to jsem se dostala do sentimentu, ale vzpomínky na to těžce prožívané ani léta z paměti nevymažou.

Tak dlouho jsem se dívala do dálky na naše Kněhynky, až si toho všiml

jakýsi major od chemického oddílu, který, jako starší člověk byl u týlové jednotky a asi dobře znal pocity nešťastných lidí. „Mám tam tatínka,“ špit-la jsem rusky a major to pochopil. „Ja jedu po dělam v Kněhynky, to napi-ší paru slov a ja postarajus otca otiskat.“ Kdybych se nestyděla, tak bych mu v té chvíli políbila ruku. Zašeptala jsem „spasibo“ a dál jsem se nezmohla ani na slovo, jak jsem bulila.

Domáci našla kus papíru a já už jsem sázela svůj strach a stesk na papír. Když se major objevil v kuchyni, už ležel úhledný trojúhelníček s dopi-sem na stole a blahořečila jsem v té chvíli dvěma létům školy za sovětů, kdy jsem se naučila psát rusky a ukrajinsky. Ani domáci - ta dobrá žena rusky neuměla a jen v duchu smolila polské dopisy v naději, že přes Červený kříž najde manžela, který byl možná v německém zajetí.

Tatínek mi stejnou cestou odepsal asi toto: „Milá Irenko, jsem živ a zdrav a ostatní ti poví ten major, co mne našel. Na okopecch jsem ještě nebyl, jelikož mám důležitou práci - vařím jídlo a hlídám bráhu na samohonku, aby z ní něco bylo. Jsem rád, že se naši dobří lidi v Lipjanech a vzali vás k sobě. A to jim nemějte za zlé, když nejste po kupě, každý nemá tolik, aby uživil další tři krky. Moje holka zlatá, ty ohně vidíš zdálky, ale nebyly z naší vesnice. To na chutoře občas hoří nějaká cháť nebo stodo-la, ale my jsme uhasili všechno, co chtělo hořet a ani se tu moc nestřílí, takže se nemusíte o nás bát.“ Psal v množném čísle, tak jsem pochopila, že se jedná také o našeho Pirátka. Další slova to potvrdila: „Víš, ten chlu-páček nás dobře hlídá, hned hlásí, když někdo cizí šáhne na vrátka, ale těm, co tady bydlí nic neudělá a má se u nich dobře. Každý mu hodí něco ze svého jídla a on neodmítá. Ostatní zvířata jsou také v pořádku, ale přesto scházejí.“ Nemá kdo mejt nádoby, řekla jsem si v duchu. Otec uměl udělat i bramborový knedlík, boršč a jiné polévky, proto nemusel kopat krumpáčem ve ztuhlé zemi, ale oháněl se udatně varečkou k všeobecné spokojenosti, neboť dočasní spolubydlící toho moc neuměli a také nemě-li vařit z čeho, když tyl armády je zásoboval suchou stravou.

Naš stesk po domově byl silný, tátovi se stýskalo zrovna tak, obzvlášť, když se musel o všechno sám starat. Sotva se fronta posunula trochu dál, mohli jsme se vrátit domů. Do Lucka to bylo co by dup, tak jsem nejdřív ve zamířila ke katedrále, kde nablízku bydlela teta Dubická s rodinou, o kterou jsem se také neustále při náletech bála. Naštěstí, naši a bezmála půl Lucka, mělo možnost se ukrýt ve starobylých sklepiích, spojujících

katedrálu s hradem Lubart. Třímetrové nosné zdi budov také byly jistou zárukou bezpečí. Ale, co naplat, sklep je sklep. Lucští tu hrůzu přežili a čekali den ode dne až to skončí úplně.

Vrátila jsem se domů a už zdálky se mi naskytl smutný pohled. Chát podobaná od kuliček a hlavně střepin vypadala jako bílá tvář po pravých neštovicích. Ostatní budovy vypadaly podobně. Tající sním odkrýval krátery po dělostřeleckých nábojích a i leteckých bombách. Stromy, které se vždy koncem léta hnuly pod tíhou ovoce, teď smutně stály s usekanými větvemi, jako by tu sadař s pilkou a nůžkami prořezával neúžitečné výhony.

Věšla jsem do dvora a zarazilo mne ticho. „Pirátku, můj pejsku, oni tě nepustili ven, abys mne přivítal,“ volala jsem zklamaně a když se neob-jevil ani po mém přivítání s rodinou, hrklo ve mně.

„Irenko,“ vzal si slovo táta, „naš Pirát už není, chtěl jsem říct, že se našel jeho pán a odvezl si ho domů, ale, jak tě znám, tak bys ho hledala kdo ví kde...“ otec se napil z hrníčku jakési tekutiny, aby získal čas a možná také sílu mně říci pravdu. „To se ty zarázy chtěli dostat zpátky na naši silnici a střídali jako vztekli z kulometů i automatů a tady to hvízdalo od západu, že slovo nebylo slyšet. Pirát vyběhl ven, já jsem myslel, že se jen vysiká a vrátí se domů, ale proto, že se už střeleniny nebál, zůstal tam déle. Když jsem ho ze zápraží volal, tak se neozval a já si myslel, že když utekl, tak někdo nezavřel vrátka.“ Otec se odmlčel a já jsem poznala, jak se mu těžko mluví, musel to však dopovědět, i když tušil, jak mne ztrá-ta mého čtyřnohého kamaráda hluboko raní. „Padl taky, jako padají lidi, jako mouchy a nejen vojáci, ale taky ty nevinní, co se nemůžou bránit a jen tak se pod oskolek nachomejtnou“. „Kde je zakopanej?“ ptala jsem se s pláčem a předem jsem věděla, že otec našeho věrného hlídače neza-kopal jen tak, jako obyčejné zvíře. „Leží tam pod malinovkou, poznáš to podle čerstvé hlíny,“ řekl a rychle odešel, aby se nedíval na můj srdcer-voucí pohled. Vyšla jsem ven a spěchala k psimu hrobečku. Snadno jsem ho našla a v duchu jsem schválila to místo. Nablízku rostl obrovský keř šedomodrého šeríku a z druhé strany domu celý jasmínový roh, kde v době květenství vládla tak omamující vůně, až hlava bolela. Ale mali-novka, když květla, měla celou růžovou korunu a vůni tak nepopsatelně něžnou a milou. Jablka, když dozrála, měla na sluneční straně syté až do hněda zbarvení a dužinu pod slupkou růžovou, jako její květy v máji. Jablíčka s neodolatelně lahodnou a provoněnou chutí se na jazyku jen

rozplývala. To bylo to správné místo pro hrobeček mého čtyřnohého kamaráda. Tak jsem si u hrobečku s pejskem hezky povídala, jako kdyby mne slyšel a ne jeden mládenec by možná záviděl to mé vyznání, proložené spoustou slzí. Našla jsem pohozený kámen (snad od zelí, kde sloužil jako zátěž v sudu. Volný měla kamenů tak málo, že se musely vozit až od Křemence, proto ho najít byla velká náhoda). Položila jsem kámen na kopeček hrobečku, kam se hezky zabořil, ale část jej vyčnívala a já jsem po létech při návštěvě rodiště snadno hrobeček našla i když už jablůň-malinovku někdo skácel na otop.

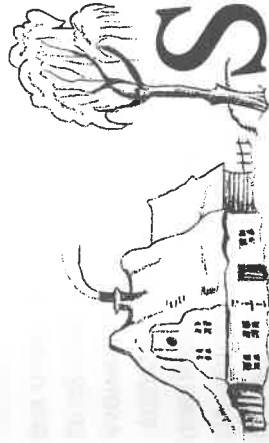
Tím bych snad měla své vyprávění končit, ale ještě mám něco na srdci. Bylo 7. máje 1944, když jsem již přesně věděla, že jsem s Dr. Hönigem, sestrou Ljubou Rališovou, lékárnickým pracovníkem - Sašou Makarevičem a dvěma sanitáři, přidělena jako zdravotnice k transportu, směřujícímu do Sadagury. Došla jsem si z luckého bytu, kde jsem tehdy bydlela s naší slavnou odstřelovačkou Marií Lálkovou domů, abych se rozloučila s rodinou. Také zbytek mých potřebných věcí se octnul v kožené aktovce a maminka mi narychlo sháněla něco k jídlu. Nakonec mi za dva dny přinesla přímo k vlaku domácí cukroví a kus uzeného.

Nechci popisovat pocity, které jsem měla, když jsem chodila z místnosti do místnosti a na každém tom místě se mi v paměti odvinul nějaký příběh, prožitý v těch místech. Jen u maminčiny postele jsem si nemohla vybatvit mou obyčejnou kolébku. Tak daleko nesahala má paměť a jen z doslechu jsem znala to místo, ze kterého kolébka zmizela hned poté, co jsem z ní v nestřeženém okamžiku vypadla. Obrazy už zase visely na stěně, jako brýle na nose s vytlučenými skly.

Výšla jsem ven, naši si mysleli, že si chci prohlédnout poraněnou zahradu, která navzdory všemu, co se přes ní přehnalo, začínala všestranně rašit a obalovat se pupeny, které již každým dnem se měly rozvinout v stříbrné slunci a reji bzučících včel. Kdo by však vychutnával tu krásu s tak nepopsatelnými pocity a bolestí v duši? Za pár minut odcházím a nevím jestli se ještě někdy vrátím. Loučení s rodinou jsem si nechala na konec, ale u Pirátkova hrobečku jsem se zastavila na chvíli a pověděla jsem mu, kam jedu. „Budu ošetřovat raněné. Možná, že by tebe, můj malý chlupáčku, zachránilo, kdyby ti někdo včas ovázal ránu z které do sněhu stékala všechna tvá krev. Slibuji ti, můj malý pejsku, že budu pomáhat všem, kteří budou bojovat proti takovému násilí a hrůze, která bere domovy a životy

i takovým bezbranným psům. Vidiš možná z toho tvého psiho nebe jak polykám slzy. Vždyť voják nepláče a tam doma v bytě jsou živi a od nich musím odejít s úsměvem, aby neplakali ještě více, než bych plakala sama, kdybych se neovládala.“

Až k vrátům mě všichni vyprovázeli a při tom jsem si poslechla ještě prosbu, abych si to ještě rozmyslela, ale když jsem vysvětlila, proč to nejde, smutně se jen na mě podívali a dávali mně ponaučení, jak se mám ve světě chovat. Slíbila jsem jim všechno možné, ale když jsem se naposled zadívala na krasavici jablůň, vzpomněla jsem si na slova věnovaná Pirátkovi. Dodržela jsem je, ledacos jsem nespínila, ale přestože jsem nenosila zbraň v ruce, proti válce a násilí jsem byla a budu stále.

Pohraničí

Sama jsem tu našla nový domov a stovky, ba tisícovky jiných volyňských tu zakotvili také. Jen mizivé procento zůstalo v armádě. Někteří se chopili své příležitosti ve vnitrozemí, ale většina odjela do pohraničí.

Byla v tom i určitá habaděra. Hoši vojáci byli původně posláni do poněmčených měst a obcí, aby tam udrželi na svých posádkách v okolí pořádek a bezpečí. Žili tam jako vojáci řadu týdnů. Hlíдали schlíple Němce, kteří se zpočátku báli a potom, když viděli, že se jim dává možnost k normálnímu, jen poněkud omezenému životu, tak jako za Henleina i tentokrát začali postupně poukazovat na svou „solidarititu k vítězům.“

„Můj otec bejt Čech,“ říkali někteří, pro které do nedávna platil zákon, že dítě přebírá národnost matky. Ona se také každá Gretchen a Liesel poctivě snažila, aby pro Deutschland odchovala své potomky a zásluhou své postele i z manžela, rozeného Čecha, udělala dobrého přívržence třetí říše. Ženy české, pokud se dostaly pod čepec s Němcem, ve většině případů se poněmčily natolik, že se za pár let pomalu nedomluvíly s vlastními sourozenci. A předmnichovská republika spala v oslavě svobodné demo-

kracie. Nikdo tenkrát netušil, jak proradné zmije si hřeje na vlastní hrudi. Teď, v poválečném období, si sudeťáci zalezli jako myši pod koště a jen čekali na zaslouženou odplatu. Odplata ale nepřišla od lidí, kteří nasazovali život za Československo, ale od různých dobrodruhů, kteří pod značkou „černého lva“ tropili v pohraničí taková zvěrstva, že na to budou Němci do smrti vzpomínat. Nebyla to jen pomsta za spáchané zločiny, kterých se hitlerčáci dopustili. Byly to vyložené loupežné krádeže, vraždění roztroušených zbytků fašistické armády a zavádění bezpráví, vymýkajícího se z rámce nařízení o občanech německé národnosti.

Mimo to se na toto území trousili ochotní správcové jak velkostatků, tak živností, v kterých byly značné zásoby různého zboží, s kterým se dalo nejen bezvadně obchodovat ale i je odesílat na pevné štace v rodném vnitrozemí.

Mezi tím zmatkem a plundrováním vegetovali volyňští chlapi, věrní své staré vlasti i po prodělané válce a ani neměli stoprocentní jistotu, že až splní také tuto vlasteneckou povinnost, se vrátí jednou do svých domovů na Ukrajině. Poněvadž se však na posádkách - Prahou počínaje - začínala tvořit nová poválečná armáda, mnozí uvažovali o možné demobilizaci, která jim měla usnadnit normální život podle jejich bývalého oboru.

Tím nastala další kalvarie pro skutečné muže, kteří se v boji naučili ohánět svěřenou zbraní, ale znalosti místních zákonů měli v začátcích prachmizerné a navíc jim scházela správná čeština, aby se někde dovolali svých práv.

Aby se neřeklo, že vlast na bojovníky zapomněla, dostalo se jim do rukou „přednostní právo“, které se v mnoha případech mohlo použít - s odpuštěním - nejvýše na záchodě. Podotýkám - jen u některých - protože byli i mezi volyňskými šťastlivci, kteří měli známosti na ministerstvu národní obrany. A těm bylo hej. Dostali, co chtěli a jejich příbuzní také. Horší to bylo s těmi, kterým bohužel nenarostly tvrdé lokte. Ty odbyl kdekdo, počínaje místními úřady a konče vychytralými národními správci, kterým bylo putna, zda má někdo přednostní právo nebo ne.

V řadách občanů se ku příkladu ozývaly takové hlasy: „Co tu chcete, vy rusáci?“ Nebo: „Kdo vás sem zval na věčné časy?“ Pravda, neřikali to lidé poctivých srdcí, kterých tu, bohužel, bylo poskrovnu. Každý dobrodruh se snažil urvat to lepší pro sebe. Nakonec, po krátkém čase nebo i po několika letech, kdy si dal na čas s „likvidací“ majetku, zbyla po něm

jen smutná vzpomínka ...

Dokladem toho je výrazná fluktuace po osídlení pohraničí, kdy v určitých místech zůstala jen hrstka lidí z vnitrozemí a to jen většinou takových, kterým to sypalo ...

Po roce 1946 se situace ještě zhoršila. Odsunem Němců vznikla citelná mezera na všech úsecích práce, obzvlášť v průmyslové výrobě a v zemědělství. O tom toho však bylo už hodně napsáno a vzhledem k tomu, že mluvím o zážitcích svých krajanů, nebylo by správné poukazovat na ostatní stránky tehdejšího života.

Bývalým vojákům, kteří na sobě nosili zbytky československé vojenské uniformy, nastala krušná doba. Osamělí muži bez pracovních sil byli mnohdy odkázáni sami na sebe. Pozemky, dobytek a všechny práce v domácnosti, kterým scházely hlavně pečlivé ženské ruce, dostávaly se do stavu zoufalého zápolení o svoji běžnou existenci.

Vyprávěl se v té době veselý příběh, jak jeden zemědělec snědl koze pítí v domněnce, že je to polévka, kterou sám zhotovil.

A podobných příběhů bylo stále více, ačkoli na obzoru svítala naděje, že tyto útrapy jsou dočasné a že se jedná mezi vládami ČSR a SSSR o usku-tečnění reemigrace rodin z Volyně v dohledné době. Tato naděje vrátila mužům chuť k životu a osladila jim nekonečné čekání, které se s dobou pobytu na frontě protáhlo na několik let.

Ovšem, bude se teď namítat, že všichni nebyli sami. Našli se mládenci, kteří se tu oženili. Ba i těm starším taková dlouhodobá odluka nepřidala na obhájení manželské věrnosti. Kdo by to také chtěl, aby ji mužové do písme-ne dodržovali. Před světem a možná i před vlastním svědomím si nejednou složili účet v tom smyslu, že si řekli - „mužský na všechno sám nestačí.“ Ačkoli jejich ženy na Volyni byly v podobné situaci, ba někdy i horší. Taková osamělá žena si z těch invalidů, vracejících se z vojny, ztěžší vybrala zástupce hospodáře a ještě hůře tátu k dětem. Navíc po válce zůstalo v Rusku chlapů tak málo, že se stěží dostalo na mladou vdavek-chtivou dívčinu, natož na sedřenou a starostmi zničenou ženu.

Však i jinde ukazovaly statistické výkazy podobně smutnou bilanci. I v Československu prý tenkrát připadlo více žen na jednoho muže a tak jaký div, že se vždycky jedna našla, která se ochotně přitočila i k osamělému zahraničnímu vojákovi, ačkoliv neměl tak dobré bydlo jako zdejší podnikavci ...

Konečně v předjaří roku 1947 přijížděly první transporty. Zbédování dalekou cestou v dobytých vagonech, naplněni strachem z nejspíše budoucnosti na novém místě, dívali se starci, ženy a výrostkové potvrděnými dveřmi na ten nový svět, jehož státní hranice právě překročili.

„Kam nás to do těch kopců vezou?“ zabědovala stará žena, dívající se na předhůří slovenských Karpat. Když uviděla sněhobílý vrcholky Tater, poznamenala se širokým pravoslavným křížem zprava doleva a pokračovala ve své hlasité úvaze - „vždyť tady na těch skalách ani travička nemůže růst.“

„To víš, matko, není to volyňská černozem,“ prohodil moudře její stařeček. „A neboj se toho, ono to tu není všechno stejné.“

„To víte, teta, že nám tu holubi nespádnou do huby,“ zažertoval kdosi v koutě, ale nikdo se tomu nezasměl. Snad ani on sám se tomu nesměl. Říkáje toto staré pořekadlo, nemyslel na nic jiného, než na tutéž věc jako všichni ostatní. Nevím, koho to tenkrát jmenovali, ale jistý starý písmák a vlastenec, dívaje se na ty horské velikány, najednou spustil do ticha slabým ale výrazně citově zabarveným hlasem: „Čechy krásné, Čechy mé, duše má se s touhou pne. Kde ty vaše hory jsou, zasnoubeny s oblohou ...“

Píseň vagon plný lidí, nacpaných mezi tlumoky a bednami, rázem proměnila jako mávnutím kouzelného proutku. V šeru vagonu se uvolnila neviditelná vlna lidského, právě dosaženého štěstí, které před nedávnem bylo tak pochybné a neuskutečnitelné. Léta života v cizině byla něčím tak odlišným od teskných vzpomínek na starou vlast, že se to podobalo sirotčí lásce k nikdy nepoznané matce.

Od zasněžených horských vrcholů vedly tratě různými směry. Jedna na Šumperk, jedna do Dvora Králové a nejvíc těch přeplněných vagonů směřovalo na Žatecko a Podbořansko.

Vzpomínám si na sběrný tábor v našem městě, kde se v rozsáhlých vojenských kasárnách dočasně ubytovalo několik set rodin. Byla jsem mezi nimi několikrát, abych si zhojila stesk po svých vlastních rodičích, které osud zavál do Orlických hor pod Kralický Sněžník. Tou dobou jsem pracovala v bývalé nemocenské pojišťovně jako zdravotnice. Doktor Lepičovský, můj bývalý šéf, se jednou po ránu přihnal a hned na prahu prohlásil: „Předtave si, sestro, že mezi volyňskými se objevil skvrnitý tyfus!“

Já jsem na jeho rozčilení reagovala s menším strachem, ale o to s větším

soucitem.

„Nasadím ihned přísnou karanténu.“

Ztracená možnost vzájemných návštěv s krajany mě rozladila nadobro. O sebe jsem se nebála, byla jsem proti té těžké válečné chorobě očkována již na frontě a znala jsem ji hodně z blízka se všemi důsledky. A tak své malické dítě a manžela jsem nemohla ohrozit.

„Přitáhnout sem takovou nemoc, to nám tu ještě scházelo,“ řekl více na mou adresu nežli sám sobě dr. Lepičovský a já jsem si ho změřila od hlavy k patě v celé té jeho křehké velikosti. Doktor se přehraboval v papírech a já jsem uváděla do kabin první pacienty. Copak ty, panáčku, víš o těch všech hrůzách a utrpení, které předcházely tomuto skvrnitému tyfu? Nakonec je i s dětmi nacpali do dobytých vagonů, aby je znovu namáčkali do tak zvaných sběrných středisek bez ohledu na možnosti infekce, která v takových podmínkách jen bují.

Spolkla jsem tu hořkou pilulku bez reptání a utvořila jsem si další obraz o tom, že budou-li takoví občané ve větší převaze žít kolem nás, běda, dvakrát běda těm našim prostým, válkou zchudlým lidem.

Ale ne! Ztráčet víru v člověka, to je největší beznaděje, jaké se člověk může dožít. Vždyť ani vám, pane doktore, nepokvetou věčně růže na povalečném spáleništi, které jiným vzalo všechno, i to nejdražší co měli.

Život kádruje nemilosrdně každého z nás a někdy se stává, že s větší účtů podáme dlaň poctivému chudasovi nežli protřelému svěťákovi, který si staví svůj osobní blahobyt na křivdě, vyděračství a podvodech. A ty, pohraňniční země, ty živitelko mnohých, ty jediná jsi přijala odstrčené, ponižované děti z daleké Volyně, abys jim v odměnu za jejich práci a snahu vydala své štedré plody. Jsou to noví Psohlavci, kteří tě budou hájit před škodlivými proudy přicházejícími odkudkoliv, protože ty jsi ta odcizená země, kterou moji bratři marně hledali po tři generace v daleké cizině.

Úvodem	1
Učitel Holan	2
Krejčí	4
O lakomé selce	6
Vzkříšení	7
Profesor Balej	11
Z války Rusko - Rakouské	13
Jak si kluci pomohli k penězům	14
Z pogromů na Židy	16
Kořenářka	17
Soud	20
Hospodský Kovář	21
O tom jak truchlil vdovec Honza	24
Pomsta je sladká	26
Jak babka Š. prodávala máslo	28
Jak jsme se na Volyni léčili	30
Pojezd	32
Polesí	33
Cikánská růže	36
Můj Ježíšek se do války narodil vždy dvakrát	39
Poslední vůle	42
První zboží	43
Dárek	45
Abeceda Čecha v cizině	48
Svatební šaty	51
Poporodní chvilka	53
Babička Marie	56
Prase načerno	58
Okamžiky života	60
Soupis občanů	63
Nedoručené dopisy	65
Máj nebyl vždy laský čas	68
Věra	71
Pejsek	74
Pohraničí	91
Obsah	96

Autorka o sobě

Narodila jsem se dne 23. října 1925 jako jediné dítě Václava a Julie Suchých. Čtrnáct krásných dětských let mne chránili rodiče svou zemědělskou jistotou, babička a děda svou žárlivostí jeden na druhého. Také to mi pomohlo udělat zkoušky na gymnázium v Lucku i když jsem byla jako univerzální dědička předurčena k hospodaření na středně velkém statku. Přepadení Polska nacistickým Německem a následné obsazení Volyně Sovětským svazem mne připravilo o tuto radost. Reorganizace všeho, které

sovětský režim prováděl, zasáhla i naše gymnázium, z něhož se stala během několika dnů desetiletka s polským vyučovacím jazykem. Vzdělávala jsem se v ní po dobu dvou školních roků, dokud nacistické Německo nepřepadlo Sovětský svaz. Nacisté nepotřebovali slovanské vzdělance, ale především otroky, proto ponechali jen základní ukrajinské školy. Naši střední školu zavřeli. Vrátila jsem se ke své životní jistotě, domů. Od dětství jsem měla zálibu v samaritánství, takže jsem uvítala možnost pracovat u místního lékaře jako sestra-praktikantka. Po čase mne doporučil na tútéž práci v nemocnici, kde jsem byla necelý rok. To se již od východu blížila fronta a při jejím přechodu šlo především o to zůstat naživu. Krátce po osvobození naši muži dobrovolně vstupovali do čs. armády v SSSR. Přihlásila jsem se spolu s mnohými volyňskými děvčaty jako zdravotnice a tuto práci jsem vykonávala nejen do konce války, ale až do konce své aktivní činnosti.

Literární činnost jsem měla po zdravotnictví jako svojí druhou zálibu. Již v dospívání jsem psala naivní básničky a později v armádě, zejména když mne popadl stesk po domově, jsem také světovala své pocity papíru. Nic se však nezachovalo, protože vše jsem věnovala očistnému plameni, kterému bylo jedno jak kvalitní básničky či povídky byly. První moje články byly uveřejňovány v podbořanském časopisu, kam jsem je posílala na vyžádání redaktorů k významným mírovým výročím. Také volyňský Čech v Kanadě Vratislav Gregora mně v dopise prosil, abych napsala o tom, jaké to u nás na Volyni v té hrozné době bylo. Popsala jsem tragedii Českého Malína a naše osvobození. Oba články vyšly v krajském časopisu Nová doba v Chicagu v roce 1964. Na výzvu redakce časopisu Hlas revoluce jsem poslala do soutěže sešit povídek V zákulisí fronty, kterým byla udělena třetí cena. Sůl volyňské země je moje knižní prvotina. Náměty jsem sbírala od dětství, tvar jsem jí dávala řadu let. Děkuji všem, kteří přispěli k jejímu vydání. Zaslouží si to nejen za vynaložené úsilí, ale především za své amatérské odhodlání a snahu. Vás čtenáře prosím o shovívavost, psala jsem to pro Vás nejen perem, ale i srdcem.

Jiřina Zárská - Suchá